
SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΕΛΗ

ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

ΚΑΤΑ ΠΗΓΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥΣ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΥΦΗΓΕΣΙΑι
ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩι ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩι

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ
26 — ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ — 26
1878

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΕΛΗ

ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

ΚΑΤΑ ΠΗΓΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥΣ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΥΦΗΓΕΣΙΑι

ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩι ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩι

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

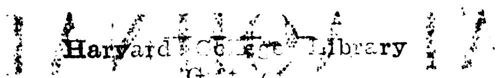

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ

26 — ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ — 26

1878

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Περὶ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἔχομεν μέχρι τοῦδε ἐλαχίστας πηγάς, τὰ δ' ἐγνωσμένα ὀλίγα εὕρηνται μάλιστα ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις ἔργοις Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, τοῦ κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας δεκάδας τοῦ αἰῶνος ἐκείνου μητροπολίτου τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τὰ ἐκδεδομένα ταῦτα εἶνε πάνυ ὀλίγα, πολλῷ δὲ πλείω τὰ μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτα.

Πρῶτον δ' ἔργον τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου ἐδημοσιεύθη ἡ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὑτοῦ Νικήταν τὸν Χωνιάτην μονῳδία, ἐκδοθεῖσα μετὰ τῆς ἱστορικῆς συγγραφῆς τοῦ Νικήτα τῷ 1566 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μορέλλη. Ἐξεδόθη δὲ μόνον λατινιστὶ ἐκεῖ τε καὶ τρὶς ἔπειτα ἀλλαχοῦ ἀναδημοσιευθεῖσα, ἕως τῷ 1865 ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον καὶ ἑλληνιστὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne. Εἶχε δὲ πρότερον δημοσιευθῆ αὐτῆς ἑλληνιστὶ μόνον μικρὸν μέρος ἐκ τοῦ τέλους ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου τῷ 1661 ἐν τῷ κατὰ τοῦ Hottinger γραφέντι βιβλίῳ.

Μετὰ δὲ τὸν Μορέλλην ἐξέδωκεν ὁ Combefis τῷ 1662 ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τῆς Bibliotheca patrum concionatoria μετάφρασιν λατινικὴν τῆς εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων ὁμιλίας τοῦ Ἀκομινάτου.

Πρῶτος δὲ διατρίψας περὶ τὸν ἱεράρχην διὰ μακροτέρων εἶνε ὁ Ἰταλὸς Bandini, προϊστάμενος τῆς ἐν

Φλωρεντίᾳ λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης, ὅστις ὑπέβαλε τῷ 1767 εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Γραμμάτων λατινιστὶ γεγραμμένην ἐπιστολὴν περὶ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἥτις ἔπειτα αὐτολεξεὶ ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ κώδικος τοῦ περιέχοντος ταῦτα τὰ ἔργα.

Ἀλλὰ πλὴν τούτου τοῦ κώδικος, τοῦ πληρεστάτου πάντων τῶν γνωστῶν, πολλὰ τῶν τοῦ Ἀκομινάτου περιέχονται καὶ ἔν τινι κώδικι τῆς ἐν Ὀξωνίῳ βιβλιοθήκης, διεσπαρμένα δ' εὕρηνταί τινα καὶ ἀλλαχοῦ, οἷον ἐν Ῥώμῃ, Ἐσκουριάλῳ, Παρισίοις, Βιέννῃ. Τὰ δ' ἐν τοῖς πλείστοις τούτων τῶν χειρογράφων περιεχόμενα ἔργα, σημειωθέντα ἤδη ἐνωρὶς παρὰ τῶν καταγραψάντων τοὺς ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἐκείναις κώδικας, προὐκάλεσαν τὰς βραχείας περὶ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εἰδήσεις τὰς εὑρισκομένας ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Montfaucon, Oudin, Cave, Labbeus, Kollar, μάλιστα δὲ τοῦ Φαβρικίου.

Δύο δὲ σχεδὸν ὅλους αἰῶνας μετὰ τὸν Combefis ἐδημοσίευσεν ὁ Γάλλος Boissonnade ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν αὐτοῦ Ἀνεκδότων τῷ 1833 τοὺς ἐπὶ τῇ ἀρχετύπῳ ἀνιστορήσει τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν τριάκοντα ὡραίους στίχους τοῦ ἱεράρχου.

Ἀλλ' ἡ κατάδειξις τῆς ἀξίας καὶ σπουδαιότητος τῶν ἔργων τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου ὀφείλεται μάλιστα εἰς δύο Γερμανοὺς λογίους, τὸν Tafel καὶ τὸν Ellissen.

Καὶ ὁ μὲν Tafel, ἀγαπήσας Εὐστάθιον τὸν Θεσσαλονίκης οὗ ἐξέδωκε τὰ πλεῖστα ἔργα, ἀνέκδοτα τέως λανθάνοντα ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις, εἰκὸς ἦτο νὰ μὴ ἀμελήσῃ καὶ τοῦ φίλου ἐκείνου καὶ μαθητοῦ. Ἐδημοσίευσε λοιπὸν τῷ 1839 ἐν τῇ περὶ Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ ἀγροῦ αὐτῆς περισπουδάστῳ συγγραφῇ τὴν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀχομινάτου προθεωρίαν[1], ἐξ ἐπιστολὰς τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν Εὐστάθιον[2], τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν Θεσσαλονίκης μονῳδίαν[3], τὸ εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ὑπομνηστικόν[4]. Ἐδημοσίευσε δ' αὐτόθι καὶ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον ἐγκωμιαστικοῦ λόγου τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὃν ἔπειτα ἐξέδωκεν ὁλόκληρον ἐν Τυβίγγῃ τῷ 1846. Ηὐχήθη δὲ οὗτος καὶ τὴν δημοσίευσιν πάντων τῶν ἔργων τοῦ Μιχαὴλ Ἀχομινάτου, μάλιστα ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ Κομνηνῶν καὶ Νορμαννῶν[5].

Εἰδικώτατα δ' ἠσχολήθη περὶ τὸν Ἀχομινάτον ὁ ἐπ' ἐσχάτων θανὼν βιβλιοθηκάριος τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης Ἀδόλφος Ellissen, ἐκδοὺς τῷ 1846 ἰδίαν συγγραφὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *Michael Acominatos von Chonae, Erzbischof von Athen.* Πειρᾶται δ' ἐν τούτῳ τῷ συγγραμματίῳ, ἐκ σελίδων 146 συγκειμένῳ, νὰ παραστήσῃ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς καθ' ὅσον ἦτο γνωστὸς ἐκ τῶν τέως ἐκδεδομένων ἔργων καὶ ἐκ

[1] Σελ. 376–378 ἐν σημειώσει.

[2] Αὐτ. σελ. 353–361.

[3] Αὐτ. σελ. 369–392.

[4] Αὐτ. σελ. 458–466.

[5] *Komnenen und Normannen* σελ. X κ. ἑ.

τοῦ παρὰ Bandini δημοσιευθέντος καταλόγου τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Ἐπραγματεύθη δὲ τὰ περὶ τοῦ Μιχαὴλ πλατύτατα μετὰ ζήλου πρὸς τὸ θέμα καὶ θερμῆς εὐνοίας πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὀλίγα νέα προσέθηκε περιορισθεὶς εἰς ἐκτενῆ ἔκθεσιν τῶν ἤδη γνωστῶν οὐδ' ἐπιβαλόμενος νὰ μελετήσῃ τἀνέκδοτα ἔργα τοῦ περὶ οὗ ἔγραφεν ἀνδρός. Ἐκφράζει δὲ καὶ οὗτος θερμότατα τὴν εὐχὴν τῆς δημοσιεύσεως ἁπάντων τῶν ἀνεκδότων τοῦ Ἀκομινάτου[1].

Τέλος δὲ κατὰ τὸν Ellissen ἔγραψαν περὶ τοῦ Μιχαὴλ παρ' ἡμῖν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος[2] καὶ ὁ κ. Γ. Κωνσταντινίδης[3].

Ἀλλὰ τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα γνωστὰ ἔργα τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν εἶνε ὀλίγιστα, μόλις τὸ ὄγδοον τῶν σωζομένων. Δυστυχῶς δὲ καὶ τῶν ἤδη γνωστῶν ἡ ἔκδοσις ὑπολείπεται κατὰ πολὺ τοῦ ὀρθοῦ· δύναται δὲ τοῦτο νὰ ῥηθῇ μάλιστα περὶ τῆς εἰς τὸν Νικήταν Χωνιάτην μονῳδίας, ἥτις ἀτελέστατα ἐξεδόθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ ἐκ κώδικος τιλφοβρώτου, καὶ περὶ τοῦ εἰς Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον λόγου, ἔνθα τις ἀπορεῖ πῶς ὁ ἄλλως λόγιος ἐκδότης ἠδύνατο οὕτως οἰκτρῶς νὰ παραγνωρίσῃ ἐν παντὶ σχεδὸν χωρίῳ τὸ ὀρθόν.

Εὐτυχήσας δ' ἐγὼ νὰ μελετήσω τά τε ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου ἐν κώδιξι διαφόροις, περὶ τοὺς δέκα, καὶ νἀντιγράψω ἐξ αὐτῶν κατ'

[1] Σελ. VII κ. ἑ.

[2] Ἐν Πανδώρᾳ 1853, σελ. 126 καὶ 217 κ. ἑ. — Ἱστορία ἑλλ. ἔθνους. Δ' 681 κ. ἑ.

[3] Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν. Σελ. 311 κ. ἑ.

ἀντιβολήν, ἀνευρὼν δ' ἐν Βιέννῃ καὶ ἀγνώστους τέως ἐπιστολὰς τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Γεωργίου τοῦ Τορνίκη πρὸς αὐτόν, νομίζω ὅτι τὰ κατὰ τὰς Ἀθήνας ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις λαμβάνουσιν ἐντεῦθεν νέον φῶς.

Ἡ δ' ἀνάγνωσις τῆς παρούσης μελέτης θὰ δείξῃ ὁποίαν καὶ καθ' ὁπόσον ἐποιησάμην χρῆσιν τῶν ἔργων τούτων ὡς πηγῶν πρὸς παράστασιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου. Δὲν εἶνε δὲ νομίζω τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσω διὰ μακροτέρων ὅστις ὁ τρόπος τῆς ἐρεύνης βυζαντιακῶν πηγῶν καὶ ὁπόση περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν ἀπαιτεῖται προσοχή. Δὲν ἠμέλησα δὲ νὰ περιπλέξω ἐν τῇ μικρᾷ μου πραγματείᾳ καὶ ὅσας τύχον ἄλλοθεν μανθάνομεν εἰδήσεις, οἷον ἐκ μολυβδίνων βούλλων, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ζωγραφιῶν τοῦ χριστιανικοῦ Παρθενῶνος, τῶν ᾀσμάτων τοῦ τρουβαδούρου Rambaut de Vaqueiras, τῶν χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀττικῆς, εἴ τις χρήσιμος πρὸς τὸ ἐμὸν θέμα, τῶν ἐκθέσεων ξένων περιηγητῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους κτλ.

Σκοπῶν δὲ νὰ ἐκδώσω ὡς τάχιστα τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, δὲν ἔκρινα ἄσκοπον νὰ δημοσιεύσω ἐνταῦθα ἐν ἐπιμέτρῳ ὡς δεῖγμα οὐχ ὅλως περιττὸν ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἔργων τὸ προσφώνημα εἰς τὸν πραίτωρα κῦρ Δημήτριον τὸν Δριμὺν ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Ἐν τῷ κειμένῳ διώρθωσα τὰ ἐν τῷ λαυρεντιακῷ κώδικι, τῷ μόνῳ περιέχοντι τοῦτον τὸν λόγον, κακῶς ἔχοντα καὶ τὰ διεφθαρμένα τῶν χωρίων, ἐν σημειώσει ὑπὸ τὸ ἔδαφος παραθεὶς τὰς γραφὰς τοῦ κώδικος· καὶ τὰς μὲν ἐξο-

βελτιστέας διὰ λόγους μάλιστα ἀπτολογίας καὶ προφανῶς ἐκ τῆς ῴας τοῦ ἀρχετύπου παρειλημμένας λέξεις ἐνέκλεισα ἐντὸς ἀγκυλῶν ὀξυγωνίων < >, τὰς δὲ πρὸς διόρθωσιν ἀκαταλλήλων χωρίων ὑπ' ἐμοῦ προστεθείσας ἐντὸς ὀρθογωνίων ἀγκυλῶν [ ]. Διήρεσα δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ κώδικι συνεχὲς κείμενον εἰς παραγράφους ὡς μοι ἔδοξε προσφορώτατον. Ἐν δὲ ταῖς σημειώσεσι προσέθηκα καὶ παραπομπὰς εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μνημονευόμενα ἢ ὑποδηλούμενα χωρία τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἔνθα ἐνόμισα τοῦτο ἀναγκαῖον.

Καὶ ὁμολογῶ μὲν ὅτι οὐ μικρὸν ἐπόνησα, τὸ κατὰ δύναμιν, περὶ τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς ἐξερευνήσεως, μελέτης καὶ ἀντιγραφῆς τῶν ἔργων μάλιστα τοῦ Ἀκομινάτου, σωζομένων ἐν κώδιξι συνήθως τοῦ ΙΓ' ἢ ΙΔ' αἰῶνος, ὧν ἡ ἀνάγνωσις παραλυπεῖ πάν ὀφθαλμόν· εὔχομαι δὲ νὰ μὴ θεωρηθῶ ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων ὡς παντάπασι ματαιοπονήσας.

Ἐν Ἀθήναις, 23 Δεκεμβρίου 1877.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΕΛΗ

ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ.

Γνωστὰ εἶνε τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Ἑρούλων καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως διὰ τῆς γενναίας παρορμήσεως τοῦ Δεξίππου καὶ τῆς ἀρωγῆς τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Καὶ ἀπεδόθη μὲν οὕτως εἰς τὴν πόλιν ἡ ἐλευθερία· ἀλλ᾽ἐκ τῶν γεγονότων ἐκείνων καταφαίνεται ἡ παράδοξος ἀνάμιξις τῆς σοφιστικῆς εἰς τὰ πράγματα τοῦ πολιτικοῦ βίου. Τί ἐπέπρωτο εἰς τὰς Ἀθήνας ἂν δὲν ἔσωζεν αὐτὰς ὁ φιλοσοφῶν Δέξιππος; τίς θὰ ἐγίνετο σωτὴρ πόλεως ἀφ᾽ ἧς εἶχεν ἐκλίπει τὸ ἄλλοτε ἐνδημοῦν πνεῦμα τοῦ δημοσίου βίου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς καὶ ἥτις εἶχε γείνει ἀπὸ αἰώνων ἤδη μετὰ τοὺς χρόνους τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς τὸ κατοικητήριον διδασκάλων καὶ μαθητῶν, ἡ παλαίστρα σοφιστῶν καὶ ἐφήβων;

Ἀνακτήσασα δὲ τὴν ἐλευθερίαν ἡ πόλις τῷ 267 μ. Χ. συνεχίζει τὸν αὐτὸν καὶ πρότερον βίον, ἀκμάζουσι δὲ καὶ πάλιν τὰ ἐφηβεῖα καὶ τὰ γυμνάσια. Ἐν ᾧ δὲ περὶ τὰς ὑψίστας τῆς πόλεως ἀρχὰς τοσαύτη ἐπεκράτει ἀκηδία, ὥστε καὶ ἄναρχοι ἔτυχέ ποτε νὰ μείνωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, μεγίστη κατεβάλλετο φροντὶς

περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας τῶν κοσμητῶν καὶ σωφρονιστῶν, παιδοτριβῶν καὶ προεστώτων τῆς νεότητος καὶ ὅπως ἂν ἄλλως ἐκαλοῦντο οἱ διάφοροι ἔφοροι τῶν ἐφήβων. Κατήντησε δ' ἡ πόλις νὰ ὁμοιάζῃ περὶ πολλὰ πρὸς τὰς μικρὰς ἐκείνας τῶν ἐν Γερμανίᾳ πανεπιστημιακῶν πόλεων αἵτινες, κλεινὸν ἔχουσαι τὸ παρελθὸν, ἔν γε τῷ παρόντι τρέφονται αὐτόχρημα παρὰ τῶν σπουδαζόντων νέων. Ὡς δ' ἐν ἐκείναις οἱ φοιτηταὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν σωματείων, κατὰ τὰς ἐνάρξεις τῶν ἑξαμήνων μεταβαίνοντες εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου, προσπαθοῦσι τοὺς νεωστὶ ἀφικνουμένους τῶν φοιτητῶν νὰ προσελκύσωσιν εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν μεγαλώνυμον συμποτικὸν ἢ μονομαχικὸν θίασον, ὁμοίως οἱ ἐν Ἀθήναις νέοι ἐποίουν τακτικὴν ἐνέδραν κατὰ τῶν νεηλύδων τῶν ἀφικνουμένων, σύροντες αὐτοὺς πρὸς τὸν μὲν ἢ τὸν δὲ τῶν σοφιστῶν. Μανθάνομεν δὲ ταῦτα παρὰ τοῦ Λιβανίου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, οἵτινες ἦλθον εἰς Ἀθήνας ἵνα ποτισθῶσι τὰ νάματα παιδείας ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσαν ταύτην τὴν ἀχαλίνωτον ὁρμὴν τῶν σοφιστομανούντων, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ὁ Θεολόγος, ἡ πνευματικὴ ὠφέλεια δὲν ἦτο μικρὰ, ὥστε οὐ μόνον χριστιανῶν παῖδες ἐφοίτων πρὸς τῶν Ἀθηνῶν τοὺς σοφοὺς, ἀλλὰ καὶ εἶχεν ἀκόμη ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς θέα τῆς ἀρχαίας εὐκλείας καὶ ἡ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας τὴν δύναμιν νὰ ἐμπνέῃ εἰς φύσεις γενναίας, οἷος ἦτο ὁ Ἰουλιανὸς, τὸν μανικὸν ἐκεῖνον πόθον πρὸς ἀνάστασιν τῶν παλαιῶν καὶ ἐπιχείρησιν τῶν ἀδυνάτων. Ἀλλ' ὡς ἡ εὔνοια τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τοὺς φιλοσόφους ἔσωζε τὴν πόλιν, οὔ-

τως ἔπειτα ἡ δυσμένεια αὐτῶν πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ διδάγματα διέσεισε τέλος τὴν οἱανδήποτε ἀκμὴν αὐτῆς, αἱ δὲ Ἀθῆναι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὸ κυριώτατον θῦμα τῆς πάλης τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὰς ἀρχαίας διδασκαλίας. Ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει ἠδυνήθη νὰ ῥιζωθῇ ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ νέου ἐδάφους, ἐν μέσῳ τῆς περιέργου ἀναμίξεως τῶν παραδόσεων τῆς ῥωμαϊκῆς auctoritas καὶ τοῦ θαυμαστικοῦ τῶν Ἀσιατῶν. Ἀλλ' ἐν Ἀθήναις αἱ παραδόσεις ἦσαν πάντη ἀλλοῖαι· ὀλιγωτέρα πειθὼ εἰς δόγματα, μείζων ἀγάπη λόγων, δυσπιστία πρὸς τὸ θαῦμα, ἐπιμονὴ εἰς τὸ πλαστικὸν κάλλος, τὰς φαιδρὰς πανηγύρεις, τὴν πίστιν ἄνευ δογμάτων καὶ τὴν λατρείαν τὴν μετὰ ῥᾳστώνης. Ἐντεῦθεν ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατ' ἐξοχὴν χριστιανικοῦ βίου πρὸς τὸν ἀθηναϊκὸν ἐθνισμὸν, ἥτις ἤγαγε μετὰ τὰς ματαίας ἀπαγορεύσεις τῆς παλαιᾶς λατρείας καὶ τῶν φιλοσοφικῶν διδαγμάτων ὑπὸ Κωνσταντίου καὶ Θεοδοσίου τῷ 529 εἰς τὴν διάλυσιν τῶν σχολῶν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ. Καὶ ἑάλωσαν μὲν δὶς αἱ Ἀθῆναι, ὑπὸ τῶν Ἐρούλων καὶ τοῦ Ἀλαρίχου, ἀλλὰ χωρὶς νἀπολεσθῶσι τέλεον· πλὴν ἀλλ' ἡ θλιβερὰ ἀποχώρησις τῶν ἑπτὰ τελευταίων φιλοσόφων μέχρι τῶν μυχῶν τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πέρσου Χοσρόου, συγκινεῖ πολλῷ μᾶλλον τῆς ὁρμῆς τῶν βαρβάρων. Καὶ φαίνεται τότε μάλιστα οἰκειοτάτη ἡ παρομοίωσις τοῦ Συνεσίου, παραβάλλοντος τὰς Ἀθήνας ἐστερημένας τῆς φιλοσοφίας πρὸς ἱερεῖον διαπεπραγμένον, οὗ λείπεται τὸ δέρμα[1].

[1] Ἐν ἐπιστ. 136.

Καὶ δὲν ἔπαυσαν μὲν αἱ Ἀθῆναι, καὶ ἀντιφρονούντων τῶν περὶ τὸν Fallmerayer, νὰ ἔχωσι καὶ τροφὰς διὰ τοὺς ἐπιβάτας τῶν βυζαντιακῶν στόλων, οἵτινες ἔτυχόν ποτε ναυλοχήσαντες ἐν Πειραιεῖ, καὶ ἐπισκόπους καὶ καλογήρους πλείω τῶν ἐλεφάντων ἐσθίοντας, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Λιβανίου, καὶ κόρας ἀξίας τῆς κοίτης βυζαντίνων βασιλέων. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶνε μικροῦ λόγου, οὐδ' ἀρκοῦσι νὰ παράσχωσιν οὐσίαν καὶ ἀξίαν εἰς τὸν βίον πόλεως ἄλλοτέ ποτε μεγάλης. Εἶνε δὲ τοιαῦτά τινα τὰ μόνα ὅσα μανθάνομεν παρὰ τῶν βυζαντίνων συγγραφέων περὶ Ἀθηνῶν. Διότι δὲν εἶνε τυχαία τις, ὡς πειθόμεθα, ἡ σπάνις τῶν εἰδήσεων περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλ' εἰς τὴν ἀληθῆ ἀσημότητα τῶν πραγμάτων τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος προστίθεται καὶ συστηματικός τις ἀνταγωνισμὸς τῶν Βυζαντίνων. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθον παρὰ μὲν τοῖς Ἑλλαδικοῖς τούτοις στάσεις περὶ ὧν ἐνίοτε οὐδὲ λόγος παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις, παρ' ἐκείνοις δ' ἀκηδία καὶ ἀφροντησία τῶν περὶ τοὺς Ἕλληνας, οὐ σπανίως κορυφουμένη εἰς περιφρόνησιν, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ περιβοήτου μάλιστα ἐκείνου ὑβρίσματος πρὸς ἑλλαδικὸν ἄνδρα ῥηθέντος, ὅπερ διασώζει Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος· λέγομεν δὲ τὸ

γαρασδοειδὴς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

Εἰς τὴν διαφορὰν δὲ ταύτην τὴν προερχομένην ἐκ τῆς φυσικῶς ὑπαρχούσης ἀντιθέσεως τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἐντεῦθεν ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἐκεῖθεν βυζαντιακοῦ, οἵτινες ἀργά ποτε καὶ μόλις συνανεκράθησαν, πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ πενία καὶ πενιχρότης τοὐλάχιστον τῆς Ἀττικῆς. Καὶ διδάσκει μὲν ἡμᾶς ὁ Συνέσιος ὅτι ἐπι-

ζήτητοι ἦσαν αἱ ἀττικουργεῖς ἐσθῆτες καὶ αἱ ἀττικαὶ κρηπῖδες καὶ ὅτι ἐσέμνυνον ἔτι τὴν πόλιν οἱ μελιττουργοὶ, ἀλλὰ μὴ ὁ αὐτὸς δὲν προσθέτει ὅτι οὐδὲν ἔχουσιν αἱ νῦν Ἀθῆναι σεμνὸν ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα καὶ δὲν καταρᾶται τὸν ναύκληρον τὸν κομίσαντα αὐτὸν ἐκεῖσε; Καὶ σημειωτέον ὅτι ἂν ἦσαν ἴσως πρόσφατα τἀποτελέσματα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν ὅτε ἐπεσκέψατο αὐτὰς ὁ Συνέσιος, ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶχεν ἀκόμη πάθει ἡ πόλις ὅσα ὕστερον, οἱονεὶ δῃουμένη καθ' ἡμέραν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν φορολόγων τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ δὲ κατάστασις αὕτη θὰ ἦτο πολὺ χείρων μετὰ τὴν κατεύνασιν τῶν στάσεων εἰς ἃς ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν, ἤτοι τῆς τῷ 727 ἐξεγερθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλαδικῶν κατὰ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου[1] καὶ τῆς ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Δ' ἀποστασίας ἣν κατέστειλαν οἱ εἰς τὰς βυζαντιακὰς φάλαγγας ἐξεταζόμενοι ἄνδρες τοῦ Βορρᾶ οἱ ὑπὸ τὸν Νορβεγὸν Χαρὰλδ τὸν Πελώριον[2]. Ἂν δὲ παραδεχθῶμεν πλὴν ἄλλων ἀμφισβητησίμων καὶ δύο εἰσβολὰς αἵτινες δέν μοι φαίνονται ἀπίστευτοι, τὴν

[1] Τὴν στάσιν ταύτην, ἧς μετέσχον πιθανώτατα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, περιγράφει ὁ πατριάρχης Νικηφόρος σ. 64-65, ὁ Θεοφάνης Α'. 623 καὶ ὁ Κεδρηνὸς Α'. 796.

[2] Ἐπ. *Rafn*, Runeeinskrift i Piraeeus. Kjöbenhavn. 1856, οὗ γίνεται μνεία παρὰ *Hopf*, Gr. Gesch. ἐν τῷ 85 τόμῳ τοῦ Α' τμήματος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ *Ersch* καὶ *Gruber*, σελ. 147. Ἴδε προχειρότερον Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορ. Δ' 294-295. — *Hertzberg*, Gesch. Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens. Α'. 307. — Γ. Κωνσταντινίδου, Ἱστορ. Ἀθηνῶν 304 κ. ἑ.

τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὸ 936, ἧς μνημονεύει τὸ συναξάριον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ[1], καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν ὑπὸ τὸν Ῥογέρον Α′ τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας τῷ 1146 ἢ 1147[2], θὰ πεισθῶμεν εὐχερῶς ὅτι τὸ ὑπολειπόμενον εἰς τοὺς ἐκ Βυζαντίου ἄρχοντας ἔργον τῆς καταστροφῆς δὲν ἦτο δυσχερές.

Τοιαύτη ἦτο καθ' ὅλου εἰπεῖν ἡ κατάστασις τῆς Ἀττικῆς εἰς ἣν ἐπέμφθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος ὡς πνευματικὸς πατὴρ ὁ Μιχαὴλ Ἀχομινάτος, ἀδελφὸς τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα τοῦ συνήθως ἐπονομα-

[1] Λέγων τοῦτο δὲν ἐννοῶ ὅτι τὸ συναξάριον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ οἷον εὕρηται ἐν τοῖς Acta Sanctorum Februarii Tom. II. τῆς ἐκδ. Παρισίων σελ. 83–100 καὶ ἐν τῇ Ἑλλ. Πατρολογίᾳ τοῦ *Migne*, τόμῳ 111, μνημονεύει ῥητῶς ἁλώσεως τῆς Ἀττικῆς, ὡς ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε. Ἴδ. *Hopf*, ἔνθ. ἀν. σ. 135. Πολλῷ δὲ μᾶλλον νομίζω ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κρέμου (ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ τῆς ἐν τῇ Φωκίδι μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκᾶ. Ἐν Ἀθήναις. 1874. σελ. μς′ κ. ἑ.) λεγόμενα πείθουσιν ὅτι ἀναφέρεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου ὡρισμένως μόνον καταδρομὴ κατὰ τῶν τόπων ἔνθα οὗτος ᾤκει, ἀλλ' αἱ οἰκήσεις αὐτοῦ ἦσαν ἐν Στειρίῳ τῆς Φωκίδος, οὐχὶ δ' ἐν Ἀττικῇ. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁπωςδήποτε πιθανὴ εἶνε ἡ καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν κατάβασις τῶν Τούρκων, ὧν μνημονεύει ὁ βίος τοῦ ὁσίου ὡς κατατρεχόντων τὴν Ἑλλάδα (σελ. 46 παρὰ Κρέμῳ).

[2] Τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν ἀναφέρει μόνος ὁ γερμανὸς χρονογράφος Ὄθων ὁ ἐκ Φρεισίγγης (I, 33). Συνήθως δὲ ἡ μαρτυρία αὐτοῦ δὲν πιστεύεται· Ἴδ. *Finlay*, History of the byzantine and Greek empires from XLVII to MCCCCLIII, σελ. 198. – *Hopf*, ἔνθ. ἀν. σ. 157.–*Hertzberg*, ἔνθ. ἀν. σ. 369.–Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορ. Δ′, 576. Ἀλλ' ὁ συνήθως φερόμενος λόγος, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε ἀπίθανον ὡς μὴ ἀναφερόμενον ὑπὸ τῶν βυζαντίνων συγγραφέων, δὲν μοι φαίνεται σπουδαῖος. Μὴ ἄρα ἀναφέρουσιν οἱ Βυζαντῖνοι τὴν ὑπὸ τοῦ Χαρὰλδ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν κατασταλεῖσαν στάσιν καὶ ἄλλα πολλά, ἅτινα μανθάνομεν παρὰ τῶν χρονογράφων τῆς Δύσεως ἢ τῶν ἐξ Ἀνατολῆς ἱστορικῶν ἢ ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων μνημείων παντοδαπῶν;

ζομένου Χωνιάτου, ἐκ Χωνῶν, τῆς φρυγικῆς πόλεως ἥτις ἐν παλαιοτέροις χρόνοις ἔφερε τὸ ὄνομα Κολασσαί.

Ἐγεννήθη δ' ὁ Μιχαὴλ αὐτόθι περὶ τὴν τετάρτην δεκάδα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὅτι δὲ τὸ γένος τῶν Ἀκομινάτων, καίπερ ἴσως μὴ εὔπορουν λίαν, δὲν ἦτο τῶν πάντη ἀσήμων δεικνύει ἡ εὐδοκίμησις τῶν δύο γνωστοτέρων ἀδελφῶν, μάλιστα δ' ἡ εἰς τὰς ὑψίστας τιμὰς ἀναβίβασις τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ Νικήτα, γεννηθέντος μετ' ἄλλους ἀδελφοὺς ἐν τῇ πατρικῇ πόλει[1]. Τὸν δὲ Μιχαήλ, πρωτότοκον ὄντα, προώρισαν οἱ γονεῖς ἅμα τῇ γεννήσει εἰς τὸ ἱερατικὸν στάδιον ὡς ἀπαρχὴν τῆς ἑαυτῶν τεκνογονίας[2]. Ἔχρισε δ' αὐτὸν τῷ ἱερατικῷ χρίσματι νεαρὸν ἔτι ὄντα ὁ Χωνῶν Νικήτας[3], ὅστις πολλαχῶς φαίνεται εὐεργετήσας αὐτόν τε[4] καὶ τὸν ἀδελφὸν Νικήταν οὗ ὑπῆρξεν ἀνάδοχος[5], ἀνὴρ ἐναρετώτατος περὶ οὗ πολλὰ ἔγραψεν ὁ Ἀθηνῶν. Ἔφηβον δ' ἔτι ὄντα τὸν Μιχαὴλ ἀπαγαγὼν ὁ φιλόστοργος καὶ φιλολόγος πατὴρ μεταφέρει εἰς Βυζάντιον, ἵνα παραδώσῃ εἰς τὰς διατριβὰς τῶν διδασκόντων τήν τε γραμματικὴν προπαίδειαν καὶ τὴν τοῦ ἐπικοῦ κύκλου χρηστομάθειαν[6].

[1] Ἰδ. Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, Μονῳδίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικήταν· «πρεσβύτερος μὲν ἐγώ. . . . ὁ δὲ μεθ' ἑτέρους ὁμαγνίους καὶ πολλοστός,» παρὰ *Migne* «μεθ' ἑτέρως ὁμογνίε καὶ πολλοστός!» (Ἑλλ. Πατρ. Τόμ. 140, σελ. 1248).

[2] Αὐτ. *Migne*, α. 1249.

[3] Μιχαήλ, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Χωνῶν Νικήταν. Βοδλ. κώδ. φ. 121, β.

[4] Μιχαήλ, Ἐγκώμιον. Βοδλ. κώδ. φ. 114, α.

[5] Νικ. Χων. σ. 285, 17 (ἔκδ. Βόννης).

[6] Μιχαήλ, Μονῳδία εἰς Νικήταν. «Κἀμὲ μὲν ὁ φιλόστοργος

Ἔθαλλον δὲ τότε ὑπὸ τὴν εὐδαίμονα ἀρχὴν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τὰ γράμματα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ τὰ μὲν κατώτατα εἴδη τῆς σοφιστικῆς ῥητορείας εὕρισκον πρόθυμον ἀντιπρόσωπον Θεόδωρον τὸν Πτωχοπρόδρομον, ὅστις, ὅτε ἀπηλλάσσετο τῶν ἐν τῷ οἴκῳ πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα ἐρίδων[1] ἢ δὲν ἐστιχοπλόκει πρὸς τὸν Μανουὴλ, εὕρισκε καιρὸν νὰ σχολῆται περὶ τὰ γραμματικὰ καὶ ἐμιμεῖτο τὸν Λουκιανὸν ἢ τὸν Ὅμηρον ἢ τοὺς ἐρωτικοὺς συγγραφεῖς. Καὶ κατεγέλα μὲν τοῦ Θεοδώρου ὁ Ἰωάννης Τζέτζης, ἀλλὰ μὴ τούτου τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰσαακίου αἱ ὁμηρικαὶ ἐξηγήσεις καὶ αἱ παντοῖαι ποιητικαὶ μελέται καὶ αἱ ἀτελεύτητοι Χιλιάδες δὲν περιεῖχον πλὴν πολλῶν ἀπομνημονευμάτων ἀξίων λόγου μωρίαν παντοδαπήν; Καὶ πιθανῶς μὲν ἦλθεν εἰς σχέσιν καὶ πρὸς τούτους ὁ Ἀκομινάτος, ἀλλὰ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παιδείαν καὶ τὴν μελέτην τῆς ἐπικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων ὀφείλει πολλῷ μᾶλλον εἰς ἄνδρα, ὃν μόνον τῶν συγχρόνων διδασκάλων

καὶ φιλολόγος πατὴρ ἐξ Ἀσίας εἰς Βυζάντιον κατ' ἔρωτα παιδεύσεως ἀπαγαγών, ἤδη τῇ τῶν ἐφήβων ἡλικίᾳ προβαίνοντα, διατριβαῖς διδασκόντων τήν τε γραμματικὴν προπαίδειαν καὶ τὴν τοῦ ἐπικοῦ κύκλου χρηστομάθειαν παραδίδωσι.» Παρὰ δὲ *Migne*, σ. 1248, ταῦτα ἐτυπώθησαν οὕτω· «Κἀμὲ μὲν ὁ φιλόστοργος καὶ φιλολόγος πατὴρ ἐξ Ἀσίας εἰς τὸ Βυζάντιον κατέρωτα...... ἀπαγαγὼν ἤδη τῇ τῶν ἐφήβων ἡλικίᾳ πότερον βαίνοντα διατριβαῖς διδασκόν....ν τήν τε γραμματικὴν π.....καὶ τὴν τοῦ ἐπικοῦ κύκλου χρηστομάθειαν περιδίδωμι!»

[1] Ἐπ. τὸ παρὰ *E. Miller* ἐν τοῖς Mélanges de Philologie et d'Epigraphie. Paris 1876, σελ. 156–171 δημοσιευθὲν ποίημα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, ἀφηγούμενον τὰς οἰκιακὰς ταύτας σκηνάς, ἀνταξίας τῆς γραφίδος τοῦ Μολιέρου.

εὑρίσκομεν μνημονευόμενον ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὑφηγητὴν τῶν ἀρίστων διδαγμάτων[1]. Εἶνε δ' οὗτος ὁ Εὐστάθιος ὁ ἔπειτα γενόμενος Θεσσαλονίκης, ἀνὴρ οὗ ἀπορεῖ τις ὁπότερον νὰ θαυμάσῃ πρῶτον, τὴν ποικίλην ἀρετὴν ἢ τὴν ἔμφρονα παιδείαν. Τὰ δὲ διδάγματα τοῦ σοφοῦ διδασκάλου, περὶ ὧν δὲν παύεται ἐνθουσιωδῶς λαλῶν ὁ Μιχαὴλ, ἀποστάζοντα μέλιτος καὶ εἰσδυόμενα εἰς ἄκρον ψυχῆς μυελὸν τοῖς ἀκροαταῖς καὶ ἄντικρυς ἐγκαόμενα διετηροῦντο ἀνέκπλυτα ὑπὸ ῥεύματος λήθης[2]. Διότι ὁ Εὐστάθιος δὲν ἀνέπτυσσε μόνον ἐν ταῖς καθημεριναῖς συναναγνώσεσι τὸν νοῦν τῆς ἐν ταῖς χερσὶ βίβλου, οὐδὲ περιωρίζετο εἰς διαλεύκανσιν τῆς ἑρμηνείας, ἀλλὰ παρεμίγνυεν, ἀφορμώμενος τῶν προκειμένων, παντοῖα διδάγματα, οἱονεὶ διὰ μαγγανείας μετάγων τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροωμένων μετάρσιον εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος τῶν ὁμηρικῶν χρόνων. Ὅτε δὲ σεμνὸς μὲν ἐκεῖνος τὸ πρόσωπον, εὐσχήμων δὲ τὴν περιβολὴν καὶ διὰ μόνης τῆς παρουσίας αὐτοῦ σωφρονίζων τοὺς ὁρῶντας ἡρμήνευε προσηνῶς εἰς τοὺς ὁμιλητὰς τὰ ἔπη τοῦ ἀθανάτου ποιητοῦ, οὔτε εἰς εὐτράπελον γελοιότητα ἐπὶ τὸ σκηνικώτερον ταπεινῶν τὸν λόγον, οὐδὲ καθιστῶν αὐτὸν ἀηδῆ ὑπὸ βαρείας στρυφνότητος, ἀλλὰ κεραννύων ὑποσέμνῳ ἀστειοσύνῃ, ἠδύνατο τότε ὁ σεπτὸς ἱερεὺς καταλλήλως νὰ ὁμοιωθῇ πρὸς θεῖον ὑποφήτην, παρ' ᾧ ἱεροφαντοῦντι οἱ ἀκροαταὶ μόλις ἐπάτουν τὰ προπύλαια τῶν Μουσῶν καὶ παρὰ χρῆμα ἐπώπτευον καὶ τὰ τῶν ἀνακτόρων ἄδυτα καὶ τῆς τελετῆς οὐδὲν ἦν ὅ-

[1] Ἐν τῇ εἰς Εὐστάθιον Μονῳδίᾳ.

[2] Αὐτ. παρὰ *Tafel*, σελ. 372.

περ ὑπελείπετο πάντῃ ἀνέκφορον τοῖς νεοτελέσιν[1].

Παρ' ἀνδρὸς τοιούτου ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος τοσοῦτον ἠγαπήθη ὥστε καὶ εἰσῳκίσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον[2], τοῦθ' ὅπερ οὐδέποτε ἐλησμόνησεν, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε εὐγνώμων πρὸς τὸν κατὰ πνεῦμα πατέρα, τὸν καθηγητήν, τὸν παρήγορον, τὸν ἀγαθὸν σύμβουλον, τὸν εἰς ἅπαν ἐφ' ὅτῳ ἄν τις δέοιτο ἱκανώτατον[3]· ἦτο δὲ φυσικὸν ὅτι ἀπελθόντα αὐτὸν ὡς μητροπολίτην εἰς Θεσσαλονίκην δὲν ἐλησμόνησεν ὁ Μιχαήλ, ἀλλ' ἐξηκολούθησε γράφων αὐτῷ καὶ ἀντιδεχόμενος ἐπιστολάς[4], θανόντα δ' ἐθρήνησεν ἐν μονῳδίᾳ αὐτοῦ περιπαθεστάτῃ[5].

Κατοικῶν δὲ μετὰ τοῦ Εὐσταθίου, ἐγνώρισε πάντως πλὴν τῶν ἄνω εἰρημένων καὶ ἄλλους πολλοὺς λογίους, τὸν ἱστορικὸν καὶ ἐρωτικὸν συγγραφέα Κωνσταντῖνον Μανασσῆν, τὸν Νικαίας Εὐστράτιον τὸν ὑπομνηματιστὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἴσως δὲ καὶ Γρηγόριον τὸν Κορίνθου, συγγραφέα τοῦ σωζομένου περὶ διαλέκτων βιβλίου. Οὐ μικρὰ δ' ὠφελήθη καὶ ἐκ τῆς φοιτήσεως παρὰ τὸν σεπτὸν πατριάρχην Μιχαὴλ τὸν ἐξ Ἀγχιάλου (1169 – 1176)[6]. Τότε δὲ συνέδεσε καὶ σχέσεις πρὸς

[1] Αὐτ. σελ. 373.

[2] Μιχαήλ, ἐπιστ. εἰς Εὐστάθιον 2 παρὰ *Tafel*, σελ. 356.

[3] Αὐτ. σελ. 355.

[4] Τὰς ἓξ μόνας σωζομένας εἶχεν ἤδη δημοσιεύσει ὁ *Tafel*, De Thessal. σελ. 353 – 361, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ *Ellissen*, Mich. Akominatos, σελ. 58 – 71.

[5] Παρὰ *Tafel*, σελ. 368 – 392. *Ellissen*, σελ. 71 – 116.

[6] Μιχαήλ, λόγος εἰς τὸν πατριάρχην κῦρ Μιχαὴλ ἐν Κώδ. λαυρ. φ. 24, α. 20, β καὶ 21, β.

τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συγχρόνων, πρὸς οὓς ἔπειτα ἀφήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπέστελλε μετὰ πόθου. Ἴσως δὲ νεαρὸς ἔτι ὢν ἐγνώρισε κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτῆς ἔτη καὶ τὴν φιλόμουσον βασίλισσαν Εἰρήνην, τὴν γυναῖκα τοῦ Μανουὴλ καὶ συγγενῆ Κορράδου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ἥτις οἱονεὶ παραμυθοῦσα ἑαυτὴν διὰ τὸν ἀνειμένον βίον τοῦ νεαροῦ συζύγου ἐνετρύφα εἰς τὰ γράμματα, δροσίζουσα μὲν διὰ συχνῶν δωρεῶν τὸν χρονογράφον Μανασσῆν[1], δεχομένη δὲ τὰς προσφωνουμένας αὐτῇ Ὁμηρικὰς Ἀλληγορίας τοῦ Ἰωάννου Τζέτζη καὶ πολλαχῶς καταστᾶσα ἀξία τῶν ἀποδοθέντων αὐτῇ ἐπιθέτων φιλολογωτάτη καὶ ὁμηρικωτάτη.

Οὕτω δ' ἠδυνήθη ὁ Ἀχομινάτος οὐ μόνον αὐτὸς νὰ προκόψῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Νικήταν, μετὰ πάροδον ἐτῶν τινων ἐννεαέτη πεμφθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῶν γονέων, νὰ παιδεύσῃ κατὰ μικρὸν, παρασκευαζόμενον εἰς βίου στάδιον πρακτικὸν καὶ πολιτικόν.

Καὶ ὁ μὲν Νικήτας μετὰ τὰς νομικὰς αὐτοῦ σπουδὰς καὶ τὸν γάμον μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν Βελισσαριωτῶν ἤρξατο ἀναβαίνων εἰς τὰ ὕψιστα τῶν πολιτικῶν ἀξιωμάτων, ὁ δὲ τὸν ἀθορυβώτερον βίον τῶν γραμμάτων ἐκλεξάμενος Μιχαὴλ ἐπεδίδετο νυχθήμερον εἰς τὴν μελέτην τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, συζῶν ἐντίμῳ πενίᾳ, ἣν ἐθεώρει διὰ τὸ ὀλιγοδεὲς ὡς μέσον ἵνα γένηται ἐγγύτερον τῷ θεῷ. Ἐλυπεῖτο δὲ μόνον ὅτι τὰ βιβλία, ἅτινα διὰ τὴν ἀφροντισίαν τῶν πολλῶν ἔμελλον νὰ γίνωνται εὔωνα, ἀπήγοντο εἰς τὴν ξένην ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν,

[1] Μανασσῆ, Ἱστ. στ. 17.

οἵτινες ὁλκάδας ὅλας φορταγωγοὺς ἐπλήρουν τῶν τοιούτων ἀγωγίμων[1]. Καίπερ δὲ μισῶν τοὺς φιλενδεικτοῦντας καὶ τοὺς ἐκ τῆς φιλολογίας χρηματιζομένους, αὐτὸς δὲ προτιμῶν νὰ διάγῃ βίον ἥσυχον, ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν ἀβράβευτος διὰ τοῦτον αὐτοῦ τὸν χαρακτῆρα. Πατριαρχεύοντος δὲ τοῦ Μιχαὴλ ἢ μᾶλλον τοῦ Θεοδοσίου προσλαμβάνεται παρ' αὐτῷ καὶ συμμετέχει τῶν κινδύνων καὶ τῆς τιμῆς τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἐν χρόνοις πολυταράχοις. Ὅθεν οὐδ' ἀτιμοτέρας τύχης ὑπῆρχεν, οὐδ' ἐθεωρεῖτό τις τῶν ὅλως ἀσήμων διὰ τὸ θαυμαστικὸν καὶ φιλόκαλον τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος, ὡς αὐτὸς διηγεῖται[2]. Εἶχε δὲ τὴν θέσιν ὑπογραμματέως μετὰ καὶ Μιχαὴλ τοῦ Αὐτωρειανοῦ τοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχεύσαντος ἐν Νικαίᾳ[3]. Τέλος δ' ὑψοῦται εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν, μακαριζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν[4], ἀλλ' οὐχ ἧττον μετὰ λύπης ἀποχωριζόμενος τοῦ ἀδελφοῦ Νικήτα, τῶν κηδεστῶν Βελισσαριωτῶν καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει φίλων. Πότε δ' ἀκριβῶς μετέβη εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀκομινάτος δὲν μαρτυρεῖται, πλὴν ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἐγένετο πιθανώτατα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1182, τοῦ Μιχαὴλ διαδεχομένου Γεώργιον τὸν Ξηρόν[5].

[1] Μιχαήλ, πρὸς τοὺς ἀχθομένους διὰ τὸ ἀφιλένδεικτον. Κώδ. λαυρ. φ. 6, α.

[2] Μιχαήλ, λόγος ὅτε πρῶτον ταῖς Ἀθήναις ἐπέστη. Κώδ. λαυρ. φ. 25, α.

[3] Κώδ. λαυρ. 52, 6.

[4] Κώδ. λαυρ. 25, α.

[5] Ἔχομεν, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ Πιττάκη τὸ πρῶτον ἐκδοθείσας ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (φυλλ. 43, ἀριθ. 2914 —

Αἱ δὲ Ἀθῆναι, ὑποκείμεναι διοικητικῶς εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἐκτεινόμενον μέχρις Αἰτωλίας καὶ περιλαμ-

2993) διαφόρους ἐπιγραφάς, κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐγγραφείσας ἐπὶ τῶν ῥαβδώσεων τῶν κιόνων τοῦ δυτικοῦ περιστυλίου τοῦ Παρθενῶνος, ὧν τινες περιέχουσιν ὀνόματα ἀρχιερέων τῶν Ἀθηνῶν θανόντων ἐνταῦθα. Ἐνέχουσι δ' αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται πολλὰ τἀντιφάσκοντα πρὸς μαρτυρίας ἄλλοθεν εἰλημμένας· ἐντεῦθεν δ' ὁρμώμενος ὁ *Hopf* ἐθεώρησεν αὐτὰς ὑποβολιμαίας καὶ ἐξέφρασε τὴν ὑποψίαν ὅτι ἐχαράχθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ τὸ πρῶτον αὐτὰς ἐκδόντος (Encycl. 85, σ. 115). Ἀλλὰ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων αἱ πλεῖσται ὑπ' οὐδενὸς ἀσχοληθέντος περὶ τὴν ἑλληνικὴν γραφογνωσίαν δύνανται νὰ νομισθῶσι χαράγματα τούτου τοῦ αἰῶνος, ἀπ' ἐναντίας δὲ φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς πάντας τοὺς χαρακτῆρας γνησιότητος ἀναμφισβητήτου. Μόνον δ' ἀκριβείας στερεῖται ἡ ἔκδοσις πολλῶν. Τῶν δὲ γνησίων εἶνε καὶ αἱ παρὰ Πιττάκῃ ὑπ' ἀριθμὸν **2949** καὶ **2950**, ἔχουσαι οὕτως·

2950

Κατὰ Πιττάκην	Κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν
+ Ἐτελειώθ(η) ἐν Κ(υρί)ῳ	+ Ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ
ὁ ἁγιώτατ(ος) ἡμῶν	ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν
Μητροπο(λίτης) Κ(ύριος)Γε(ώρ-<γιος	μητροπολίτης κύριος Γεώργιος
ὁ Ξηρὸς μη(νὶ Ἰανουαρίῳ	ὁ Ξηρὸς μηνὸς Ἰανουαρίου (;)
ἡμέρᾳ κη', ὥρᾳ δ',	ιη' ἡμέρᾳ Κυριακῇ ὥρᾳ δ' (;)
ἡμε(ρινῇ), ἔτους ἀπὸ κτίσεως <Κόσμου 6690, (= μετὰ Χριστὸν 1182)	Ἰνδικτιῶνος α' (;) ἔτους ͵ςχϡ

2949

Κατὰ Πιττάκην	Κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν
+ Ἐτελειώθη	+ Ἐτελειώθη
ἐν Κυρίῳ ὁ (ἁ)γιώ(τατος) ἡμῶν	ἐν Κυρίῳ ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν
Μ(η)τροπολίτης Κύριος Γεώρ-<γ(ιος	μητροπολίτης Κῦρ Γεώργιος
ὁ Βούρζης μηνὶ Φεβρουαρίῳ ς',	ὁ Βρύζης μηνὸς [Φεβρουαρ]ίου ς'
ἡ)μέρα 6', ὥρα ς'. τ(ῆς ἡμέρας,	ἡμέρᾳ 6' ὥρα ς'. ἰνδ. η'.
ἔ)τος 6698 (= μετὰ Χριστὸν δὲ <1190)	ἔτους ͵ςχϡη'.

βάνον τὴν Αἴγιναν καὶ Εὔβοιαν, ἀπετέλουν μετὰ τῶν περὶ αὐτὰς χωρῶν τὸ ὅριον Ἀθηνῶν. Διῴκουν

Κατὰ τὴν πρώτην τούτων τῶν ἐπιγραφῶν Γεώργιος ὁ Ξηρὸς μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἀπέθανε τῇ ιη' Ἰανουαρίου τοῦ 1182. Οὐδένα δὲ λόγον ἔχομεν νὰ δυσπιστήσωμεν εἰς τὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἀπ' ἐναντίας δὲ, παραδεχόμενοι ὅτι ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον Γεωργίου τοῦ Ξηροῦ, δυνάμεθα νὰ συμβιβάσωμεν πάσας τὰς ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ πηγαζούσας μαρτυρίας. Ἀλλ' εἰς ταύτας ἀντιτίθεται κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ ὑπὸ τῆς ἑτέρας ἐπιγραφῆς μαρτυρουμένη ὕπαρξις ἑτέρου μητροπολίτου Γεωργίου, θανόντος τῷ 1190. Ἀλλ' οὗτος εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἴθυνε τὰ τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου, διότι ἔχομεν χωρία τοῦ Ἀκομινάτου πείθοντα ἡμᾶς ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1182—1190 μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Μιχαήλ. Τοὺς λόγους δὲ καθ' οὓς οὗτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1182 εὑρίσκω ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις τοῦ ἱεράρχου, ἅτινα ὁ λαυρεντιακὸς κῶδιξ διασώζει, ὡς ἐπείσθην, κατ' αὐστηρὰν χρονικὴν ἀκολουθίαν. Εἶνε δὲ οἱ ἑξῆς·

1) Ὅτι πρὸ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου δὲν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καταφαίνεται ἔκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαὴλ πρὸς αὐτὸν, διατρίβοντα ἤδη ἐν τῇ κατὰ Τερέβινθον ἐξορίᾳ, ἐν ᾗ γράφει· «πάλαι γάρ ποτ' ἔζων παρὰ σοὶ καὶ τῆς αὐτοῦ που κατενεφορούμην μακαριότητος (Κώδ. λαυρ. 87, β), ἐννοῶν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Θεοδοσίου διαμονήν.

2) Ὅτι ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας οὐ μακρὸν χρόνον μετὰ τὴν τοῦ Θεοδοσίου ἀπέλευσιν εἰς Τερέβινθον, συμβᾶσαν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1182, ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἐνάτης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ λαυρεντιακοῦ κώδικος, οὔσης δευτέρας τῶν ἐξ Ἀθηνῶν γραφεισῶν (διότι αἱ ἑπτὰ πρῶται ἐπεστάλησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως), ἐν ᾗ γράφει πρὸς τὸν Θεοδόσιον περὶ τῆς εἰς τὴν Τερέβινθον μεταβάσεως ὡς περὶ γεγονότος προσφάτου.

3) Τὸ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἐκφωνηθὲν προσφώνημα εἰς τὸν πραίτωρα Νικηφόρον τὸν Προσοὺχ ἐγράφη προφανῶς μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ, ἥτις ἐγένετο ἀρχομένου τοῦ 1182, ἀλλ' ἔτι ζῶντος τοῦ Ἀλεξίου, ἄρα πρὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1183. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλο προσφώνημα, τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον ἐν ἐπιμέτρῳ εἰς τὸν πραίτωρα Δριμύν,

δ' αὐτὰς ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὡς καὶ τἄλλα θέματα, οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στελ-

ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ἤτοι πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Ἀλεξίου, ὁ πραίτωρ Προσοὺχ πιθανώτατα κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας ἓν ἔτος πρότερον, ἄρα κατὰ τὸ 1182, καὶ τότε ὁ Μιχαὴλ προσεφώνησεν αὐτόν, διαμένων ἤδη ἐν Ἀθήναις.

4) Ἔχομεν τοῦ Μιχαὴλ ὡς μητροπολίτου Ἀθηνῶν λόγον ἐγκωμιαστικὸν εἰς Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον, ὅστις ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1185. Ἔν τινι δὲ τῶν τούτου τοῦ λόγου ἐν τῷ λαυρεντιακῷ κώδικι ἀμέσως προηγουμένων ἐπιστολῶν λέγει· «ἔτος τουτὶ τρίτον πειρώμεθα πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἀνελθεῖν καὶ οὔπω ἀνήλθομεν.» Ἄρα καὶ ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι τῷ 1182 κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

5) Ὁ Ἀκομινάτος δὲν λέγει ἐν τῇ μονῳδίᾳ αὐτοῦ εἰς τὸν Νικήταν, ὡς ἐνόμισεν ὁ *Ellissen* (Mich. Akom. σ. 12 καὶ 40) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Hopf*, Παπαρρηγόπουλος, *Hertzberg*, Οὐσπένσκης (ἐν τῇ ῥωσικῇ συγγραφῇ «Ὁ Βυζαντῖνος συγγραφεὺς Νικήτας Ἀκομινάτος» ἐν Πετρουπόλει 1874 σ. 21 σημ. 4) καὶ Κωνσταντινίδης, ὅτι προέστη τῶν Ἀθηνῶν τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπομένως ὅτι ἦλθεν εἰς Ἀθήνας πρὸ τοῦ 1175. Ἀλλά, θρηνῶν τὸν θάνατον τοῦ Νικήτα, τὴν δεινοτάτην συμφορὰν πασῶν ἃς τέως εἶχεν ὑποστῇ, ἐπιλέγει· «ἀδελφὸς δ' ἐγὼ πολυτλήμων καὶ πολύθρηνος χθὲς μὲν «καὶ πρώην ἄλλας πένθους ἐποιούμην ὑποθέσεις ἐπί τε κοιναῖς καὶ «ἰδίαις ἐμαυτοῦ συμφοραῖς καὶ μάλιστα οἷς ὀλβιώτατον καὶ ὀνομα«στότατον ἱερὸν Ἀθήνησι πιστευθεὶς καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ προϊστάμενος «θυσιαστηρίου πνευματικοῦ καὶ πλείστην ὅ τι καὶ πολυειδῆ προϊ«σχομένου διηνεκῶς θείαν ἐνέργειαν, εἶδον, εἶδον οἴμοι, οἴμοι ἱε«ροσυλούμενον καὶ ἀποκοσμούμενον, ἐμὲ δὲ τὸν ἐκεῖσε πεφυτευμέ«νον τὰ πρῶτα πρὸ δεκάδων ἐτῶν τριῶν καὶ ὑπερέκεινα ἐκ τῆς αὐ«λῆς κυρίου ἀποσπώμενον ὡς αὐαλέον ἤδη καὶ ἄγονον παντὸς ἀγα«θοῦ γεράνδρυον.» (Κώδ. λαυρ. 119, 6. Ἐπ. *Migne* ἔνθ. ἀν. σ. 1254). Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν γίνεται λόγος περὶ τριακονταετοῦς ἐν Ἀθήναις ἱεραρχίας, ἀλλ' ὁρίζεται μόνον ἡ πάροδος ἐτῶν τριάκοντα καὶ ὑπερέκεινα ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τὰ πρῶτα μετέβη εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀκομινάτος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Νικήτα. Τὸ ἔτος δ' ἐκεῖνο θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβέστατα, ἂν ἦτο γνωστὸν τὸ ἔτος καθ' ὃ ἀπέθανεν ὁ Νικήτας. Ἀλλὰ τοῦτο, τό γε νῦν ἔχον, μόνον κατὰ προσέγ-

λόμενοι πραίτωρες (στρατηγοί), εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ διοίκησις τῶν θεμάτων, καὶ οἱ κριταὶ ἢ δικασταί, οἵτινες ἀνελάμβανον τὴν δικαστικὴν ἐποπτείαν[1]. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄρχοντες εἰδικοὶ ἐστέλλοντο ἐκτάκτως. Οὕτως ἐπὶ σωζομένης μολυβδίνης σφραγῖδος ἀνηκούσης εἰς τὸν ι'

γισιν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὡς κείμενον μεταξὺ τοῦ 1210 καὶ 1215 (Οὐσπένσκης, ἔνθ. ἀν. σ. 35). Ἂν δ' ἀπὸ τοῦ 1214 ἢ 1215 ἀφαιρέσωμεν 32 ἢ 33 ἔτη, ποριζόμεθα ὡς ἔτος τῆς εἰς Ἀθήνας μεταβάσεως τοῦ Μιχαὴλ πάλιν τὸ 1182.

Πάντα ταῦτα πείθουσιν ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὡς μητροπολίτης τῷ 1182. Πότε λοιπὸν ἴθυνε τὰ τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ὁ ὑπὸ τῆς ἑτέρας τῶν ἐπιγραφῶν ἀναφερόμενος Γεώργιος ὁ θανὼν τῷ 1190 ; Πάντως μὲν οὐχὶ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον. Ἴσως δὲ πρότερόν ποτε προστὰς τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκκλησίας καὶ εἶτα ἀποχωρήσας ἢ καθαιρεθεὶς ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1190. Ἴσως δ' εἶνε ὁ αὐτὸς Γεώργιος Ἀθηνῶν ὁ τῷ 1156 μετασχὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Σωτήριχον καταδικασάσης συνόδου (*Lequien*, Oriens christianus II, 173), μεθ' ὃν παρὰ μὲν τῷ *Lequien* ἓν μόνον ὄνομα μητροπολίτου εὑρίσκομεν πρὸ τοῦ Μιχαήλ, τὸ τοῦ ἐν ἔτει 1166 μνημονευομένου Νικολάου τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου, προσθετέος δὲ καὶ ὁ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Παρθενῶνος ἄνωθι μνημονευθεὶς Γεώργιος ὁ Ξηρός. — Δυνατὸν δὲ καί τι ἄλλο· ἄλλης ἕδρας μητροπολίτης ὢν ὁ Γεώργιος νἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις. Τῆς μόνης δὲ πόλεως ἧς τὸ ὄνομα ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸ ΒΡΥΖΗΣ, τοῦ ἐν Φρυγίᾳ Βρύζου, τύπον θηλυκὸν ὅθεν νὰ προήρχετο γενικὴ Βρύζης δὲν γνωρίζομεν. Ἦτο δ' ἄλλως ἡ πόλις αὕτη ἐπισκοπή, οὐδέποτε δὲ μητρόπολις, ὅσον εἶνε γνωστόν. Περίεργον δ' ὁπωσδήποτε ὅτι περὶ τούτου τοῦ Γεωργίου ὡς καὶ περὶ τοῦ ἄλλου, τοῦ Ξηροῦ, οὐδένα οὐδαμοῦ ποιεῖται λόγον ὁ Μιχαήλ.

[1] Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων ἔπιθ. Κωνστ. Πορφ. Περὶ θεμάτων Α'. σ. 42 κ. ἑ. Β'. 44-56 (ἔκδ. Βόννης) καὶ τὰ γραφέντα ὑπὸ *Zinkeisen*, Gesch. Griechenlands σ. 792 κ. ἑ., *Finlay*, *Hopf*, *Krause*, *Hertzberg*. Ἴδ. καὶ Παπαρρηγοπούλου Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθνους τόμ. Δ'. σ. 38 κ. ἑ.

περίπου αἰῶνα, ὡς εἰκάζω ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῶν γραμμάτων, ἀναγινώσκεται· Ο ΚΕ ΒΟΗ(ΘΙ) ΜΙ ΒΕΣΤΑΡΧΗ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΗΤΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΩ ΑΝΤΙΠΑΠ(Ω)· ἐπ' ἄλλης δὲ ΚΕ ΒΟΗΘΙ ΑΝΑΡ(γυρον) ΑΡΧΟΝΤΑ ΑΘΙΝΝΟΝ. Ἀλλὰ καὶ δρουγγαρίου Θωμᾶ ἔχομεν σφραγῖδα, νοητέον δὲ πάντως ἄρχοντα μοίρας στρατιωτικῆς, οὐχὶ δὲ δρουγγάριον τῶν πλωΐμων[1].

Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ιβ' αἰῶνος βλέπομεν ὅτι οὐ μόνον τὰ πραιτωρικὰ καὶ δικαστικὰ καθήκοντα πολλαχῶς ἐναλλάσσονται, ἀλλὰ καὶ ὅτι κοινοὶ στέλλονται ἄρχοντες ἐπί τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον[2]. Ταὐτὰ δὲ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Κομνηνῶν διδάσκουσιν ἡμᾶς καὶ τὰ σωζόμενα ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων μολυβδόβουλλα[3]. Ἐκ δύο δὲ μολυβδοβούλλων, σωζομένων ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ πατρός μου, μανθάνομεν τὴν ὕπαρξιν ἀρχῆς πρωτοπραίτωρος Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου[4]. Πότε

[1] Αἱ τρεῖς αὗται σφραγῖδες εὑρίσκονται ἐν τῇ πλουσίᾳ συλλογῇ τοῦ ἀξιοτίμου πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας κ. Ἰωάννου Φωτιάδου. Οἱ δὲ ἄρχοντες ἦσαν ἴσως ἐπιτόπιος ἀρχή. Παρὰ Κωνστ. Πορφ. περὶ βασιλ. τάξ. σ. 657,17 μνημονεύεται ἄρχων Εὐρίπου ἢ Χρήπου, ὡς παρεφθάρη τὸ ὄνομα ἐξ ἀραβικῶν ἐπιδράσεων (*Reiske*, Comm. ad Const. Porph. de cerem. c. 779).

[2] Μιχαήλ, προσφ. εἰς Δριμὺν 1, 7, 40 καὶ ἀλλ. — Κώδ. λαυρ. 151, α-6 καὶ ἀλλ. 101, 6.

[3] *Mordtmann*, plombs byzantins de la Grèce et du Péloponnèse ἐν τῇ Revue Archéol. 1877 I, 289. II, 47.

[4] Τὸ μὲν φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ ΓΡΗΓΟΡΙΩ Α'ΠΡΕΤΩΡΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΕ ΕΛΛΑΔΟ(Σ) ΤΩ ΚΑΛ(ΔΑ), τὸ δὲ ΒΟΗΘ(ΕΙ Τ)Ω ΣΩ ΔΟΥ(ΛΩ) ΘΕΟΔΩΡ(Ω) ΠΡΟΤΩ(ΠΡΑΙΤΩΡΙ) ΚΑΙ (ΣΤ)ΡΑΤΙΓΩ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΠΕΛΩΠΟΝΗΣΟΥ. Αἱ ἀνορθογραφίαι ἐν σφραγῖσιν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἦσαν συνηθέσταται· δείκνυται δὲ τοῦτο ἔκ τε τῶν μολυβδοβούλλων καὶ τῆς διηγήσεως ἐν τῇ Πείρᾳ LXIV, ς'.

δ' ἀκριβῶς συνέβη ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς ἐννοίας τῶν θεμάτων ἀπὸ στρατιωτικῶν νομῶν εἰς διαιρέσεις διοικητικὰς καὶ σὺν ταύτῃ ἡ μεταρρύθμισις τῆς διοικήσεως τῶν θεμάτων Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, ἅτινα εἶχον ἄλλοτε χωριστοὺς ἄρχοντας, δὲν ἐξεύρομεν. Τὰ δ' ἀρχαιότατα παραδείγματα τῆς συνενώσεως τῶν δύο θεμάτων ἀπαντῶμεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ια' αἰῶνος[1]. Ἂν δὲ περὶ ὃν χρόνον εὑρίσκετο ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀκομινάτος ἄλλος ἦτο ὁ π ρ α ί τ ω ρ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου καὶ ἄλλος ὁ κ ρ ι τ ὴ ς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου ἢ ἂν αἱ δύο ἀρχαὶ συνυπῆρχον ἐν τῷ αὐτῷ ἀνδρὶ ἢ ἂν ὅλως εἶχε καταργηθῆ ἡ θέσις κριτοῦ θεματικοῦ, τὰ χρέη αὐτοῦ ἀναλαβόντων κριτῶν ἐπαρχιακῶν, ταῦτα πάντα δὲν δύνανται τό γε νῦν ἔχον νὰ ὁρισθῶσιν, ἴσως δ' ἐξετασθῶσιν ἄλλοθί που ἰδίᾳ.

Ἐκκλησιαστικῶς δ' ἐξεταζόμεναι αἱ Ἀθῆναι κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἦσαν μητρόπολις ἔχουσα τὴν εἰκοσιοστὴν ὀγδόην τάξιν· ὑπ' αὐτὴν δ' ἦσαν τεταγμέναι αἱ ἐπισκοπαὶ Εὐρίπου, Διαυλίας, Κορωνείας, Ἄνδρου, Ὠρεοῦ, Σκύρου, Καρύστου, Πορθμοῦ, Αὐλῶνος, Σύρου (καὶ Σερίφου), ἃς εὑρίσκομεν σημειουμένας ἤδη ἐν τῇ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καθιδρυθείσῃ τάξει τῶν μητροπολιτῶν[2]. Ἀλλ' ἐπὶ Κομνηνῶν, ἴσως δ' ἐπὶ Μανουὴλ, προσετέθη εἰς τὰς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἐξαρτωμένας ἐπισκοπὰς καὶ ἡ τῆς νήσου Κέω[3].

[1] Ψ ε λ λ ὸ ς, ἐκδ. Σάθα, Μεσ. Βιβλ. τόμ. Δ'. σ. 267 καὶ 344. *Mordtmann*, αὐτ. II, 47.

[2] *Parthey* Notit. 3,419 κ. ἑ. 10,532 κ. ἑ. 13,382 κ. ἑ.

[3] Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις Ἀθηνῶν δὲν ἔμεινεν ἄνευ μεταβολῶν ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις. Οὕτως ἀπὸ κη'. ἕδρας κατεβιβάσθησαν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γέροντος εἰς λε'. (*Parthey*, Not.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις τῶν Ἀθηνῶν ὅτε ἦλθεν ὁ Ἀχομινάτος. Ὁποία τις δὲ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς πόλεως;

Ἡ μὲν γῆ τῆς Ἀττικῆς φυσικῶς δὲν ἦτο τότε μᾶλλον παραγωγὸς ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς νῦν χρόνους, ἀλλ' ἦτο ὡς πάντοτε ὑπόψαμμος καὶ λυπρά[1], οὐδ' ἦτό τις κάρπιμος καὶ ζωοτρόφος[2]. Ἐπαρκής, ἴσως δὲ καὶ ἀφθονωτέρα τοῦ χρειώδους ἦτο ἡ παραγωγὴ ἐλαίου ἐκ τοῦ ἀττικοῦ ἐκείνου ἐλαιῶνος ὅστις εἶχε πιθανῶς καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου πλεῖστα δένδρα πανάρχαια, σωζόμενα ἴσως καὶ μέχρι τοῦ νῦν[3]. Καὶ ἀληθῶς μὲν δὲν ἐξεύρομεν, ἂν ἐγίνετο τακτικὴ ἐξαγωγὴ πρὸς ἐμπορίαν, ἀλλὰ κἂν ἐξήρκει τὸ

11, 36. 12, 36)· καὶ περὶ τὰς ἐπισκοπὰς δὲ τὰς ὑπ' αὐτὴν συνέβησαν μεταβολαί, πιθανῶς κατὰ τὴν αὐτὴν καταβίβασιν τῆς τάξεως. Κατὰ τὸν ις'. αἰῶνα ἓξ μόνας ἐπισκοπὰς εἶχεν ἡ μητρόπολις Ἀθηνῶν (*Crusii* Turcogr. σ. 492) ὧν τὰ ὀνόματα μανθάνομεν ἔκ τινος κώδικος τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς (Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς Περ. β'. Ἔτος α'. Ἐν Σμύρνῃ 1876 σελ. 76). Ἦσαν δ' αἱ ἐπισκοπαὶ αὗται αἱ Διαυλίας, Ταλαντίου, Ἄνδρου, Σκύρου, Σάλωνος (οὐχὶ δὲ Σόλωνος ὡς παρὰ τῷ ἐκδότῃ) καὶ Μενδενίτζης. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ Ἄνδρος ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ὑψώθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν (*Parthey*, Not. 13, 386). Κατὰ ταῦτα δὲ πρέπει νὰ διορθωθῶσι καὶ τὰ παρὰ *Lequien*, ὅστις περί τινα σφάλλει (Oriens Christianus II 167-168).

[1] Μιχαήλ, ὑπομνηστικὸν παρὰ *Tafel*, de Thess. σ. 462.

[2] Κώδ. λαυρ. 86, α.

[3] Ὁ *Lenormant*, Monographie de la voie sacrée éleusinienne Paris 1864 σ. 197-198 ἀποδέχεται ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν δένδρων τοῦ ἐλαιῶνος ἐφυτεύθησαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Δύο τῶν οὐ πάνυ γηραιῶν κοπέντα πρὸ αὐτοῦ εὑρέθησαν ἔχοντα τὸ μὲν 652, τὸ δὲ 530 ἐτῶν ἡλικίαν, ὡς ἐδείκνυ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαλλήλων αὐτῶν κύκλων.

παραγόμενον ἔλαιον πρὸς ἀποστολὴν γενναίων δωρεῶν[1].

Ὁ δὲ ἀθηναϊκὸς οἶνος ἦτο ἐχσπευχής, ἤτοι ῥητηνίτης, ὡς καὶ τὴν σήμερον. «Οἶδας τὰς δᾷδας τὰς λιπαράς, ὧν μᾶλλον ἢ τῶν βοτρύων ὁ Ἀθήνησιν οἶνος δοκεῖ ἀποθλίβεσθαι» γράφει ὁ Μιχαὴλ πρός τινα τῶν φίλων[2]. Παρῆγε δὲ καὶ μέλι ἡ Ἀττική, τῶν μοναχῶν τῆς Καισαριανῆς περιεπόντων κυψέλας καὶ μελισσοτροφούντων ἀνὰ τὸν Ὑμηττόν[3]. Ἀλλά, τὸ κυριώτατον, τοῦ σίτου ἡ παραγωγὴ ἦτο οὐ μόνον ἀνεπαρκής, ἀλλὰ καὶ παντελὴς ὑπῆρξέ ποτε σιτοδεία. Καὶ παρῆγε μὲν ἄλλοτε πιθανῶς πλείονα σῖτον τὸ ἀττικὸν πεδίον, ἐπειδὴ θὰ συνεισέφερε πιθανῶς καὶ τὸ ὅριον Ἀθηνῶν εἰς τὴν τῷ 1037 ἐπελθοῦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σιτοδείαν μέρος τῶν ἀγορασθέντων ἐκ τῶν θεμάτων Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου ἑκατοντακισχιλίων μεδίμνων[4], οὐδ᾽ ἐστερήθη σίτου τῷ 1038 ὅτε ἔπασχον ἐκ σιτοδείας τὰ θέματα Θρᾴκης, Μακεδονίας, Στρυμόνος καὶ Θεσσαλονίκης[5]. Ἀλλὰ μεθ᾽ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη, ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου, ἡ πόλις ἔπασχεν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατόπι, τὰ πάνδεινα ἐκ σιτοδείας.

[1] Ἐλαίου ἀσκὸς πλήρης, χωρῶν δώδεκα ξέστας ἀττικοὺς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Μιχαὴλ τῷ ὁσιωτάτῳ κῦρ Ἠσαΐᾳ τῷ Ἀντιοχείτῃ (Κῶδ. λαυρ. 98, α).

[2] Κῶδ. λαυρ. 35, β. Ὅτι δὲ ἡ ἀνάμιξις ῥητίνης εἰς τὸν οἶνον δὲν ἦτο ἄγνωστος καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶνε βέβαιον. Ἔπ. Διοσκορ. Ε, 43. Ὀρφανίδην ἐν τῷ τοῦ Ποστολάκα καταλόγῳ τῶν ἀρχαίων νομισμ. τῶν Ἰονίων νήσων συλλεχθέντων ὑπὸ Π. Λάμπρου, σελ. 116.

[3] Κῶδ. λαυρ. 152, β.

[4] Κεδρην. σ. 516.

[5] Κεδρην. σ. 518.

Ἐκ δὲ τῶν χειρωναχτικῶν τεχνῶν ὀλίγαι φαίνεται ὅτι ἤκμαζον ἐν Ἀθήναις· μανθάνομεν δὲ τὴν κατασκευὴν σάπωνος, τὴν ὕφανσιν ῥάσων[1] καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Ἀλλὰ ῥητῶς ἀναφέρεται ἡ ἔλλειψις τεχνῶν ἄλλων· οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Μιχαὴλ ζητεῖ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Γαρδικίου τὴν εἰς Ἀθήνας ἀποστολὴν ἁμαξοποιῶν «ἐπεὶ τὰ ἀθηναϊκὰ πάντα γλίσχρα καὶ εὐτελῆ, καὶ δὴ καὶ τὰ γηπονικὰ ὄργανα[2].» Ἀλλαχοῦ δὲ, ἴσως οὐκ ἄνευ ὑπερβολῆς, γράφει· «ἐξέλιπε καὶ φυσητὴρ, οὐ σιδηρεὺς παρ᾽ἡμῖν, οὐ χαλκεὺς, οὐ μαχαιροποιός, ταῦτα δὴ τὰ πρὸ χθὲς καὶ τρίτης ἔτι σωζόμενα[3].»

Ὅτι δ᾽ ὁπωςδήποτε παρὰ πάντα ταῦτα δὲν ἦτο ἐστερημένον τὸ ὅριον Ἀθηνῶν παντελῶς ἐμπορίου, φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι περιλαμβάνεται ἐν ταῖς μετὰ τῶν Βενετῶν ἐμπορικαῖς συνθήκαις τῶν Βυζαντίνων, ἔν τε τῇ ὑπὸ Μανουὴλ τῷ 1148 ἀνανεωθείσῃ καὶ τῇ ὑπὸ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου τῷ 1187 συναφθείσῃ μετὰ τοῦ δόγη Orio Mastropiero[4] καὶ τῇ μεταξὺ Ἀγγέλου Γ′

[1] Κωδ. λαυρ. 98, α.

[2] Κωδ. λαυρ. 69, α.

[3] Κωδ. λαυρ. 33, α. Τὸ ἐξέλιπε φυσητὴρ ἀπαντῶν παρ᾽ Ἱερεμ. ΣΤ′. 29 μὲ πείθει ὅτι ἴσως ὑπερβολικὰ εἶνε τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀκομινάτου. Διότι δὲν ἐξετιμήθη δεόντως, χρῄζει δὲ ἰδιαζούσης προσοχῆς τοῦτο, ὅτι οἱ βυζαντῖνοι συγγραφεῖς συνεχῶς ποιοῦνται χρῆσιν χωρίων τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων ἢ ῥητῶν τῆς γραφῆς ἢ φράσεων παροιμιωδῶν. Τὰ τοιαῦτα δὲ χωρία, ἔνθα πρόκειται νὰ γείνῃ χρῆσις αὐτῶν ὡς πηγῆς ἱστορικῆς, πρέπει νὰ προσλαμβάνωμεν μετὰ μεγίστης προσοχῆς, διότι δὲν ἔχομέν τι ῥητῶς καὶ ἀνεπιζητήτως μαρτυρούμενον, ἀλλὰ σοφιστικωτέραν τινὰ ἐπὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐφαρμογὴν τῶν παλαιῶν, γραφικῶν ἢ παροιμιακῶν ἐκείνων.

[4] *Tafel* und *Thomas*, Urkunden zur älteren Handels-und Staatsgesch. der Republik Venedig I Th. σελ. 184.

καὶ Ἐρρίκου Δανδόλου κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1199[1]. Ἀλλ' ἡ μεγίστη κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ζημία τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἡ ἔλλειψις τῆς βιομηχανίας ἐκείνης, ἐξ ἧς ἄφθονος συνέρρει πλοῦτος εἰς τὰς μάλιστα τότε ἀκμαζούσας πόλεις τῶν θεμάτων Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας[2], ἐννοοῦμεν δὲ τὴν κατασκευὴν σηρικῶν ὑφασμάτων. Καὶ ἠσκεῖτο μὲν ἐν παλαιοτέροις χρόνοις καὶ ἐν Ἀθήναις ἡ πλουτοδότις αὕτη τέχνη, ὡς διδάσκει σωζομένη τις ἐπιτυμβίδιος στήλη[3]. Ἴσως δ' ἔτι κατὰ τὴν ὑπὸ Ῥογέρου ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχον αὐτόθι κατασκευασταὶ μεταξίνων ὑφασμάτων[4]. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἡ τέχνη αὕτη ἐν Ἀθήναις, θὰ ἦτο καὶ κατ' ἐκείνους ἤδη τοὺς χρόνους ἀναξία λόγου. Τοῦτο δὲ καταδείκνυται μάλιστα ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις μὴ ἐγκατοικήσεως ἑβραίων μετοίκων, οἵτινες δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ

[1] Αὐτ. σ. 118, 265 καὶ 279. Ἐπ. καὶ *Tafel*, Symbolarum criticarum geogr. byzant. spectantium pars I, σ. 18 καὶ 30.

[2] Ἐπ. Νικήτ. Χων. σ. 98-99 καὶ 608.—Τζέτζ. Χιλ. Ι', 392 ΙΑ', 845.—Τιμαρ. κεφ. 6.—Θεοφ. Συνεχ. 228.—Βενιαμὶν Τουδελ. παρὰ *Tafel* de Thess. σ. 472. Ἐπ. *Tafel* αὐτ. σ. 228 ἐν σημ. 52 καὶ *Krause*, Die Byzantiner σ. 59 καὶ 61.

[3] Κουμανούδη, Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι ἀρ. 3553 καὶ *Bayet*, Inscriptions chrétiennes de l'Attique ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς ἑλλην. ἀλληλογραφίας, Α'. σ. 395, ἀρ. 2, ἔνθα μνημονεύεται Διονύσιος σηρικάριος, κατὰ τὸν ε'. περίπου αἰῶνα. Ὁ δὲ σεβαστὸς καθηγ. κ. Κουμανούδης ἔδειξέ μοι καὶ κατασκευάσματά τινα εὑρεθέντα κατὰ τὰς τοῦ λεγομένου Σερπεντζὲ ἀνασκαφὰς παρὰ τὰς κατατοίχους ἀντηρίδας, ἅτινα ἐχρησίμευσαν οὐκ ἀπιθάνως εἰς βαφικοὺς σκοπούς. Ἆρα εἶνε πάντῃ ἄσχετα πρὸς τὴν βαφὴν τῶν ὁλοσηρικῶν ἐσθήτων;

[4] *Otto Frisingensis* de gestis Friderici lib. I, 33.

λείπωσιν ἂν ἤκμαζεν ἡ τῶν σηρικῶν κατεργασία[1]. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ Ῥογέρου, ὅστις δυνατὸν καὶ νὰ μετῴκισεν εἰς Σικελίαν τοὺς ἐν Ἀθήναις τυχὸν εὑρισκομένους ὀλίγους μεταξουργοὺς μετὰ τῶν ἐκ Θηβῶν καὶ Κορίνθου ἀπαχθέντων. Ἀλλὰ βέβαιον εἶνε ὁπωςδήποτε ὅτι ἐπὶ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου δὲν ἦτο ἡ πόλις ἱστουργὸς ὑφασμάτων σηρικῶν καὶ ὅτι αἱ ἀμπεχόναι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγιστάνων ἱστουργοῦντο ὑπὸ Θηβαίων καὶ Κορινθίων δακτύλων[2]. Τὸ μόνον δὲ κέρδος, ὅπερ ἐπορίζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐκ τῆς πλουσίας ταύτης ἐν Θήβαις καὶ Κορίνθῳ βιομηχανίας, ἦτο ἡ συμμετοχὴ τῶν πλοιαρίων αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκ Καρύστου καὶ Χαλκίδος εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν τὴν πορφύραν παρεχόντων κογχυλίων, ἅτινα ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων προὐκά-

[1] Ὁ Ἑβραῖος Βενιαμὶν Τουδέλας, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τοῦ ιβ' αἰῶνος, ἐν τῇ γεωγραφικῇ αὐτοῦ συγγραφῇ, ἔνθα ῥητῶς ἀποκαλεῖ τοὺς ἐν Θήβαις Ἰουδαίους ἐμπειροτάτους σηρικαρίους, δὲν μνημονεύει ἀποικίας ἰουδαϊκῆς ἐν Ἀθήναις, ἐν ᾧ δὲν ἀπαξιοῖ νἀναφέρῃ ἀλλαχόθι οὐδ' ἑνὸς μόνου Ἑβραίου τὴν ὕπαρξιν. Ἀμφιβάλλω δ' ἂν ποτε καὶ ὑπῆρξαν ἐν Ἀθήναις πολλοὶ Ἑβραῖοι. Ὁ *Hopf* εἰκάζει (Encycl. 85, σ. 164) ὅτι ἂν ἦνε γνησία ἐπιγραφή τις ὑπὸ τοῦ Πιττάκη ἐκδοθεῖσα (Ἀρχ. Ἐφημ. ἀρ. 271. — C. I. G. 9900) δυνατόν τινες νὰ ἔζησαν αὐτόθι. Καὶ εἶνε μὲν γνησία ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὀρθῶς νῦν ἐκδεδομένη παρὰ Κουμανούδῃ (Ἀττ. ἐπιγρ. ἐπιτ. ἀρ. 3573), ἀλλὰ πιθανὸν καὶ νὰ μὴ ἦσαν Ἰουδαῖοι οἱ ἐν αὐτῇ μνημονευόμενοι Ἰακὼβ καὶ Λε(όντ)ιος ἔγγονοι Ἰακώβου Κεσαρέος. Πόθεν δὲ παραλαμβάνει ὁ *Hopf* τὴν εἴδησιν (αὐτ.) ὅτι «μόνον ἐν Ἀθήναις φαίνεται ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἦσαν ἀνεκτοὶ» ἀγνοῶ. Ὅτι δὲ πολλοὶ Ἑβραῖοι ἦσαν μεταξουργοὶ ἀποδείκνυται καὶ ἔκ τινος ἑλληνικῆς καὶ ἑβραϊκῆς ἐπιγραφῆς ἐκ Βηρυτοῦ ἔνθα μνημονεύεται σηρικάριος. *Bayet* ἔνθ. ἀν.

[2] Κῶδ. λαυρ. 86, α. 72, α.

λεσαν τοὺς εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας πλοῦς τῶν Φοινίκων[1].

Κατὰ ταῦτα δὲν ἦσαν πλούσιαι αἱ Ἀθῆναι τελευτῶντος τοῦ ιβ' αἰῶνος. Παραβαλλόμεναι δὲ πρὸς τὸν ἀμύθητον πλοῦτον καὶ τὴν τρυφὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει βίου, ἐγέννων θλιβερὰς ἐντυπώσεις εἰς τὸν ἐρχόμενον ἐκεῖσε τὰ πρῶτα. Πολὺ δὲ θλιβερώτερον ἦτο τὸ αἴσθημα καὶ διὰ τὰς ἄλλας συμφορὰς, ἃς ὑφίστατο ἡ πόλις ὅτε ἦλθεν ὁ Ἀχομινάτος.

Τὴν πόλιν εὑρίσκει ὁ Μιχαὴλ ἀσθενῆ καὶ πτωχὴν καὶ ἐν καταστάσει παρακμῆς, ἣν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ οὔτε ἡ περιβόητος πλεονεξία τῶν πραιτώρων καὶ φορολόγων, οὐδ' αἱ τῶν πειρατῶν ἐπιδρομαὶ περὶ ὧν ὁ λόγος κατωτέρω. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἔργων τοῦ ἱεράρχου τούτου πείθομαι ὅτι κακόν τι μέγα εἶχε σαλεύσει ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ αἰφνιδίως τοὺς ὅρους τῆς εὐτυχίας τῶν Ἀθηνῶν, καταβιβάσαν αὐτὰς εἰς τὴν ἐσχάτην παρακμήν. Τοιοῦτο δέ τι νομίζω τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ῥογέρου[2]. Προσφωνῶν ὁ Μιχαὴλ τὸν πραίτωρα Δριμὺν λέγει αὐτῷ πρὸς τοῖς ἄλλοις· «ὁρῶ γὰρ ὡς οὐκ ἀδακρυτὶ βλέπεις Ἀθήνας «οὕτως ἀποβαλομένας οὐ λέγω τὴν ἀρχαίαν λαμπρό-

[1] Κωδ. λαυρ. 143, 6. Ἐκ τῆς νήσου Κέω γράφει ὁ Μιχαήλ· «καὶ μὴν καὶ πλωτικοὶ πολλοῖς κογχυλευτικοῖς πορθμείοις δια-«περαιοῦνται πρὸς ἡμᾶς ἔκ τε Χαλκίδος καὶ Καρυστόθεν καὶ Ἀθή-«νηθεν.» Ἡλίευον δὲ πιθανῶς οἱ τῶν μερῶν τούτων πορθμεῖς τὰ κογχύλια ἐν ταῖς θαλάσσαις ταῖς περὶ τὴν Ἑρμιόνην, παρὰ τὴν νῆσον Γύαρον καὶ παρὰ τὰς γείτονας ἀκτὰς, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἐπ. *Curtius,* Gr. Gesch. ἐκδ. δ' τόμ. Α' σ. 625, σημ. 14. Peloponnesos τόμ. Β' σ. 579, σημ. 48.

[2] Ἰδ. ἀν. σ. 14, μάλιστα δὲ τὴν αὐτόθι σημ. 2.

« τητα (μακρὸς γὰρ χρόνος ἐξ οὗ περ ταύτην ἀφήρη-
« ται), ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς πόλεως σχῆμα καὶ τὴν
« ὅλως ἐγγράφουσαν ταῖς πόλεσι μορφὴν καὶ κατά-
« στασιν. Ὁρᾷς τείχη τὰ μὲν περιῃρημένα, τὰ δὲ καθῃ-
« ρημένα παράπαν, οἰκίας δὲ κατεσκαμμένας καὶ γεωρ-
« γουμένας, τοῦτο δὴ τὸ τῶν ἐκπορθούντων ἔσθ' ὅτε
« τελευταῖον παροίνημα, ὁποῖον καὶ Μακεδὼν ταῖς Θή-
« βαις ἐμπεπαρῴνηκεν. Ὁρᾷς τὴν πόλιν μακρὰν ἐρη-
« μίαν μικροῦ καὶ ἀοίκητον. Οὕτω βαρβαρικώτερον τῶν
« Περσῶν ὁ χρόνος τοῖς ἀγαθοῖς ἐπεξῆλθε τῆς πό-
« λεως[1] ». Ἀλλ' ἡ περιγραφὴ αὕτη δὲν ἐμποιεῖ τὴν ἰδέαν καταστροφῆς προσφάτου; Τὰ αὐτὰ δ' ἐξαγγέλλει εὐθὺς ἐν τῇ πρώτῃ αὑτοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολῇ, ὅτι δῆλα δὴ βλέπει κατεσκαμμένα τὰ τείχη καὶ τὰς λεωφόρους ἐρήμους[2]. Ἀλλὰ μὴ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος ἦσαν διασεσωσμένα μᾶλλον; « Οὐδ' ἐρείπιον γοῦν Ἡλιαίας
« ἢ Περιπάτου ἢ Λυκείου εὕροις ἄν, πλεῖστα χαμών.
« Μόνον ἂν ἴδοις πετραῖον Ἀρείου Πάγου γεώλοφον,
« οὐδὲν ὅ φασιν ἱερόν, ὅτι μὴ στεφάνην πέτρας ψιλὴν
« καὶ μόνῳ τῷ σεμνῷ γνωριζομένην ὀνόματι· τυχὸν
« δέ τι καὶ τῆς Ποικίλης Στοᾶς μικρὸν λείψανον, μη-
« λόβοτον καὶ αὐτὸ καὶ τοῖς ὀδοῦσι τοῦ χρόνου τὰς
« πλίνθους παρατρωγόμενον[3]. » Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῶν ἀνεκδότων ἔργων αὑτοῦ μνημονεύει ὁ Μιχαὴλ τῶν σωζομένων ἱερῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἡ εἰκὼν εἶνε θλιβερὰ καὶ ἀνταξία τῆς πέριξ οἰκτρότητος. Ὥστε δὲν ὀκνεῖ πολλάκις νἀποκαλῇ τὰς Ἀθήνας

[1] Μιχαήλ, εἰς Δριμὺν § δ.
[2] Κῶδ. λαυρ. 34, 6.
[3] Μιχαήλ, εἰς Δριμὺν αὐτ.

ἐρημίαν καὶ ἐρείπιον μέγα τῆς μεγάλης ποτὲ πόλεως[1], σεμνυνομένας μόνῳ τῷ τοῦ ὀνόματος ἀοιδίμῳ[2]. Ἀλλὰ « κἂν αὐτὸ τοὔνομα ἐκ μνήμης ἀνθρώπων ᾤχετο, εἰ « μὴ συνεῖχε τοῦτο τὰ καρτερώτατα καὶ φθόνου κατα-« πέρτερα, Ἀκρόπολις αὕτη καὶ Πάγος ἐκεῖνος Ἄ-« ρειος, Ὑμηττός τε καὶ Πειραιεὺς καὶ εἴ τι που ἄλλο « φύσεως ἔργον ἀκίνητον[3] ».

Μόνος ἦτο ἔτι λαμπρὸς ὁ Παρθενὼν, ὃν οἱ χριστιανοὶ ἴσως ἤδη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἂν μὴ καὶ πρότερον[4], εἶχον μετασκευάσει εἰς ἐκκλησίαν, τιμήσαντες αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Καὶ ἐνομίσθη μὲν κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους ὅτι ναὸς τοῦ Ἀγνώστου Θεοῦ[5] ἢ τῆς Ἁγίας Σοφίας[6] ἐγένετο ὁ Παρθενὼν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ πάλιν ὁ ποτὲ μαθητὴς τῆς ἐνταῦθα γαλλικῆς σχολῆς Petit de Julleville ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν δευτέραν ταύτην γνώμην[7]. Ἀλλ' εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ἐτιμᾶτο ἡ ἐκκλησία[8], ἡ δ' ἀνάγνωσις τῶν συγγραφῶν τοῦ μητροπολίτου Μιχαὴλ καταδείκνυσιν ὁριστικῶς τὸ πρᾶγμα[9]. Ἐκφέρω

[1] Αὐτ. — Κῶδ. λαυρ. 34, σ. 93, 6.

[2] Κῶδ. λαυρ. 93, 6.

[3] Κῶδ. λαυρ. 94, α.

[4] *Michaelis*, der Parthenon. σελ. 43.

[5] *Crusius*, Turcogr. σ. 462.

[6] *Babin*, σ. 23. *La Guilletière*, Athènes ancienne et nouvelle σ. 193.

[7] Recherches sur l'emplacement et le vocable des églises chrétiennes en Grèce ἐν τοῖς Archives des Missions scientifiques et littéraires. Paris. 1869 σ. 473 κ. ἑ.

[8] *A. Mommsen*, Athenae christianae σ. 33 κ. ἑ. *Michaelis*, der Parthenon σ. 43 κ. ἑ. — Βιεννaῖος ἀνώνυμος παρὰ *Wachsmuth*, Die Stadt Athen im Alterthum σ. 739 § 11.

[9] Κῶδ. λαυρ. 97, α. « Ἀλλ' ἐξ οὗ δῆτα ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος

δὲ καὶ τὴν εἰκασίαν, ἣν θεωρῶ κατ' οὐδὲν ἀπέχουσαν τῆς βεβαιότητος, ὅτι τὸ πλῆρες ὄνομα τῆς πολιούχου τῆς ἐν τῷ Παρθενῶνι τιμωμένης ἦτο Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα. Οὕτως ἐπιγράφεται ἡ θεομήτωρ ἐπὶ σφραγῖδος μολυβδίνης σωζομένης ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ

« ἐκ τῆς ἀειπαρθένου κόρης ἀνέσχε, τὸ μὲν πλάνον ἐκεῖνο καὶ ζο-
« φερὸν ἀπέσβηκε πῦρ ὅσα καὶ πυγολαμπίδων φῶς ὑπὸ λαμπρᾶς
« ἀκτῖνος ἀμαυρωθὲν («λαμπτὴρ γάρ φησιν ἁμαρτωλῶν σβέννυται»)
« καὶ ἡ Ἀκρόπολις αὕτη τῆς τυραννίδος τῆς ψευδοπαρθένου Ἀθη-
« νᾶς ἀπήλλακτο καὶ οὐκέτι τὸ ἐπιβώμιον αὐτῆς πῦρ ἀκοίμητον
« τρέφεται, τῆς δὲ δι' αἰῶνος παρθένου καὶ μητρὸς τοῦ θεοῦ πυρσὸς
« ἀειφανὴς ὡς ἀπ' οὐρανοῦ τῆς ἄκρας ταύτης ἀνίσχει καὶ οὐχ ὅπως
« τὴν πόλιν καὶ τὰ τῆς Ἀττικῆς ὑπερόρια διαυγάζει, ἀλλὰ καὶ ὅσην
« γῆν ἐπέρχεται ἥλιος. Ὄντως ὅπου τὸ τῆς πλάνης ἐπλεόνασε σκό-
« τος (τίνας γὰρ ἄλλους δεισιδαιμονεστέρους τῶν Ἀθήνησι Παῦλος
« ἑώρακεν;), ἐκεῖ τὸ τῆς ἀληθείας ὑπερεκχέχυται φῶς κἀκεῖ γνω-
« στὸς ὁ θεὸς καὶ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἔνθα τὸ πρότερον ἄγνω-
« στος ὡς ἀνώνυμος ὠνομάζετο. Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος· οὐκ
« ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἢ οἶκος θεοῦ καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ κἀν-
« τεῦθεν τὸ ὑπερουράνιον τοῦτο φῶς ἀκοίμητον (κώδ. ἀκάματον)
« εἰσρεῖ δεῦρο, οὐκ ἀμαυρούμενον ἡμέρας, οὐ διακοπτόμενον νυκτί,
« ἄξυλον, ἄϋλον, ἀκραιφνέστατον, ἀειλαμπὲς, ἀειφανὲς ἀβεβήλοις
« καὶ πιστοῖς ὄμμασι. Τοῦτο στῦλος (κώδ. στύλος) θείου πυρὸς,
« τοῦτο τῆς καθ' ἡμᾶς μυστικῆς καὶ φωτοδόχου νεφέλης ἀπόρροια,
« δι' ὧν ὁδηγοίμεθ' ἂν, εἰ δι' ἐρημίας παθῶν ὁδεύοιμεν (κώδ. ὁδεύο-
« μεν) εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν (λαυρ. ἐπιθυμητικὴν) γῆν καὶ τῶν
« πρωτοτόκων μητρόπολιν ..... Οὕτω με περιλάμψαν τὸ χύμα (κώδ.
« χῦμα) τοῦ θείου τούτου φωτὸς διέθηκεν, ὡς μὴ τὴν Ἀκρόπολιν
« Ἀθηνῶν βλέπειν λογίζεσθαι, ἀλλὰ τὸ θεοστιβὲς ἐκεῖνο Χωρὴβ,
« μᾶλλον δ' αὐτὴν τὴν ἄκραν τοῦ οὐρανοῦ. Ἀφ' ἧς Ἀκροπόλεως ὡς
« ἀπὸ μέσου κέντρου ἴσαι (κώδ: ἶσαι) πανταχόσε λαμπηδόνες ἐκ-
« πίπτουσαι τὴν πόλιν ὅλην πυρσεύουσιν, εἶτα εἰς τὰ ὑπερέκεινα ἐκ-
« τεινόμεναι σχεδὸν εἰς ἄπειρον ἐκδισκεύονται καὶ γίνεται τοῦτο ἡ
« πόλις τῇ λοιπῇ γῇ ὅπερ τῇ πόλει ἡ ἱερὰ αὕτη.... Τοιόνδε τὸ
« τέμενος τοῦτο, περικαλλὲς, εὐφεγγὲς, ἀνάκτορον τῆς φωτοδόχου
« παρθένου καὶ φωτοδότιδος χάριεν, τὸ τοῦ λάμψαντος ἐξ αὐτῆς ἀλη-

πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας κ. Φωτιάδου, ἀνηκούσης δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν Μιχαὴλ καὶ παριστώσης ἐκ θατέρου μέρους τὴν Παναγίαν ἐστεμμένην διὰ στεφάνης, κρατοῦσαν δὲ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐπὶ τοῦ κόλπου τὸν παῖδα Ἰησοῦν, τὴν δ' ἀριστερὰν ἔχουσαν ἀνατεταμένην πρὸ τοῦ στήθους[1]. Εἶνε δ' οὗτος τύπος τις

«θινοῦ φωτὸς ἁγίου (βαροκκ. ἅγιον) σκήνωμα.»—Κῶδ. λαυρ. 35, 6. «Μία παραψυχὴ καὶ διάχυσις ἡ διαλάμπουσα χάρις τῷ τεμένει τῆς «Θεομήτορος· αὕτη μοι καὶ εἰς στῦλον (κώδ. στόλον) πυρὸς σχε«διάζεται καὶ νεφέλη γίνεται ἡγεμὼν ἐρημάζοντι καὶ σκηνὴ (λαυρ. «σκηνῇ) κρύπτουσά με κατὰ τὸν Δαυῒδ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου καὶ «θεοπτίας περιωπὴ τὸ τῆς βάτου προφαίνουσα μυστήριον ἐναργέ«στερον· τὸ μεῖζον, ἀκρόπολις οὐρανοῦ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνα«6αίνειν ὀκνοῦντα μετεωρίζουσα.» — Κῶδ. λαυρ. 88, α. «... καὶ «ἵνα τὰ ὕστερα χρόνῳ καὶ δόξῃ πρεσβύτερα προσθήσω, πολιοῦχον «αὐχοῦσαν τὴν παμβασίλειαν Παρθένον καὶ Θεομήτορα, ἧς τὸ δεῦρο «θεῖον ἀνάκτορον βέβηκε μὲν κατὰ κορυφὴν τῆς παλαιᾶς Ἀκροπό«λεως, ἐν οὐρανῷ δὲ ἐστήριξε κάρη, μᾶλλον δὲ αὐτό ἐστιν ἄκρα τοῦ «οὐρανοῦ ὡς τῆς Θεοτόκου θεῖος Παρθενὼν καὶ ὑπερκόσμιος θάλα«μος καὶ μυρίας τὰς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας τοῖς προσιοῦσι καὶ «τελουμένοις προβαλλόμενος.»

Ἐν δὲ Κέῳ διαμένων ἔγραφε τοὺς ἑξῆς στίχους εἰς τὴν Θεοτόκον. Κῶδ. λαυρ. 186, α.

Εἰ καὶ παμμιγέων Ἰταλῶν σύστρεμμ' ἀγέρωχον
τῆλέ μ' Ἀθηνῶν ἤλασε, Παρθένε παμβασίλεια, Κῶδ. τῆλε
ἔνθ' ἔλαχον θείου τεμένους σέθεν εἶναι ἀνυτήρ, Κῶδ. ἀνητήρ
ἀλλὰ καὶ ὧς αὖ, ὅποι ποτ' ἂν ὦ γαίης μετανάστης,
πάντα σύ μοι θυτήριον ἄλλο, ναὸς μέγ' ἀμείνων,
οὐχ ἁρπακτὸς ἀτασθάλοις ἀνδράσι.......
Τοιγάρ, ἄνασσα, σάωζε σὸν, εἴ ποτ' ἔην, ἱερῆα·
σεῦ γὰρ ὑπεκκρεμέω ψυχὴν ἐμὴν, ἣν ἐλέαιρε.

[1] Ἰδ. ἐν τῷ πίν. τὸν ἀρ. 2. Τὸ ΑΘΗΝΙΩ.... βεβαίως πρέπει νὰ συμπληρωθῇ εἰς Ἀθηνιώτισσα. ΜΡ ΘΥ Η ΑΘΗΝΙΩΤ ἀναγινώσκεται καὶ ἐπὶ μολυβδίνης σφραγῖδος Νικολάου ποιμένος Ἀθηνῶν κατακειμένης ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ πατρός μου. Τὴν αὐτὴν δ' ἐπιγραφὴν ἔφερε πάντως καὶ ἡ ἐν τῷ προσηρτημένῳ πίνακι ὑπ' ἀρ. 1

οἱονεὶ ἰδιάζων, πολλῷ διάφορος τοῦ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, ἥτις φέρει συνήθως τὸν Ἰησοῦν ἐν μεταλλίῳ ἐπὶ τοῦ στήθους[1]. Οὐχὶ δὲ διαφόρως πρὸς

δημοσιευομένη σφραγὶς τοῦ μητροπολίτου Γεωργίου, ἴσως αὐτοῦ τοῦ Ξηροῦ, ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους ἔνθα φαίνεται λελωβημένη. Διότι ἂν μόνον τὸ ΜΡ ΘΥ ἔφερε, δὲν ἦτο ἀνάγκη αἱ δύο αὗται λέξεις νὰ συμπιεσθῶσιν ἐπάλληλοι ἐπὶ θατέρου μέρους τῆς Παναγίας, ἀλλ' ἦτο εἰκὸς νὰ χωρισθῶσιν ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς, ὡς γίνεται συνήθως. Ὅτι δὲ Ἀθηνιώτισσα ἦτο τὸ ἐπώνυμον τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιούχου Παναγίας πειθόμεθα καὶ ἐξ ἄλλων λόγων. Ἔν τινι χρυσοβούλλῳ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, σωζομένῳ ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, μνημονεύεται περιώνυμος ἐν Ἀθήναις ναὸς τῆς Θεοτόκου, ἐπώνυμος τῆς πόλεως (Σακελλίων ἐν Ἀθηναίῳ. 1875, σ. 222). Ἐν δὲ τῇ διαθήκῃ τοῦ δουκὸς Νερίου (1394) ὁ Παρθενὼν καλεῖται Santa Maria di Athene (*Buchon*, Nouvelles Recherches, σ. 254)· ἀλλὰ τοῦτο εἶνε περίφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀθηνιώτισσα.

[1] Οἱ ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν νομισμάτων τύποι τῆς Παναγίας δύνανται νἀναχθῶσιν εἰς δύο, εἰς τὴν ἱσταμένην καὶ τὴν ἐπὶ θώκου καθημένην. Τούτων ἡ ἱσταμένη ὁτὲ μὲν ἔχει τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας ἀνατεταμένας (*Sabatier*, Déscription générale des monnaies byzantines πίν. L, 7. LI, 6. LVI, 12. LVII, 8 κ. ἑ.), ὁτὲ δ' ἐσταυρωμένας ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ στήθους (LII, 7), συνήθως δὲ φέρει ἐπὶ τοῦ στήθους ἐν μεταλλίῳ τὸν παῖδα Ἰησοῦν, εἴτε ὑψωμένας ἔχουσα τὰς χεῖρας (LII, 8, 9, 12, 21. LIV, 14-15. LVII, 4, 20. LVIII, 5. LXX, 12), εἴτ' ἐσταυρωμένας (LVII, 5). Ἡ δ' ἐπὶ θώκου καθημένη ὁτὲ μὲν ἔχει τὰς χεῖρας ἀνατεταμένας (LIV, 13), ὁτὲ δ' ἐσταυρωμένας (LVI, 4. LXV, 13. LXVI, 2, 3, 4). Συνηθέστατα δὲ φέρει αὕτη ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν παῖδα Ἰησοῦν ἐν μεταλλίῳ ὅπερ κρατεῖ διὰ τῶν χειρῶν (LI, 5. LII, 1. LIII, 18. LIV, 1. LV, 11. LVI, 14. LVII, 15. LXIV, 9. LXV, 9. LXVII, 11. 12). Εἰς ἕνα τῶν τύπων τούτων ἀνακτέαι καὶ αἱ πολλαὶ εἰκόνες τῆς Παναγίας αἱ μόνον μέχρι τοῦ στήθους ἐξικνούμεναι καὶ ἔχουσαι τὰς χεῖρας ἀνατεταμένας ἢ μή, ἔχουσαι μετάλλιον ἢ μή, αἵτινες δυνατὸν νἀνήκωσιν εἰς ἑκάτερον τῶν τύπων, τὸν τῆς ἱσταμένης ἢ τῆς καθημένης Θεοτόκου. Ἐπὶ νομίσματος δὲ Κωνσταντίνου τοῦ Μονο-

τὸν τύπον τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος, καθ' ὅσον ἔτι διακρίνονται τὰ ἴχνη τῶν ζωγραφιῶν, ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος. Διακρίνονται δὲ πλείονες

μάχου παριστῶντος τὴν Παναγίαν ἔχουσαν ἀνατεταμένας τὰς χεῖρας καὶ ἄνευ μεταλλίου ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ΜΡ ΘΥ Η ΒΛΑΧΕΡΝΙ-ΤΙCΑ, (*Sabatier*, XLIX, 12). Οὗτος λοιπὸν ὁ τύπος μετὰ τῶν ἄνω σημειουμένων ποικιλιῶν εἶνε ὁ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν. Τὰς δὲ διαφορὰς τοῦ τύπου ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ὁ *Sorlin-Dorigny* (Sceaux et bulles des Comnènes. Rev. Arch. 1877, I, 85) ἀνάγων αὐτὰς εἰς ἄγαλμα, διαφόρως ἐν τοῖς ἀπεικονίσμασι παριστάμενον, τοῦθ' ὅπερ φαίνεταί μοι ἀπίθανον.

Μόνον δ' ἐπὶ δύο νομισμάτων Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους βλέπομεν καὶ ἄλλον τύπον Παναγίας, ἱσταμένης μέν, φερούσης δ' ἐπὶ τοῦ κόλπου πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ θεωμένῳ τὸν Ἰησοῦν (L, 14, 15). Ἀλλ' ὁ ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν νομισμάτων συνήθως παριστάμενος τύπος παρὰ πάσας αὐτοῦ τὰς ποικιλίας διαφέρει τούτου κατὰ πολύ. Οὐδὲ δύναταί τις πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας ὅτι τυχὸν τοιαύτη ἀπεικονίζετο, ὡς ἐπὶ τῶν ἄνω νομισμάτων τοῦ Ῥωμανοῦ, ἡ Παναγία τῶν Βλαχερνῶν νἀναφέρῃ τὴν ἐν τῷ σωζομένῳ νῦν Ἁγιάσματι τῶν Βλαχερνῶν ὁμοίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας (ἴδε τὴν εἰκόνα παρὰ Π α σ π ά τ ῃ ἐν Βυζαντιναῖς μελέταις, σ. 390), διότι ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν φαίνεται οὖσα ἀρχαία (αὐτόθ. σ. 394). Ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ τύπος οὗτος εἶνε ὁ συνήθως παριστάμενος ἐπὶ τῶν σφραγίδων τῶν μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν.

Εἶνε δ' αἱ γνωσταί μοι ἐξ αὐτοψίας ἢ ἐξ εἰκόνων μολύβδιναι σφραγῖδες μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν αἱ ἔχουσαι εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ὀκτώ· ἡ τοῦ Σ ά β β α (*Mordtmann*, Rev. Arch. 1877. I. Planche X, ἀρ. 36), ἡ τοῦ Ν ι κ ή τ α (ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ πρεσβευτοῦ κ. Ἰω. Φωτιάδου), ἡ τοῦ Θ ε ο δ η γ ί ο υ (δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Κ ό μ ν ο υ ἐν τῇ Revue Numism. τῶν Παρισίων 1865, σ. 165, πίν. VII, ἀρ. 11), ἡ τοῦ Γ ε ω ρ γ ί ο υ (*Mordtmann*, ἔνθ. ἀν. ἀρ. 35), ἄλλη μητροπολίτου Γ ε ω ρ γ ί ο υ ἡ ἀπεικονιζομένη ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ὑπ' ἀρ. 1, ἀνήκουσα εἰς τὴν συλλογὴν Φωτιάδου, ἡ τοῦ Ν ι κ ο λ ά ο υ παρὰ Φωτιάδῃ, ἄλλη Ν ι κ ο λ ά ο υ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ πατρός μου, ἡ τοῦ Μ ι χ α ή λ ἡ ἐνταῦθα ὑπ' ἀρ. 2 ἀπεικονιζομένη, ἐκ τῆς συλλογῆς

τῆς μιᾶς ζωγραφίαι τῆς Παρθένου, ὧν μία τέχνης ἀξίας λόγου.

Ὁ ναὸς τῆς Θεομήτορος, ὅτε ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀκομινάτος, ἔστιλβεν ἔτι ὑπὸ κάλλους, ἦτο δὲ κατάκοσμος ὑπὸ εἰκόνων καὶ πλούσιος ἱερῶν σκευῶν. Τὸ μὲν ἅγιον βῆμα εἶχε κατασκευασθῇ πρὸς ἀνατολάς, ὁ δὲ νάρθηξ ἔκειτο κατὰ τὸν ὀπισθόδομον, ὅθεν καὶ ἡ εἴσοδος. Τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἐβάσταζον τέσσαρες κίονες ἐκ πορφυρίτου, ἀλλαχοῦ δὲ ἵσταντο κίονες ἐξ ἰάσπιδος. Ἐντός τινος κόγχης ἐχρύσιζε μεγάλη εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἴσως κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον τῆς Ἀθηνιώτισσας, διηνθισμένη διὰ μυρίων ψηφίδων, ὧν πολλαὶ εὑρίσκοντο ἔτι κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας[1]. Κἀγὼ δὲ παῖς ὢν ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὑπὸ τῶν ὁμηλίκων κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτῶν σχολὴν ἀνευρίσκοντο τοιαῦται χρυσόπετραι. Ἀλλὰ πιθανῶς πᾶσαι αἱ ψη-

Φωτιάδου. Τῶν ὀκτὼ δὲ τούτων τρεῖς μόναι φέρουσι τὸν τύπον τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, ἡ τοῦ Σάββα, ἡ τοῦ Θεοδηγίου καὶ ἡ τοῦ Νικήτα. Καὶ ὁ μὲν Σάββας ἦτο μητροπολίτης ἀρχομένου τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁ δὲ Θεοδήγιος ἀπέθανε τῷ 1006, ὁ δὲ ῥυθμὸς τῆς σφραγῖδος τοῦ Νικήτα δεικνύει ὅτι εἶνε ὁ ἀρχαιότερος τῶν ὁμωνύμων, ὁ περὶ τὸ 881 θανών. Ἄρα πᾶσαι αἱ φέρουσαι τὸν τύπον Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν εἶνε παλαιότεραι τῆς εἰς Ἀθήνας ἐλεύσεως Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον ὅτι κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἢ περὶ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ πόλις δι' οἱονδήποτε λόγον ἀντικατέστησεν ἐπί τε τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων σφραγίδων τὸν τύπον τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν διὰ τῆς εἰκόνος Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας, εἰς ἣν ἐδόθη ὁ τύπος τῆς Ὁδηγητρίας.

[1] Περὶ τοῦ Παρθενῶνος ὡς ἐκκλησίας χριστιανικῆς ἔπιθι *Laborde* Athènes aux XV, XVI et XVII siècles σ. 7 κ. ἑ. καὶ τοῦ αὐτοῦ Mémoires et dissértations. Paris. 1852 σ. 17 κ. ἑ. *Michaelis*, Der Parthenon. σ. 45 κ. ἑ. *Hopf* ἐν Encycl. 85, σ. 139.

φίδες αὗται δὲν ἀνῆκον εἰς μόνης τῆς Παναγίας τὴν μουσειακὴν εἰκόνα, ἀλλ' εἶχον ἐκπέσει καὶ ἐξ ἄλλων ὁμοίων κοσμουσῶν τὸν ναόν. Περὶ δὲ τῶν νῦν σωζομένων ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ὀπισθοδόμου εἰκόνων παρατηρῶ ὅτι διέκρινα σαφῶς δύο τρόπους τέχνης. Καὶ αἱ μὲν ἐπὶ τοῦ τοίχου πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ἐκ τοῦ ὀπισθοδόμου εἰσιόντι εἶνε πολλῷ τῶν ἄλλων ἀρχαϊκώτεραι καὶ ἀτελέστεραι, μάλιστα περὶ τὰς πτυχάς, αἱ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου καὶ τοῦ ἄλλου, τοῦ πρὸς βορρᾶν, εἶνε τεχνικώτεραι πολλῷ, ἐνίων δὲ τὰ σωζόμενα πρόσωπα ἔχουσι διαγραφὴν ἀρίστην καὶ δύνανται νὰ παραβληθῶσι μετὰ θάρρους πρὸς τὰ κάλλιστα ἔργα τῆς ἀκμαίας παρ' Ἰταλοῖς τέχνης.

Ὁ ναὸς οὗτος τῆς Θεομήτορος ἦτο περίπυστος παρὰ Βυζαντίνοις, φαίνεται δὲ ὅτι συνήθης ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν προσέλευσις ἐπὶ προσκυνήσει. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ πανηγυρικὴ μετάβασις εἰς Ἀθήνας Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου τῷ 1019 μετὰ τὰς νίκας κατὰ Βουλγάρων[1]. Μαρτυρεῖται δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐκόσμησε τὸν ναὸν ἀναθήμασι πολλοῖς λαμπροῖς καὶ πολυτελέσιν[2]. Εἰς ταῦτα δ' ἴσως ἀνάγεται καὶ ἡ τῆς ἁγίας τραπέζης ὑπεραιωρουμένη χρυσῆ περιστερὰ ἡ παριστῶσα τὸ

[1] Ὁ *Laborde* (αὐτ. σελ. 23 σημ. 4.) εἰκάζει ὅτι τῆς ἐκκλησίας αἱ εἰκόνες ἐβλάβησαν ἐπὶ εἰκονομάχων καὶ ἀναδιωρθώθησαν εἶτα, ἀποδέχεται δ' ὅτι ἐπὶ Βασιλείου οἱ Ἀθηναῖοι, θέλοντες νὰ δεχθῶσιν αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς ἢ φιλοδωρούμενοι γενναίως ὑπ' αὐτοῦ, ἱστόρησαν ἐκ νέου τὴν ἐκκλησίαν. Συμπίπτει δὲ ἡ δευτέρα αὕτη τῶν γνωμῶν τοῦ Γαλάτου λογίου πρὸς τἀνωτέρω (σελ. 39, ἐν σημ.) ἐκτεθέντα πορίσματα τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀθηναϊκῶν σφραγίδων.

[2] Κεδρην. II, 475. Γλυκᾶς σ. 578. Ζωναρ. XVII, 9.

ἅγιον πνεῦμα, ἱπταμένη διὰ κυκλοφορικῆς ἀεννάου κινήσεως[1].

Εἰς προσκύνησιν τοῦ ναοῦ τούτου ἤρχοντο πολλοί, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἐπιφανῶν, θαυμάζοντες τὴν καλλονὴν τοῦ κτίσματος καὶ ζητοῦντες τὴν χάριν τῆς Θεοτόκου[2]. Ἀλλ' ἡ πόλις εἶχε καὶ ἄλλας ἐκκλησίας, ὧν τινες σώζονται ἔτι καὶ νῦν, ἐν αἷς ἡ Καπνικαρέα, κληθεῖσα οὕτω, παρὰ τὰς κοινῶς φερομένας παραδόσεις, ὑπὸ Καπνικάρη τινὸς ἴσως, καὶ ὁ Ἅγιος Θεόδωρος, ἐκκλησία κτισθεῖσα καθ' ἃ φαίνεται ἔκ τινος σωζομένης ἐπιγραφῆς ἐν ἔτει 1050[3]. Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς πόλεως ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἀθηναίου μάρτυρος Λεωνίδου, ὅστις ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ξεομένων καὶ διασπωμένων, καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν

[1] Κωδ. λαυρ. 99, α. «Ἐπόπτευσον ἐν σωματικῷ εἴδει πελειάδος «χρυσῆς ἐνάργειαν πνεύματος, ὅπερ τῆς ἱερᾶς ὑπεραιωρούμενον τρα«πέζης αὐτοῦ (ἴσως διορθ. αὐτὸ) στρέφεται αὐτῷ στεφάνῳ χρυσῷ «καὶ αὐτῷ προσκυνητῷ σταυρῷ διὰ κυκλοφορικῆς ἀεικινήτου καὶ «μικροῦ φευγούσης τὴν αἴσθησιν πτήσεως ὡς ἂν τῷ μὲν ὅλῳ ἀτρε«μοῦν, μόνοις δὲ τοῖς μέρεσιν ἐπισημαῖνον τοῖς ὁρῶσι τὴν κίνησιν.»

[2] Τοῦ Μιχαὴλ διαμένοντος ἐν Ἀθήναις ἔρχονται τελεσθησόμενοι τὰς χάριτας ἃς θαλαμεύει τὸ παρθενικὸν ἀνάκτορον πλὴν ἄλλων Βασίλειος ὁ Καματηρός, γυναικάδελφος τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μανουὴλ (κωδ. λαυρ. 94, β), ὁ μέγας δοὺξ Στρυφνὸς (κωδ. λαυρ. 99, α) μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ (κωδ. λαυρ. 100, β). Καὶ πάντες δ' οἱ εἰς Ἀθήνας ἐρχόμενοι πραίτωρες καὶ οἱ ἄλλοι ἐκ Βυζαντίου ἄρχοντες περὶ πολλοῦ ἐφαίνοντο ποιούμενοι τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ προσκυνήσει προσέλευσιν (Ὑπομνηστικὸν παρὰ *Tafel*, de Thess. σ. 463, 464).

[3] Μ(ηνὶ) Σεπτεμβρίῳ Ἰνδ. Γ' ἔτους ϛφνη' ὅπερ ἐσφαλμένως ἐνόμισε σημαῖνον 1558 ὁ Κωνσταντινίδης ἐν Ἱστορίᾳ τῶν Ἀθην. σ. 295. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη ἐπιγραφὴ ὑπερκειμένη τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας περὶ ἧς ἴδε τὴν διατριβήν μου ἐν Παρνασσῷ Β' σ. 70.

ὑπὸ τὴν μάρτυρα Χάρισσαν ἁγίου χοροῦ γυναικῶν, αἵτινες ἐμαρτύρησαν καταποντιζόμεναι[1].

Ὁ Ἀκομινάτος, ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας, ἐγένετο πανηγυρικῶς καὶ ἐπὶ τὸ πομπικώτερον δεκτὸς ὑπὸ τῶν κατοίκων[2], εἰσῳκίσθη δ' ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως[3]. Ἀλλὰ ποῦ τοῦ σεμνοῦ βράχου ἀκριβῶς ὑπῆρχεν ἡ κατοικία τοῦ μητροπολίτου ἀγνοοῦμεν, δικαιούμεθα δὲ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐν τοῖς Προπυλαίοις, ἔνθα κατόπι κατῴκουν καὶ οἱ φράγκοι καὶ οἱ ἐκ Φλωρεντίας αὐθένται[4].

Ὁ Μιχαὴλ ἐξεφώνησεν, ὅτε πρῶτον ταῖς Ἀθήναις ἐπέστη, μετὰ τὴν γενομένην λειτουργίαν λόγον συγκινητικὸν πρὸς τὸ ποίμνιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας[5]. Παροτρύνων δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν ἔλεον, ὑπομιμνήσκει τὸ μέγα τῆς πόλεως παρελθόν, παραβάλλει δ' ἑαυτόν, διαδεχόμενον τοὺς προτέρους ἱεράρχας, πρὸς ἕνα τῶν ἀρχαίων ἐκείνων λαμπαδηδρόμων, οἵτινες ἄσβεστον ὤφειλον νὰ μεταδώσωσι τοῖς ἐπερχομένοις τὴν λαμπάδα. Δὲν μακαρίζει δ' ἑαυτὸν ὑπερμέτρως τῆς τύχης ὅτι ἐκλήθη προστάτης τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκκλησίας, καίπερ μὴ λησμονῶν τὴν μεγάλην ἐντολὴν τῆς ἱεραρχίας καὶ τὸ σεμνὸν τοῦ θρόνου ἐφ' ὃν ἐκλήθη, διότι δὲν ἐξεύρει

[1] Κῶδ. λαυρ. 38, α - 39, β.

[2] Κῶδ. λαυρ. 24, α. «Πείθομαι γὰρ ὡς οὐ μᾶλλον ἐγὼ τὰ μάλιστα φιλοποίμνιος ἢ ὑμεῖς ἐς ὑπερβολὴν φιλοποίμενες, τεκμαιρόμενος ἔκ τε τῶν γεγανωμένων προσώπων ὑμῶν καὶ τῆς πομπικωτέρας ὑπαντιάσεως καὶ φαιδροτάτης ὑποδοχῆς καὶ τοῦ οἷον ἐνθεαστικοῦ καὶ χαρμοσύνου σκιρτήματος.»

[3] Κῶδ. λαυρ. 33, α.

[4] Ἐπ. τὴν ἐκ Χίου ἐπιστολὴν Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος παρὰ *Wachsmuth*, Die Stadt Athen σ. 729.

[5] Κῶδ. λαυρ. 24, α - 27, β.

ἀκόμη σαφῶς ἂν προεβλήθη προστάτης τῶν Ἀθηναίων ἀληθῶς τῶν γενναίων, «ὅτι μηδὲ τὰς Ἀθήνας ἔτι μεμάθηκε καθαρὰς καθαρῶς σώζεσθαι εἶναί τε αὐτὰς τάς ποτε καὶ μὴ ὄνομα μόνον μάτην θρυλούμενον.» Δὲν ἀρκεῖ αὐτῷ ἂν περιάγων τις δεικνύῃ ἐναργῆ γνωρίσματα τῆς παλαιᾶς πόλεως· «οὑτοσὶ μὲν ὁ Περίπατος, αὕτη δὲ ἡ Στοά, ἡ δ' Ἀκρόπολις ἥδε, ὁ Πειραιεὺς δ' αὖ ἐκεῖνος, ὅδ' ὁ Δημοσθένους λύχνος[1].» Διότι δὲν ἦσαν διὰ ταῦτα ὀνομαστόταται αἱ Ἀθῆναι καὶ οἱ πολῖται ταύτης, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν καὶ σοφίαν παντοδαπήν. Εὐτυχὴς δὲ θὰ λογισθῇ τότε μόνον ὅταν δυνηθῇ ἐπιτυχῶς νὰ διδάξῃ τὰ εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, γινόμενος ἔργῳ ἰατὴρ, παιδαγωγός, πατὴρ, ποιμὴν, ἅλας, κυβερνήτης, διδάσκαλος. Ὁ ἐφεξῆς δὲ χρόνος θὰ διδάξῃ ἂν οἱ νῦν Ἀθηναῖοι εἶνε, ὡς οἱ ἀρχηγέται αὐτῶν, φίλοι τῶν λόγων, σοφοί, ἀμνησίκακοι, φιλόξενοι, φιλάνθρωποι, ἀντιληπτικοί, φιλότιμοι, μεγαλόψυχοι, ἂν εἶνε ἀντάξιοι πτόρθοι τοιαύτης ῥίζης, ἂν τὸ γένος αὐτῶν ἐξῆπται τῆς χρυσῆς ἐκείνης σειρᾶς καὶ ἂν τῆς πηγῆς ἐκείνης καθέλκεται τὸ ῥεῦμα τῆς διαδοχῆς ἀθόλωτον. Καὶ γίνεται ἔνθεος διδάσκων αὐτοὺς πρὸ τοῦ ἀσβέστου φωτὸς τῆς Θεομήτορος, ἐν τῷ λαμπρῷ τεμένει, τῷ περικαλλεῖ καὶ εὐφεγγεῖ ἀνακτόρῳ τῆς φωτοδόχου παρθένου καὶ φωτοδότιδος. Παραβλέπων δὲ τὰ παρόντα, ἀνέρχεται εἰς τὸ παρελθὸν καὶ μετεωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βράχου, ὥστε λησμονῶν ὅτι πατεῖ τὴν Ἀκρόπολιν νομίζει ὅτι βλέπει ὡς ἄλλος

[1] Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ἄξιον σημειώσεως παρέχον τὴν ἀρχαιοτάτην γνωστὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς κοινῆς ταύτης ἐπωνυμίας τοῦ λυσικρατείου μνημείου.

Μωσῆς τὸ θεοστιβὲς Χωρὴβ, μᾶλλον δ' αὐτὴν τὴν ἄκραν τοῦ οὐρανοῦ.

'Αλλ' ἡ μὲν 'Ακρόπολις ἐκείνη ἦτο πολὺ ὑψηλὰ, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Μιχαὴλ παρὰ πολὺ μετέωροι. 'Ενῷ δ' ἐκεῖνος ἀπεπειρᾶτο νὰ περιβάλῃ τὸν λόγον διὰ χρωμάτων ἀττικῶν, ἵνα τὸ δῶρον φανῇ ἐνδαπὸν καὶ οἰκεῖον[1], ἐνώπιον αὐτοῦ εἶχε λαὸν μικρὸν, πενόμενον καὶ δυστυχοῦντα, ὅστις οὐδὲ τῆς γλώσσης τοῦ ἱεράρχου τἀττικίζοντα ῥήματα τελέως ἐνόει. Καὶ λοιπὸν ἐν τῷ ἑξῆς αἱ ὁμιλίαι τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν ἀθηναϊκὸν λαὸν εἶνέ τινες εὐτελεῖς τὸν λόγον καὶ πενιχραὶ, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὰς, καὶ κατάλληλοι τῇ περὶ τοὺς λόγους ἀνασχησίᾳ τῶν 'Αθηναίων καὶ ἀγροικίᾳ τῆς πόλεως[2]. « Ὦ πόλις 'Αθῆναι, ποῦ ποτε ἀμαθίας περιέστης ἡ τῆς σοφίας τροφὸς» ἐκφωνεῖ μετ' ἄλγους. 'Εκεῖνος μὲν ἤσκει τὴν διάνοιαν καὶ ἐνεγυμνάζετο πρὸς λόγους ἀνταξίους ἀπογόνων ἀνδρῶν 'Αθηναίων, ἀλλ' ὅτ' ἐξεφώνησε τὸν εἰσβατήριον λόγον παρετήρησεν ὅτι, καίπερ προσφωνῶν σχέδιά τινα καὶ ἀπέριττα, ἐφάνη λέγων δυσνόητά τινα οὐδ' ἄλλως ὁμόγλωσσα, ἀλλ' ὡς ἀπὸ διαλέκτου περσικῆς ἢ σκυθικῆς[3]. Καὶ τρία δὲ ἀκόμη ἔτη μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ γράφει πρός τινα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλων, ὅτι μόλις κατώρθωσε

[1] Κῶδ. λαυρ. 24, 6.

[2] Κῶδ. βαροκκ. 146, 6. Ἔπ. Προθεωρίαν παρὰ *Tafel* de Thess. σ. 377.

[3] Αὐτ. — Ἔπ. ἐπιστ. Τορνίκη ἐν κώδ. βιενν. 15, α· «... τῆς περικεκομμένης ἀτθίδος κατεμφοροῦ· καὶ γέλα μὲν, εἴ γε βούλοιο, τῷ γέλωτι δὲ προσεπιμίγνυέ μοι καὶ δάκρυα, ἀντὶ τῆς πάλαι σοφίας, ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀντὶ τῆς εὐγενοῦς γλώσσης καὶ λαμυρᾶς εἰς ὅσον ἀσοφίας καὶ ἀμουσίας, εἰπεῖν δὲ καὶ δουλείας ὁ σὸς κλῆρος κατεληλύθει διανοούμενος.»

νὰ μάθῃ τὴν διάλεκτον τῆς χώρας, ὅπου ὑπεκορίζοντο δενδρύφια, προβατύλλια, παιδύλλια καὶ ἀναφέρει τὰς λέξεις ὀτεῦτος καὶ ἀτοῦνος καὶ τὰ τούτοις σύστοιχα ὡς ἐπιχωριαζούσας παρὰ τοῖς τότε Ἀθηναίοις[1]. Συνεχῶς δ' ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνει ὅτι βεβαρβάρωται χρόνιος ὢν ἐν Ἀθήναις[2]. Ἀλλὰ θὰ ἦτό τι πολὺ φυσικώτερον ἂν ἐνεκολποῦτο ὁ Ἀκομινάτος τὴν γλῶσσαν ἐκείνην τοῦ λαοῦ, ἣν οὕτω περιφρονεῖ, ὡς πάντες οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου. Θὰ ἠθέλομεν εὐγνωμονεῖ αὐτῷ πολὺ μᾶλλον, ἂν εἴχομεν γεγραμμένα τὰ ἔργα αὐτοῦ δι' ἀττικῶν μὲν χρωμάτων, ἀλλ' οὐχὶ ὠχρῶν μιμήσεων τῆς παλαιᾶς ἀτθίδος, μᾶλλον δὲ ζωηρῶν βαφῶν ἐκ τῆς δημώδους ἐκείνης λαλιᾶς, ἥτις δὰ δὲν ἦτό τι ὅλως νέον, ἀλλ' ἦτο ἤδη διαδεδομένη ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ σοφιστοῦ Ἡρώδου, ἴσως δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τὰ περὶ ἀμουσίας καὶ ἀγροικίας τῶν Ἀθη-

[1] Κωδ. λαυρ. 47, α. «Τί χρεὼν πάσχειν ἡμᾶς τοὺς ἁπάσης σοφίας ὑπερορίους καὶ παρ' οἷς βάρβαρος μόνον ὄχλος καὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἀπωσάμενος καὶ οἱ πάλαι ἀττικισταὶ νῦν βαρβαρισταί, ὡς μόλις τῶν τριῶν τούτων ἐνιαυτῶν τῆς διαλέκτου σύνεσιν μελετῆσαι ἄνευ τῶν ἔτι περισωζομένων ἀδιαφθόρων ὀνομάτων, τοῦ Πειραιέως, τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῆς Καλλιρρόης (κωδ. Βαροκκ. Καλιρρόης), τῆς Ἐλευσῖνος, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ ὑποκορύζειν δενδρύφια (Β. δενδρίφια), προβατύλλια, παιδύλλια καὶ τάγε λοιπά, ὀτεῦτος (Β. ὀτεῦτο) καὶ ἀτοῦνος καὶ τὰ τούτοις σύστοιχα. Τίς καὶ συνήσει (Β. συνοίσει) μὴ συγγηράσας καὶ μαθὼν γλῶσσαν ἐπαΐειν βάρβαρον;» Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μανθάνομεν πλὴν τῶν ἄλλων ὅτι κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα τελευτῶντα ἐφέροντο ἔτι ἀνὰ τὰ στόματα τοῦ λαοῦ τἀρχαῖα ὀνόματα τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν λοιπῶν σωζομένων καὶ νῦν.

[2] Μιχαήλ, πρὸς Δριμύν, 6. — Κωδ. λαυρ. 33, α. 73, α.

ναίων ὑπὸ τοῦ 'Ακομινάτου λεγόμενα δὲν πρέπει νὰ πιστευθῶσι κατὰ γράμμα. Έχομεν δὲ τρεῖς εἰδήσεις ἄλλοθεν περὶ ἀκμῆς τῶν γραμμάτων καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου, τὴν περὶ νέων ἐξ 'Ιβηρίας σπουδαζόντων κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος Δαυὶδ τοῦ Β' ἐν 'Αθήναις[1], τὴν περὶ τοῦ μαγίστρου Αἰγιδίου καὶ τοῦ 'Ιωάννου Basingestokes, Άγγλων σπουδασάντων περὶ τὰ τέλη τοῦ ιβ' αἰῶνος αὐτόθι[2]. 'Αλλ' ὁπωςδήποτε καὶ ταύτας τὰς εἰδήσεις δὲν δυνάμεθα νἀποδεχθῶμεν ἄνευ ἀμφιβολίας.

Τὴν μὲν εἴδησιν περὶ τῆς κατ' ἔτος ἀποστολῆς εἴκοσι νέων 'Ιβήρων εἰς 'Αθήνας χάριν σπουδῆς παραλαμβάνει ὁ Hopf ἐκ συγγραφῆς ἥτις δὲν ἔχει καθαρῶς ἱστορικὴν ἐπιβολὴν[3], τὴν δ' ἀναφυομένην ἐν ἑαυτῷ ὑποψίαν, μή τοι αἱ ἀναφερόμεναι 'Αθῆναι δὲν εἶνε ἡ πόλις τῆς 'Ελλάδος, ἀλλ' ὁμώνυμός τις ἐν Γεωργίᾳ, προσπαθεῖ νὰ σκεδάσῃ ποιούμενος μνείαν τῶν κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα σχέσεων τῶν 'Ιβήρων πρὸς τοὺς Βυζαντίνους. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Bodenstedt δὲν ἀμφιβάλλει μὲν ὅτι πρόκειται περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς 'Αθηνῶν, ἀλλὰ τὰ περὶ παιδεύσεως αὐτόθι παραλαμβάνει ἐκ ποιητικῶν μάλιστα ἔργων γεγραμμένων ἐν τῇ ἰβηρικῇ γλώσσῃ, ἣν δὲν κατεῖχεν ἐπαρκῶς ὡς αὐτὸς δὶς ὁμολογεῖ[4]. Δὲν ἔχομεν λοιπὸν μαρτυρίαν σαφῆ οὐδὲ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν εἴδησιν βεβαίαν.

[1] *Hopf* ἔνθ. ἀν. σ. 176.

[2] *Hopf*, αὐτ.

[3] 'Εκ τῆς συγγραφῆς τοῦ ποιητοῦ *Bodenstedt*, Tausend und ein Tag im Orient.

[4] Τῆς ἐκδ. τοῦ 1865 τόμ. Γ' σελ. 31 καὶ 32. 'Αγνοῶ δ' ἂν λέγονται ταῦτα καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1857, ᾗ χρῆται ὁ Hopf.

Πιθανώτερα δ' εἶνε τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Αἰγιδίου καὶ τοῦ Basingestokes, καίτοι ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἐν ταῖς λατινικαῖς καὶ σαξονικαῖς χώραις πολλὴ ἔτι ἐπεκράτει ἀμαθία δὲν ἦτο ἀσυνήθης ἡ καύχησις ἀνδρῶν λογίων, ὅτι ἐσπούδασαν ἐν τῷ πολλῷ τότε σοφωτέρῳ ἑλληνικῷ κόσμῳ, μάλιστα δ' ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἥτις ἐξηκολούθησεν οὖσα σχολεῖον παγκόσμιον καὶ πολὺν ἔτι χρόνον μετὰ τὴν πάροδον τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς. Μὴ δὲν ἐγράφετο ἐν τοῖς συναξαρίοις τῶν βενεδικτινῶν μοναχῶν ὅτι ὁ ἅγιος Γισλένος ὁ τῷ 640 ἱδρύσας διάσημον μονὴν ἐν Hennegau τῆς Βελγικῆς εἶχε γεννηθῇ ἐν Ἀττικῇ καὶ σπουδάσει τὴν φιλοσοφίαν ἐν Ἀθήναις;[1] Μὴ δὲν ηὐξάνετο ἡ μυθικὴ δόξα τῆς παπίσσης Ἰωάννας διὰ τοῦ μύθου ὅτι ἠσχολήθη περὶ τὴν φιλοσοφίαν in studio Athenarum quod tunc erat in Graecia;[2] Μὴ δὲν ἐγίνετο λόγος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπωτάτῃ Ἰσλανδίᾳ περὶ τῶν ἱερῶν Ἀθηνῶν, τῆς μητρὸς πασῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τροφοῦ πάντων τῶν φιλοσόφων;[3] Δὲν θὰ ἦτο λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ἦσαν ἁπλαῖ διαδόσεις ἢ καυχήσεις καὶ τὰ περὶ τῶν δύο Ἄγγλων λεγόμενα. Καὶ ἀπιθανωτέρα μὲν εἶνε ἡ ἁπλῆ φήμη περὶ τοῦ μαγίστρου Αἰγιδίου, διασήμου συγγραφέως ἰατρικῶν βιβλίων, ἀκμάζοντος ἐν Παρισίοις περὶ τὸ 1198, ὅστις λέγεται σπουδάσας ἐν Ἀθήναις. Πιθανώτερα δὲ φαίνονται τὰ περὶ τοῦ Basin-

[1] *Hopf*, ἔνθ. ἀν. σελ. 113.-Ὁ Κωνσταντινίδης ἐσφαλμένως γράφει Hagenau. Τὸ δ' ἀπίθανον ταύτης τῆς εἰδήσεως καταδεικνύουσιν ὁ *Wäschke* ἐν τῷ Philologischer Anzeiger, τόμ. Η' σ. 541.

[2] *Hopf*, αὐτ.

[3] *Hopf*, αὐτ.

gestokes διὰ τὰς λεπτομερείας μεθ' ὧν ἐκτίθενται. Οὗτος διηγεῖτο τῷ ἐν Leicester ἐπισκόπῳ Ῥοβέρτῳ ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν Ἀθήναις, ἔνθα πολλὰ ἐδιδάχθη τέως ἄγνωστα τοῖς Λατίνοις. Εἶχε δ' ἀνακαλύψει αὐτόθι διάφορα ἄξια λόγου ἀπόκρυφα, ἅτινα κατόπι κομισάμενος ὁ ἐπίσκοπος ἐξ Ἑλλάδος μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικήν. Ὁ δ' Ἰωάννης μετήνεγκεν εἰς Ἀγγλίαν τὰ παρ' Ἕλλησιν ἀριθμητικὰ σημεῖα καὶ μετέφρασε λατινιστὶ ἔργα τινὰ γραμματικά. Εἰς δὲ τὸν Ματθαῖον Paris διηγεῖτο ὁ μάγιστρος ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν Ἀθήναις παρά τινι κόρῃ Κωνσταντίνᾳ, θυγατρὶ τοῦ αὐτόθι ἀρχιεπισκόπου, ἥτις, οὐδ' εἴκοσιν ἐτῶν ἡλικίαν ἔχουσα, ἐξεῖχε μὲν ἐπ' ἀρετῇ, διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν ποικίλην καὶ βαθεῖαν αὐτῆς παιδείαν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις προήγγελλε λοιμούς, θυέλλας, ἡλιακὰς ἐκλείψεις, σεισμούς. Διϊσχυρίζετο δὲ ὁ εὐγνώμων μαθητὴς ὅτι, καίπερ σπουδάσας ἐν Παρισίοις, τὰς ἀρίστας τῶν γνώσεων αὐτοῦ εἶχε παρὰ τῆς Ἀθηναίας ἐκείνης κόρης[1].

Ὁ Ἰωάννης Basingestokes ἀπέθανεν ἐν Leicester ὡς ἀρχιδιάκονος τῷ 1252. Πότε λοιπὸν ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις καὶ τίς ἡ διδάσκαλος αὐτοῦ; Ὁ Hopf οὐδαμῶς ἀμφιβάλλει ὅτι πρόκειται περὶ κόρης ἑλληνίδος. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ 1205 δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀρχιερεὺς Ἕλλην ἐν Ἀθήναις, περὶ δὲ τοῦ Μιχαὴλ ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε ὅτι ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1175, πρὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν σπουδάζοντα τὸν Ἄγγλον ἐν Ἀθήναις, διότι ἄλλως θὰ ἠναγκαζόμεθα νἀποδεχθῶμεν αὐτὸν φθάσαντα κατὰ

[1] *Hopf* ἔνθ. ἀν. 177. Ἐπ. καὶ Κωνσταντινίδην, σ. 308, ὅστις παρέλαβεν ἐκεῖθεν τὰς εἰδήσεις οὐχ ἄνευ παρεννοήσεων.

τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς γῆρας ἔκτακτον, διὰ ταῦτα εἰκάζει ὁ Hopf ὅτι ἡ Κωνσταντίνα ἦτο κατ' ἀνάγκην θυγάτηρ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου ἣν ἀπέκτησε πρὸ τῆς ἱεραρχίας. Καὶ δὲν εὑρίσκεται μέν, προσθέτει, ἐν τοῖς γνωστοῖς τίτλοις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μιχαὴλ μνημονευομένη θυγάτηρ αὐτοῦ Κωνσταντίνα, ἀλλ' ἡ βαθεῖα τῆς κόρης παιδεία ὑποδείκνυσιν ὅτι ἔτυχε παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνατροφῆς ἐπιμελεστάτης[1]. Ἀλλ' ὁ γνωρίζων τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου δύναται νἀποφανθῇ μετὰ θάρρους ὅτι ἡ Κωνσταντίνα δὲν ἦτο θυγάτηρ αὐτοῦ. Οὐ μόνον οὐδεὶς οὐδαμοῦ γίνεται ἐν αὐτοῖς λόγος περὶ τοῦ Ἄγγλου λογίου ἢ περὶ τῆς Κωνσταντίνας, ἀλλὰ καὶ ῥητῶς λέγει που ὁ ἱεράρχης· «εἰ γὰρ καὶ πατὴρ οὐκ ἐγενόμην, ἀλλ' οἶδα τὰ ἐπὶ τοῖς παισὶ τῶν πατέρων σπλάγχνα[2].» Οὐχὶ λοιπὸν τούτου θυγάτηρ, ἀλλά τινος ἄλλου ἱεράρχου τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἡ Κωνσταντίνα. Μή τοι Γεωργίου τοῦ Ξηροῦ; Ἀλλὰ κατὰ τἀνωτέρω ἐκτεθέντα ὁ Ξηρὸς ἀπέθανε τῷ 1182· ἂν δ' ὑποθέσωμεν ὅτι ἔστω καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος ἐσπούδαζεν ἐν Ἀθήναις ὁ Basingestokes, κατ' ἀνάγκην εἶχεν ἡλικίαν τοὐλάχιστον ἐτῶν εἴκοσι καὶ ὑπερέκεινα, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἦτο ὑπερενενηκοντούτης[3]. Δὲν στερεῖται λοιπὸν καὶ πάλιν ἀπιθανότητος τὸ πρᾶγμα. Προσθετέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Basingestokes ποιεῖται λόγον περὶ θυγατρὸς ἀ ρ χ ι ε π ι σ κ ό π ο υ, ἐν ᾧ οἱ ὀρθόδοξοι ἱεράρχαι οἱ τότε ἰθύνοντες τὴν ἐκκλησίαν Ἀθηνῶν ἦσαν μητροπολῖται,

[1] *Hopf*, αὐτ. σ. 177.
[2] Κῶδ. λαυρ. 136, 6.
[3] Ἡ ἀτοπία ἦτο μείζων κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Hopf.

ἡ ἀναχρίβεια δ' αὕτη δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἄνδρα ἱερωμένον· ἀρχιεπίσχοποι δὲ ἦσαν οἱ Λατῖνοι οἱ μετὰ τὴν ἅλωσιν πεμπόμενοι εἰς 'Αθήνας ὑπὸ τοῦ Πάπα. Τὰ πράγματα λοιπὸν θὰ εὐωδοῦντο ἂν ἠδυνάμεθα νἀποδεχθῶμεν ὅτι παρὰ θυγατρὶ τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισχόπου μετὰ τὸ 1205 ἐσπούδασεν ἐν 'Αθήναις ὁ Ἄγγλος. Εἰς τοῦτο δὲ δὲν ἀντίκειται τὸ συνήθως ἄγαμον τῶν παρὰ Λατίνοις ἱερωμένων, διότι δὲν εἶνε ὅλως ἀπηγορευμένη ἡ εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσέλευσις ἀνδρὸς ἔχοντος μὲν τέκνα, ἀπολέσαντος δὲ τὴν γυναῖκα.

'Αλλὰ καὶ ἂν τὰ γράμματα δὲν ἤκμαζον ἐν 'Αθήναις ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν πόλιν σπουδασταὶ ἐξ 'Ιβηρίας καὶ 'Αγγλίας, δὲν ἦσαν ὅμως οὕτω παρημελημένα ὅσον λέγει ὁ 'Αχομινάτος. 'Ολίγας μὲν δεκάδας ἐτῶν πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ εἰς 'Αθήνας ὁ ἐξ Αἰγίνης καταγόμενος καὶ 'Αττικὸς διὰ τοῦτο ἐπονομαζόμενος Κοσμᾶς εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, διδαχθεὶς πιθανῶς τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν 'Αθήναις[1]· ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης ἴθυνε τὰ τῆς μητροπόλεως ἐκείνης 'Αθηναῖος ἀνήρ, ὁ 'Ιωάννης[2],

[1] 'Εσφαλμένως ὁ Κωνσταντινίδης ἀναφέρει τὸν Κοσμᾶν ἐν τοῖς μητροπολίταις 'Αθηνῶν (σ. 311 ἐν σημ.).

[2] Κῶδ. λαυρ. 91, α. Γράφων πρὸς αὐτὸν λέγει ὁ Μιχαήλ· «Εἰ δὲ καὶ τὰ τοὐμοῦ λάχους πάντα οἰκεῖα καὶ φίλα ἐμοί, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ τῶν 'Αθηνῶν τηλικοῦτον βλάστημα καὶ θρέμμα φίλτατον ἐμοὶ καὶ κατὰ τοῦτο λογίζοιτο;» 'Υπῆρξε δ' ὁ 'Ιωάννης μητροπολίτης Θεσσαλονίκης πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτου πρὸς ὃν ὑπάρχει ἐν τῷ κώδικι ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ, προηγουμένη ἀμέσως ταύτης τῆς πρὸς τὸν 'Ιωάννην καὶ ἐπιγραφομένη «τῷ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς σακέλλης κῦρ Κωνσταντίνῳ τῷ Μεσοποταμίτῃ.» Ἆρα ἐχρημάτισεν ὁ 'Ιω-

Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἱκανοὶ φιλόβιβλοι ἐν Ἀθήναις, καίπερ πολυδαπάνου οὔσης τότε τῆς κτήσεως βιβλίων χειρογράφων, ἐν οἷς διεκρίνετο αὐτὸς ὁ μητροπολίτης, ὅςτις ἔκ τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε καταγάγει πολλὰ βιβλία καὶ ἐν Ἀθήναις ἀπέκτησε πολλῷ πλείω, διαρπαγέντα δυστυχῶς ἔπειτα τὰ πλεῖστα καὶ σκορπισθέντα κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων[1].

Ὑπῆρχε λοιπὸν κίνησίς τις πνευματικὴ ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ μικρὰ, οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε μεγαλειτέρα ὡς εἶχον τὰ πράγματα. Διότι δεινὰ ἔπασχον αἱ Ἀθῆναι, τὸ μὲν ἀπειλούμεναι καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν πειρατῶν, τὸ δὲ κινδυνεύουσαι παρ' ἐκείνων οἵτινες ὤφειλον νὰ ῥυθμίζωσι καὶ σώζωσιν αὐτάς.

Εἰς τὰ κακὰ δὲ ταῦτα προσετίθετο κατὰ τὸ ἔτος τῆς εἰς Ἀθήνας ἐλεύσεως τοῦ Μιχαὴλ δεινὴ ἀνομβρία καὶ σιτοδεία. « Ἐπέλιπον, γράφει, τοὺς παραδείσους οἱ « ποταμοὶ, τὰς λαχανείας αἱ κρῆναι, τὴν Καλλιρρόην « τὸ ῥεῖθρον, οἱ μελισσῶνες τὸν Ὑμηττὸν, αἱ πόαι τὰ « ποίμνια. Χαλκοῦς γὰρ ὁ καθ' ἡμᾶς οὗτος οὐρανὸς, « ἡ δὲ γῆ σιδηρᾶ (ταῦτα δὴ τὰ θεόθεν τῶν ἁμαρτω- « λῶν ἐπιτίμια) καὶ, ὡς ὑπὸ τὴν διακεκαυμένην ζώνην « τὰς οἰκήσεις ποιούμενοι, ἄνομβροι παράπαν ἐσμὲν « καὶ ὡς εἴποι ἄν τις ἀλίβαντες. Ὅθεν οὐδὲ ἡ ποτὲ « χρυσῆ ζώνη ἔτι χρυσῆ καὶ τοὺς Ἀθηναίους εὐφρο- « σύνῃ περιζωννύουσα, ἅτε μηδεμιᾶς εὐμοιροῦσα χλω-

άννης μητροπολίτης πρὸ τοῦ 1198. Παρὰ δὲ τῷ Lequien (I, 50) λείπει τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

[1] Ἴδε τὴν διατριβήν μου περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, Τόμ. ΣΤ' φυλλ. ε'.

« ρότητος, ἀλλ' αὖος γεγονυῖα καὶ σφίγγουσα λύπῃ « τοὺς ταλαιπώρους ὡς οὐδ' ὁτιοῦν ἀπολείβουσα ὑγρὸν « ἔλαιον. » Ὁ δὲ Μαραθὼν ἐφαίνετο προσαποβαλὼν μετὰ τῶν πάλαι τροπαίων καὶ τὸ σιτοφόρον, λιμοῦ γενναίου τῷ χώρῳ ἐπιστρατεύσαντος[1]. Τοὺς δὲ κατοίκους εὑρίσκει « παρὰ τοσοῦτον λιμῷ θανεῖν ἀντι« βαίνοντας παρ' ὅσον ὁ κρίθινος ἄρτος συνέχει τὰ λι« μηρὰ τῶν ταλαιπώρων ψυχάρια, οὐκ εἰς κόρον τρέ« φων, ἀλλ' ὅσον μὴ τὸν ἀναγκαῖον διερρωγέναι δε« σμὸν τῆς φύσεως[2]. » Εὐτυχεῖς κἂν οἱ οὕτω κριθοφαγοῦντες, ὑπαρχόντων πολλῶν ἄλλων στερουμένων καὶ τῆς κριθῆς αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ λιμὸς ἄρτου κριθίνου ἐπεκράτει[3]. Ἔνιοι οὐδ' αὐτὸν τὸν θερισμὸν ἀναμένοντες ἔτιλλον προχείρως τοὺς στάχεις κατὰ τοὺς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πεινῶντας μαθητάς. Κατετρύχετο λοιπὸν ἡ πόλις οὐ μόνον ὑπὸ σιτοδείας, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑπὸ κριθοδείας[4]. Ἐλάχιστοι δὲ, δύο που ἢ καὶ τρεῖς, ἦσαν οἱ ἐσθίοντες σῖτον, ἀλλὰ μεμαγμένον καὶ τοῦτον μὲ τὰ αἵματα τῶν πτωχῶν. Ὥστε οἱ μὲν πενέστεροι ἦσαν ἐλεεινοὶ, οἱ δ' εὐπορώτεροι μισητοὶ[5], ὅ ἐστιν ἅπαντες δυστυχεῖς[6]. Κατὰ δὲ τῶν ἐγχωρίων πλουσίων ἐκφράζεται ὁ μητροπολίτης καὶ ἀλλαχοῦ[6] καὶ μάλι-

[1] Κωδ. λαυρ. 36, α. Ἐπ. καὶ 34, β. 46, β «τὸν χαλκοῦν φημι οὐρανὸν, τὴν σιδηρᾶν διὰ ταῦτα γῆν καὶ ἄσπαρτον καὶ ἀνήροτον.» 33, β «καὶ ἰσχὺς ἐπιλείπει ἄρτου καὶ ὕδατος.»

[2] Κωδ. λαυρ. 32, β.

[3] Αὐτ.

[4] Κωδ. λαυρ. 47, α.

[5] Κωδ. λαυρ. 32, β.

[6] Κωδ. λαυρ. 86, α. «Φθόνος ἐγχωρίων βασκάνων τινῶν» – 34, β. «πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων τῆς ἀγέλης διακυριττόμενον

στα ἔνθα τῆς πρώτης αὐτοῦ πρὸς τὸ πλῆθος διδαχῆς κατοπτρίζει τὰς ἀρετάς, μάλιστα δὲ τὰς κακίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ[1]. Ἀλλ' οἱ μὲν πλούσιοι ἦσαν ὀλίγοι, τὸ δὲ πλῆθος ἔβαινε διὰ τὰς πολλὰς ἐπηρείας καὶ τὴν πενίαν ἰσχνὸν καὶ ῥακένδυτον, μόλις καλύπτον ὅσα θέμις αὐτοῖς κρύπτεσθαι[2].

Διὰ πάντα δὲ ταῦτα ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν πρέπει νὰ εἶχεν ἐλαττωθῆ ἐπαισθητῶς, τοῦ Μιχαὴλ συνεχῶς παραπονουμένου ὅτι παρὰ μικρὸν ἔρημος καὶ ἀοίκητος εἶνε ἡ πόλις[3], σπανίζουσα καὶ βαναύσων αὐτῶν[4], μάλιστα διὰ τὰς συχνὰς μεταναστεύσεις τῶν πτωχοτέρων[5]. Ἐξεκενοῦντο λοιπὸν αἱ Ἀθῆναι, ὑπελείποντο

«οὕτω κραταιῶς, ὡς καὶ προσκατάγνυσθαι καὶ τρεπόμενον οἴχεσθαι.» – Κῶδ. 32, α· «οἱ μείζους κατὰ τοὺς ἀλληλοφάγους ἰχθύας τοὺς ἥττονας καταπίνουσιν.» – Πρὸς Δριμὺν, 40. «.... τοῦτο μὲν ἡ φορολογικὴ ἀπληστία τὰ πάντα κατενεμήσατο, τοῦτο δὲ καὶ ἡ τῶν πλουτούντων ὀλιγαρχία τοῖς ἐκείνων ἐπεξῆλθεν ἐγκαταλείμμασιν, ἐν βρώσει ἄρτου, τὸ δημοτικώτερον, κατεσθίουσα.»

[1] Κῶδ. βαροκκ. 145, 6.

[2] Κῶδ. λαυρ. 32, 6.

[3] Πρὸς Δριμὺν 3, 5. – Κῶδ. λαυρ. 46, 6. 49, 6.

[4] Κῶδ. λαυρ. 32, 6.

[5] Κῶδ. λαυρ. 33, α· «(γενεὰ) κούφη μεταναστεῦσαι καὶ ἄλλοτε ἄλλης ἐπιβῆναι, τροφὴν μαστεύουσα, κἀκεῖθεν αὖθις ἀναπτῆναι κατὰ τοὺς ἀβεβαίους καὶ πλάνητας ὄρνιθας.» – Κῶδ. λαυρ. 34, 6· «ὡς καὶ προσκατάγνυσθαι (τὸ ποίμνιον) καὶ τρεπόμενον οἴχεσθαι.» – Κῶδ. λαυρ. 46, 6· «.... ἐπὶ συντριβῇ μᾶλλον τῶν πτωχοτέρων καὶ ἀποικισμῷ παντελεῖ.» – Κῶδ. λαυρ. 52, α· «δι' αὐτοῦ παύσονται Ἀθῆναι τοῦ ἀεὶ τῶν οἰκητόρων ἐκκενοῦσθαι καὶ ἕως τῶν θεμελίων καταστρέφεσθαι.» – Ὑπομνηστικὸν παρὰ Tafel σ. 462· «τὸ καθ' ἡμᾶς ὅριον τῶν Ἀθηνῶν, πάλαι τοῦ πλήθους τῶν ἐποίκων αὐτοῦ διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπηρείας ἐκκενούμενον ἀεὶ, νῦν κινδυνεύει καὶ εἰς αὐτὴν περιστῆναι τὴν παροιμιαζομένην ἐρημίαν σκυθικήν.» Αὐτ. σ. 465· «κατὰ βραχὺ μεταναστεύουσιν οἱ πλείους ἡμῶν καὶ ἐρημοῦται ὅσον ἤδη ἡ χώρα ἡ ἡμετέρα.»

δὲ γύναια καὶ παιδάρια καὶ ἡ ἔξωρος ἡλικία μετὰ τῶν ἐν ἡλικίᾳ κομιδῇ εὐαριθμήτων, διάγοντες τὸν βίον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ[1]. Θλιβερὰ δὲ ἦτο ἡ θέα τῶν ὑπὸ τῶν μεταναστευόντων ἐγκαταλιμπανομένων ἐρήμων οἰκοπέδων[2], ἅτινα μετεβάλλοντο εἰς ἀγροὺς σπειρομένους καὶ ἀροτριουμένους[3]. Ἂν δὲ ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε πιστὴ κατὰ πάντα, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τότε ὑπερβολικαὶ αἱ πρὸς τοὺς ἑκάστοτε εἰς τὴν πόλιν ἐρχομένους πραίτωρας προσαγορεύσεις, ὅτι ἀνορθοῦντες τὰ τῆς πόλεως θἀνευφημηθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς νέοι οἰκισταί.

Ἀποδεχόμενοι δὲ τὸν ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ μαρτυρούμενον ἀποικισμὸν τῶν Ἀθηνῶν δὲν πρέπει νἀπορρίψωμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἄραβος γεωγράφου Ἐδρισῆ, ὅςτις περιγράφων τῷ 1153 σὺν τοῖς ἄλλοις τὸν ἑλληνικὸν κόσμον κατ' εἰσήγησιν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ῥογέρου τοῦ Β' σημειόνει περὶ Ἀθηνῶν, ὅτι εἶνε «ἄστυ πολυάνθρωπον, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ κήπων καὶ ἀγρῶν[4].» Ἀλλ' ἡ σημείωσις τοῦ Ἄραβος γεωγράφου ἀναφέρεται εἰς χρόνους ἄλλους, ἔκτοτε δ' εἶχον παρέλθει τριάκοντα ἔτη καὶ ὑπερέκεινα, καθ' ἃ πλὴν τῆς ἄλλης πενίας εἶχε καταστῇ χαλεπὸς ὁ ἐν Ἀθήναις βίος, ἡ δ' αὐτόθι διαμονὴ κινδυνώδης διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν. Ὅμοιά τινα πρέπει νὰ ῥηθῶσι καὶ περὶ τῶν ἔν τινι συνοδικῇ πράξει τοῦ πατριάρ-

[1] Κῶδ. λαυρ. 32, β. Ἐπ. Μιχαήλ, εἰς Δριμὺν 43.
[2] Κῶδ. λαυρ. 99, α.
[3] Κῶδ. λαυρ. 94, β.
[4] *Hopf* ἐν Ἐγκυκλ. 85, σ. 163. Ἐπ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορ. Δ' 598.

χου Λουκᾶ Χρυσοβέργη τῷ 1166 λεγόμενα περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκούντων· «τοὺς ἔτι περιόντας τῇ πανευδαίμονι χώρᾳ τῆς Ἀττικῆς καὶ τρεφομένους Ἀθήναζε.» Διότι ὡς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἔρημοι τότε, ὡς ἐξήγησε τὴν φράσιν ὁ Fallmerayer[1], οὕτω καὶ δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν τὴν ἔκφρασιν πανευδαίμων χώρα, ἥτις ἔχει χροιὰν καθαρῶς ἐκκλησιαστικήν, ὡς δυναμένην νἀποδείξῃ ἀκμὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς πολλὰς περὶ τοῦ ἐναντίου μαρτυρίας τοῦ Ἀκομινάτου.

Ἔβλαπτον δ' οἱ πειραταὶ τὰς παραθαλασσίας βυζαντιακὰς πόλεις καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος ἀδεῶς, μάλιστα ἀφ' οὗ χρόνου ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Κομνηνός, εἰσηγουμένου Ἰωάννου τοῦ ἐκ Πούτζης, εἶχε καταργήσει τὴν εἰς τὸ ναυτικὸν διανομὴν τῶν διὰ τὰς πλευστικὰς στρατείας εἰσπραττομένων ἐράνων. Καὶ τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν προσποριζόμενα χρήματα εἰσήρχοντο ἔκτοτε εἰς τὸ ταμιεῖον, τὸ δὲ ναυτικὸν ἐξηρτίζετο μόνον ἐν ἀνάγκῃ ἐκ τῶν βασιλικῶν θησαυρισμάτων. Ἡ δ' ἐντεῦθεν προελθοῦσα βλάβη ὑπῆρξε μεγίστη, πλεονασάσης τῆς πειρατείας καὶ προξενούσης πολλὰ κακὰ εἰς τὰς παραθαλασσίας πόλεις τοῦ κράτους, μάλιστα μετὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Νορμαννῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Οὕτω δὲ κατὰ τὰς τελευταίας δεκάδας τοῦ ιβ' αἰῶνος οἱ πειραταὶ ἐλῃίζοντο τὰ κύκλῳ τῆς Ἀτ-

[1] *Leunclavius*, Jus Graeco-Romanum I, 218.-*Fallmerayer*, Welchen Einfluss hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slaven auf das Schicksal der Stadt Athen σ. 39. - *Hopf* ἐν Ἐγκυκλ. 85, σ. 162.

τικῆς, ὁτὲ μὲν ἁρπάζοντες ἀγέλας βοσκημάτων, ὁτὲ δὲ ἀνδραποδιζόμενοι ἀγεληδὸν τοὺς ἀόπλους κατοίκους ἢ ἀκρωτηριάζοντες αὐτοὺς ἢ ἀπεμπολοῦντες μετὰ παντοειδεῖς βασάνους, «μετὰ τὸ τυπτῆσαι πολλὰ καὶ στρεβλῶσαι καὶ ἀναρτῆσαι καὶ τῷ βυθῷ καταδῦσαι πολλάκις καὶ οὕτω λαβεῖν ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς τῶν ἀθλίων πάντα τὰ προσόντα σφίσι, πρὸς δὲ καὶ ὅσα δυνηθεῖεν παρὰ τῶν φιλανθρωποτέρων δανείσασθαι[1].» Οὐδὲ περιωρίζοντο εἰς τὰ ἐπιθαλασσίδια χωμύδρια μόνον, ἀλλ᾽ ἐκακούργουν καὶ τὴν Ἐλευσῖνα, πρὸς δὲ καὶ τὴν μεσόγαιαν αὐτὴν καὶ πᾶσαν ἀκρώρειαν[2], περὶ δὲ τὸ 1185 ἐτοξεύθη ὑπὸ πειρατῶν κινδυνωδῶς καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀκομινάτου[3]. Ἔβλαπτον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ κτήματα τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκκλησίας, περιορίζοντες ἐπαισθητῶς τὰς προσόδους αὐτῆς[4]. Ὥστε μάτην εἶχε παρομοιάσει τὰς Ἀθήνας εἷς τῶν ἐκ Βυζαντίου ἐλθόντων αὐτόσε μεγιστάνων, ὁ μέγας δοὺξ τοῦ στόλου Μιχαὴλ ὁ Στρυφνός, πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ἐχουσῶν τὸ ἀγαθὸν τοῦ διὰ τῆς θαλάσσης πλουτισμοῦ· ἀπ᾽ ἐναντίας δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν παραθαλασσίαν ταύτην θέσιν ἐθεώρουν διὰ τοὺς ἐκ τῆς πειρατείας κινδύνους ὡς τὴν μεγίστην τῆς πόλεως συμφοράν[5].

Ὁρμητήρια δ᾽ εἶχον οἱ πειραταὶ τὰς παρακειμένας νήσους, ἰδίως δὲ τὴν Αἴγιναν[6] καὶ τὴν Μάκριν, τὸ ση-

[1] Κῶδ. λαυρ. 46, β. Ἐπ. 34, β. 32, α. 72, α. 86, α.
[2] Κῶδ. λαυρ. 36, α. 93, β. 86, α.
[3] Κῶδ. λαυρ. 69, α.
[4] Κῶδ. λαυρ. 69, β.
[5] Κῶδ. λαυρ. 86, α.
[6] Κῶδ. λαυρ. 47, α.

μερινὸν Μακρονῆσι[1]. Ἔκειτο δὲ τότε ἐπὶ τῆς ἐρήμου ταύτης νησῖδος μονίδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπερ ἦτο φίλον ἐνδιαίτημα εἰς τοὺς θαλασσοκρατοῦντας πειρατὰς καὶ δεξιὸς λόγος ἐνέδρας ἐπὶ τοὺς παραπλέοντας καὶ ὁρμητήριον κατὰ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Διὸ ἠθέλησέ ποτε ὁ Μιχαὴλ νὰ ἐξώσῃ τοὺς ἐνοικοῦντας μοναχοὺς πρὸς ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ δὲν ἐπραγμάτωσε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἄδηλον διὰ τίνας λόγους[2]. Ἐξετείνετο δὲ ἡ θαλασσοκρατία τῶν τἀττικὰ παράλια ληϊζομένων πειρατῶν μέχρι καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ[3].

Τοιαύτην βλέπων τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς ὁ Μιχαὴλ ἤλγησε δεινῶς, μετάγων δὲ τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ παρελθόντα, ἀ ν ι σ τ ό ρ η σ ε ν, ἤτοι παρέστησε διὰ ζωγραφίας, τὰς Ἀθήνας τὰς παλαιὰς οἵας ἐφαντάζετο αὐτὰς ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀρχαίας δόξης. Σώζονται δὲ στίχοι τινὲς αὐτοῦ γραφέντες ἐ π ὶ τ ῇ ἀ ρ χ ε τ ύ π ῳ ταύτῃ ἀ ν ι σ τ ο ρ ή σ ε ι τ ῆ ς π ό λ ε ω ς τ ῶ ν Ἀ θ η ν ῶ ν, ἐπίγραμμα θρηνῶδες ἐν ᾧ εἰκονίζεται ἡ θερμὴ ἀγάπη τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἡ ὀδύνη ἐπὶ ταῖς παρούσαις συμφοραῖς. Ὡς σκιαὶ διέρχονται πρὸ αὐτοῦ τὰ κλείσματα τοῦ παρελθόντος ἐν ῥιπῇ ἀστραπῆς καὶ πέντε μόνον στίχοι τῶν τοῦ ποιήματος ἐγκλείουσιν ὅ τι δὲν ἐπαύσατο ἀγαπῶσα, θαυμάζουσα, μελετῶσα ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα. Ἐκεῖνος δὲ μάτην ἁπλόνει τὰς χεῖρας πρὸς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, τὴν λαμπρὰν ἐρω-

[1] Κῶδ. λαυρ. 134, β. 135, α.
[2] Κῶδ. λαυρ. 135, α.
[3] Κῶδ. λαυρ. 96, β.

μένην· ἐναγκαλίζεται εἴδωλον κενὸν ὡς ἄλλος Ἰξίων. Γράφων δὲ ἰαμβεῖα περιπαθῆ καὶ ἀπαραμύθητα συνταράσσει βαθέως καὶ τὴν ἡμετέραν καρδίαν, καὶ μονονοὺ βλέπομεν θρηνοῦντα πρὸ τοῦ γραφικοῦ ἰνδάλματος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν τὸν δύσερων ἱεράρχην[1].

Ὁμοίως δὲ συνεκίνησεν ὁ θρῆνος καὶ τοὺς φίλους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μιχαήλ, οἵτινες ηὔχοντο, ὡς ὑπῆρξεν ἡδὺς περὶ τὸ θρηνεῖν, οὕτω νὰ εὐφράνῃ τὰς ἀκοὰς ᾄδων καὶ χαρμόσυνα[2].

[1] Τοὺς στίχους τούτους παραλείπομεν ἐνταῦθα ὡς πεντάκις ἤδη ἐκδοθέντας. Ἐπ. *Boissonade,* Anecd. Graeca. Ε'. 374 κ. ἑ. – *Ellissen,* Mich. Akom. σ. 142 - 144. – *Tafel,* Michaelis Choniatae allocutio Isaacii Angeli σ. 19 ἐν σημ. – Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορ. ἑλλ. ἔθν. Δ' 688 – Κωνσταντινίδου, Ἱστορ. Ἀθην. σ. 321. – Ἐν τῷ ποιήματι πλὴν ἄλλων διεφθαρμένος εἶνε μετὰ τοὺς στίχους

ὡς δυστυχὴς ἔγωγε καινὸς Ἰξίων
ἐρῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἐκεῖνος τῆς Ἥρας,

ὁ ἑξῆς·

εἶτα λαβὼν εἴδωλον ἠγλαϊσμένης,

ὡς γράφει ὁ Ellissen, Παπαρρηγόπουλος καὶ Κωνσταντινίδης. Ὁ Boissonade γράφει· λαβὼν εἴδωλον ἠγλαϊσμένον, ὁ δὲ Tafel λαθὼν εἴδωλον ἠγλαϊσμένος, τοῦθ' ὅπερ εἶνε καὶ ἡ γραφὴ τοῦ παρισιακοῦ κώδικος Gr. 963, τοῦ μόνου διασώσαντος τὸν θρῆνον τοῦτον. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ γραφὴ εἶνε ἀκατάλληλος· νομίζω δὲ ὅτι τὸ χωρίον εὐοδοῦται ἂν γράψωμεν·

εἶτα λαθὼν εἴδωλον ἠγκαλισμένος.

[2] Ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι Gr. Philol. CCCXXI, γεγραμμένῳ ἐπὶ χάρτου βομβυκίνου κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα τελευτῶντα διὰ γραμμάτων πυκνοτάτων καὶ τὰ μάλιστα δυσαναγνώστων, ἀτελέστατα δὲ περιγραφομένῳ ἐν τοῖς καταλόγοις, εὗρον καὶ ἐπιστολὰς τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Γεωργίου τοῦ Τορνίκη πρὸς ἄλλους τε καὶ Μιχαὴλ τὸν Ἀκομινάτον, δημοσιευθησομένας προσεχῶς. Ἐν μιᾷ δὲ τούτων (κῶδ. 12, α) γράφει ὁ Τορνίκης τῷ Μιχαὴλ ταῦτα· « ὡς ἡδεῖά σου ἡ

'Αλλὰ δι' ἄνδρα συνταὐτίζοντα τὴν ἰδίαν εὐημερίαν μετὰ τῆς εὐτυχίας τῆς κοινῆς[1] ἡ χαρὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἂν μόνον εὐωδοῦντο τὰ πράγματα τῶν 'Αθηνῶν· εἰς τοῦτο δ' ἐστράφη πᾶσα ἡ προσοχὴ τοῦ 'Ακομινάτου, ἀποπειρωμένου νὰ συντείνῃ εἰς ἀνόρθωσιν τῶν τῆς πόλεως τῇ συνεργίᾳ τῶν διοικούντων τὰ κοινά. 'Αλλ' ἡ μὲν διοίκησις ἦτο χαλεπή, ἡ δὲ παρὰ τῶν πραιτώρων καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων ἀρχόντων βλάβη οὐχὶ μικροτέρα τῆς παρὰ τῶν ἄλλων ἐπηρεαστῶν. Ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρο-

« φωνὴ καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία, παναγιώτατε δέσποτα, καὶ καθάπερ « τοῦ ᾀσματικοῦ τρυγόνος αἱ σιαγόνες σου ὡραιώθησαν. Ἡμῖν γοῦν « τὸ πένθος ὃ τὰς σὰς 'Αθήνας ἐπένθησας εἰς τέρψιν ἐγένετο. Εἰ δὲ « θρηνεῖν οὕτως ἡδὺς εἶ, πόσον ἂν σταλάξειας γάνος ταῖς ἀκοαῖς, « χαριεστάτην ὑπόθεσιν μεταχειρισάμενος καὶ ἄλλον κόσμον ἀείσας « καὶ λυδίαν ἁρμονίαν ἀνακρουσάμενος. Εἰ γοῦν καὶ τἄλλα δυστυ- « χοῦσιν 'Αθῆναι, ἀλλὰ γλώττης οὐκ ἀμοιροῦσιν ἀρχαιοτέρας, κατὰ « τὸν πάλαι συνήθη νόμον αὐταῖς φθεγγομένης μεγάλῳ φθόγγῳ καὶ « καθαρῷ καὶ χαρίεντι. Καὶ μή ποτε ἄρα καὶ τοῦτο τῇ πόλει μετὰ « τοῦ τῆς ἐλαίας φυτοῦ ἀρχῆθεν δεδώρηται, λαμυρᾶς οὐκ ἀμοιρεῖν « γλώττης καὶ μουσουργούσης σειρήνια; Τοῦτο γὰρ καὶ πάλαι λαμ- « πρῶς εὐτυχούσης τὸ μέγιστον ἦν εὐτύχημα καὶ νῦν τἄλλα δυσ- « τυχούσης ἐσχάτως ὥςπερ καὶ τὸ φυτὸν τῆς ἐλαίας οὐκ ἀπολέλοι- « πε, καὶ κακοδαιμονοῦσα τὸ κράτιστον τῆς προτέρας εὐδαιμονίας « εὐδαιμονεῖ, εἰ μὴ ἄρα καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ταύτην θεῖτό τις « κακοδαίμονα, γλῶτταν ἀτυχῶς εὐτυχοῦσαν τῶν αὐτῆς ἀτυχημά- « των μεγαλόφωνον κήρυκα, τῆς 'Αριστείδου λαμπρότερον ἠχοῦσαν « καὶ καθαρώτερον.»

[1] Κῶδ. λαυρ. 49, α· «αἰτούμεθα δὲ οὐδὲν ἴδιον, ἀλλ' ἢ λυσιτελές τι τῷ κοινῷ τῶν ἐμῶν 'Αθηναίων ἢ καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ὡς εἶναι τὸ γενησόμενον ἀγαθὸν κοινόν τε καὶ ἐμόν. 'Εμὸν γὰρ τὸ τοὐμοῦ λάχους καλόν.» — Κῶδ. λαυρ. 91, β. «μᾶλλον ἡμεῖς τῆς αὐτοῦ καλοκἀγαθίας παραπολαύσαιμεν ἂν (ἡμᾶς δ' ὅταν εἴπω 'Αθήνας λέγω) ἢ αὐτός τι τῶν 'Αθηνῶν ὄναιτο.»

γεννήτου ἐπεκράτει τὸ ἔθος τοῦ νὰ μὴ ῥογεύωνται, ἤτοι νὰ μὴ μισθοφορῶσιν, οἱ στρατηγοὶ τῶν δυτικῶν θεμάτων, ἐν οἷς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν θεμάτων τὰς ἰδίας αὐτῶν συνηθείας κατ' ἔτος[1]. Ἀλλ' ἔθος τοιοῦτο καθιέρονεν, ὡς εἰκὸς, δεινὴν αὐθαιρεσίαν. Καὶ συνήθως μὲν ἡ διαγωγὴ τῶν τρυφερῶν τῆς Κωνσταντίνου πολιτῶν, προτιμώντων τὸν ἐν Βυζαντίῳ ἄνετον βίον τῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις μόχθων, ἐδικαίου τὰ παράπονα τῶν κατωτικῶν, ὧν τὴν γῆν ἐθεώρουν ὡς ἄλλην κατωτάτην ἐσχατιάν[2]. Καὶ τί θαῦμα ὅτε οὕτω καλοῦσι καὶ Ἅδου κευθμῶνα νομίζουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄνδρες οἷος ὁ Ἀκομινάτος;[3]» Κατερχόμενοι δ' ὅμως ἐξετραχηλίζοντο μετὰ τῶν δασμολόγων καὶ πρακτόρων εἰς ἀδικίας παντοδαπάς. Ἡ περιουσία οὐδαμῶς ἦτο ἀσφαλὴς, ἐκτεθειμένη εἰς τὰς χεῖρας τῶν φορολόγων καὶ τῶν χρηματολογούντων πραιτώρων, οἵτινες τὰς δίκας ἐποιοῦντο ἀφορμὴν χρηματισμοῦ[4]. Ὥστε ἡ ἐννομωτάτη καὶ τῶν πόλεων σώτειρα ἀρχὴ εἶχε καταστῆ οἱονεὶ δημόσιόν τι ἐργαστήριον παρανομίας ἀπὸ τῶν θεσσαλικῶν Τεμπῶν μέχρι τῆς Σπάρτης, αὐτὴ προεξάρχουσα τῶν ἀδίκων ἔργων. Ἠδύνατο δὲ καταλλήλως νὰ ῥηθῇ περὶ τῆς πραιτωρείας ἀρχῆς, ὅτι ὡς ἡ Μήδεια φεύγουσα διὰ τοῦ θεσσαλικοῦ

[1] Κωνστ. Πορφυρ. βασιλ. τάξ. II, κεφ. 50.

[2] Ψελλοῦ ἐπιστ. 33 παρὰ Σάθᾳ, ἐν Μεσ. Βιβλ. Δ' 268.-Κῶδ. λαυρ. 72, α.

[3] Κῶδ. λαυρ. 34. β. 47, α. 68, β. 87, β. 88, β καὶ ἀλλαχοῦ.

[4] Κῶδ. λαυρ. 31, β. 32, α. 72, α. - Μιχαήλ, εἰς Δριμὺν 40-48.- Ὑπομνηστικὸν παρὰ *Tafel*, de Thess. σ. 462 κ. ἑ.

πεδίου, τῶν φαρμάκων ἐκχυθέντων, κατέστησε πολυφάρμακον τὴν Θεσσαλίαν, οὕτως ἐκείνη ἀρχομένη ἐκ τῆς Θεσσαλίας κατέχεε τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος πᾶσαν ἀδικίαν ὥςπερ τινὰ δηλητήρια[1]. Διὰ τοῦτο δὲ μετ' εὐλογιῶν ὑπεμιμνήσκοντο οἱ κατωτικοὶ ἐκείνων τῶν ἀρχόντων ὅσοι πράγματι εἶχον ὠφελήσει τὸν τόπον, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῶν ἐφέρετο ἀνὰ τὰ χείλη πάντων. Τίς Ἀθηναῖος δὲν ἐνεθυμεῖτο εὐλαβῶς καὶ μετὰ θάνατον Ἀλέξιον Βρυέννιον τὸν Κομνηνόν, τὸν υἱὸν τῆς φιλολόγου καισαρίσσης Ἄννης καὶ Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου[2], ὅςτις μετὰ τὸ 1156[3], περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα μεγάλου δουκὸς τοῦ στόλου καὶ πεπιστευμένος τὴν ἀρχὴν τῶν ἑλληνίδων πόλεων ὡς ἀνθύπατος, διετέλει τοιαῦτα λέγων καὶ πράττων οἷα καὶ μετὰ δεκάδας ὅλας ἐτῶν ἐξύμνουν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ μὲν ἰδόντες αὐτοί, οἱ δὲ ἀκούσαντες παρὰ τῶν ἰδόντων. Καὶ παρὰ μὲν τῶν ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων ἀπῄτει ἀποχὴν ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τοὺς δὲ λάθρᾳ καταλαλοῦντας τῶν πλησίον ἐμίσει καὶ ἐξεδίωκε. Βδελυσσόμενος δὲ τὴν ἀδικίαν, οὐ μόνον τὸ νὰ λάβῃ αὐτὸς μέρος τῆς οὐσίας τῶν ἀποθνησκόντων ἐνόμιζε τυμβωρυχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐτιμώρει πολλαχῶς

[1] Εἰς Δριμὺν, 47.

[2] Τοῦτον βεβαίως ἐννοεῖ ὁ Μιχαὴλ λέγων παῖδα τῆς καισαρίσσης Ἀλέξιον, καισαρίσσης τῆς φιλολόγου καὶ σοφῆς βασιλίσης ἐκείνης. Κῶδ. λαυρ. 101, 6.

[3] Ὡς μέγας δοὺξ τοῦ στόλου, ἄρτι προώρως περιζωσάμενος ταύτην τὴν ἀρχήν, ἐστάλη ὁ Ἀλέξιος τῷ 1156 ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Νορμαννῶν, ὑφ' ὧν καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. (Νικήτ. Χων. 124 κ. ἑ. Κίνναμ. 165). Ἄρα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦλθε μετὰ τὴν ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κάθοδον.

ἐκείνους τῶν ἐν ἀξιώμασιν οἵτινες κατεπίεζον τὸν λαόν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν δ' ἐκείνου καὶ τὸ ἔθνος τῶν ἐνεργούντων τὰ τοῦ δημοσίου, τὸ θερίζον μὲν ὅπου οὐκ ἔσπειρε καὶ συνάγον ὅθεν οὐ διεσκόρπισε, μᾶλλον δὲ τὰ τεθερισμένα καὶ συνηγμένα ληϊζόμενον ὡς ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα καὶ κατεσθίον τοὺς ταλαιπώρους χωρικούς, ἀπωλέσθη δι' ἔλλειψιν βορᾶς. Διότι ὁ ἀγαθὸς Ἀλέξιος εἶχε διατάξει τὰ πράγματα ἄριστα, ἔχων παρ' ἑαυτῷ εὐαριθμήτους τινὰς διακονοῦντας ἐπὶ μισθῷ ῥητῷ καὶ ὑπολόγους ἐπὶ οἱαδήποτε, καὶ τῇ ἐλαχίστῃ, βλάβῃ τῶν πολιτῶν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τέχνας χειρωνακτικὰς ἢ εἰς τὴν γεωργίαν. Τοιαύτην δ' εἶχεν ἀγάπην πρὸς τὸν λαὸν, ὥστε καὶ λέγεται μαστιγώσας ἐνίους τῶν ἐν ἀξιώμασι, καθυπερηφανοῦντας καὶ πιέζοντας τοὺς πενεστέρους. Καὶ ἐνεθυμεῖτο ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν οὐ μόνον τὸ ἀκριβοδίκαιον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἐν ταῖς εὐθύναις ἀπότομον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς συνηθείας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τὴν μετὰ τὴν θήραν αὐτουργὸν τράπεζαν τοῦ Κομνηνοῦ. Εἶχε δὲ καταστῇ ἀγαπητὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τοῖς πολίταις, οἵτινες ἐσήμαινον ἐναργῶς αὐτὸν ἐπονομάζοντες ἁπλῶς τὸν καλὸν κἀγαθὸν ἢ τὸν δίκαιον[1].

Παρὰ τοιούτων ἀγαθῶν διοικητῶν μεταβιβαζόντων τὰ παράπονα τῆς πόλεως εἰς τὰ ὦτα τῶν βασιλέων εἶχον λάβει αἱ Ἀθῆναι ἀγαθά τινα. Εἰς ταῦτα ἐπὶ παραδείγματι ἀνήκει ἡ ἐπὶ Ἀλεξίου διαταχθεῖσα δημοσία διανομὴ σιτηρεσίων[2]. Συνήθως δὲ γίνεται λόγος περὶ

[1] Κῶδ. λαυρ. 101, β-102, α.

[2] Εἰς Δριμὺν, 48.

προνομίων ὧν μετεῖχεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἃ ὁ πραίτωρ τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου, ὁ δὲ μόνος φόρος ὃν ἐπλήρονεν ἡ πόλις συνίστατο εἰς στέφανον χρυσοῦν ὃν ὑπεχρεοῦντο νὰ προσφέρωσιν εἰς πάντα νέον βασιλέα[1]. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἀκριβῶς οὕτω, προέρχεται δὲ μᾶλλον ἡ τοιαύτη ἰδέα ἐκ παρεννοήσεως δύο χωρίων τοῦ Μιχαήλ. Ἀπ' ἐναντίας δ' οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεβάλλοντο εἴς τε τὸν κεκανονισμένον ἔγγειον φόρον (ἀ κ ρ ό σ τ ι χ ο ν)[2] καὶ εἰς τὰς ἐκτάκτους εἰσφορὰς[3], μόνον δὲ μετριώτερα ἦσαν ταῦτα, ὡς εἰκὸς, τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τὸ ὅριον Θηβῶν καὶ Εὐρίπου[4], ἅτινα καὶ πολυανθρωπότερα ἦσαν καὶ πλουσιώτερα διὰ τὰς ἀκμαζούσας αὐτόθι τέχνας καὶ τὴν ἐμπορίαν. Περὶ δὲ χρυσοῦ στεφάνου οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁρισμός[5]. Εἰς δὲ τὸν πραίτωρα ἀπηγορεύετο δυνάμει χρυσοβούλλου τινὸς

[1] *Hopf* ἐν Ἐγκυκλ. σ 175. – Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ύ λ ο υ, Ἱστ. ἑλλ. ἔθνους Δ' 602. – *Hertzberg*, ἔνθ. ἀν. σ. 401. – Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ί δ ο υ, Ἱστορ. Ἀθην. σ. 313.

[2] Ὑ π ο μ ν η σ τ ι κ ὸ ν παρὰ *Tafel* σ. 465.

[3] Αὐτ. σ. 463.

[4] Αὐτ. – Κῶδ. λαυρ. 88, β.

[5] Ὁ Μιχαὴλ προσφωνῶν τὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν λέγει περὶ τῶν Ἀθηνῶν· «αὕτη χρυσοῦν μὲν στέ-«φανον οὐχ οἷα τε ἦν προσενεγκεῖν καὶ τὴν νικηφόρον κεφαλὴν ἀνα-«δῆσαι· ἀχρήματος γὰρ ἡ πόλις καὶ πενιχρὰ καὶ τοῦ κύκλου δια-«γραφῆναι τῶν πόλεων (Tafel: διαγραφῇ καὶ τῶν πολιτῶν) καὶ «παράπαν ἀφαντωθῆναι κινδυνεύουσα, εἰ μὴ νῦν ἀνενέγκοι μικρὸν... «Τὴν μέντοι παρ' ἡμῶν ἱερατικὴν εὐλογίαν τοῦ λόγου ἀναφέρειν «δεῖν ἔγνωκε, δῶρον εὐσεβεῖ καὶ σοφῷ βασιλεῖ μυρίου χρυσίου μᾶλ-«λον τιμώμενον.» Κῶδ. λαυρ. 58, α. *Tafel*, Michaelis alloc. σ. 18 κ. ἑ. Ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδαμῶς ἐξάγεται ὅτι ἀντὶ παντὸς ἄλλου φόρου οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ προσφέρωσι στέφανον χρυσοῦν κατὰ τὰς

ἄδηλον τίνος βασιλέως πιθανῶς μόνον ἡ μετὰ στρατοῦ εἰς Ἀθήνας πάροδος[1] διότι ἄλλως, ἐν ᾧ τακτικῶς εἰσήρχοντο εἰς Ἀθήνας οἱ πραίτωρες, οὐ μόνον δὲν παραπονοῦνται περὶ ταύτης τῆς εἰσελεύσεως οἱ Ἀθηναῖοι πρὸ τῶν χρόνων Ἀλεξίου τοῦ Γ', ἀλλὰ καὶ προσφωνεῖ ὁ μητροπολίτης τοὺς πραίτωρας διὰ λόγων θωπευτικωτάτων, ἀναμένων παρ' αὐτῶν δικαίαν ἐξάσκησιν τῆς Θέμιδος καὶ περιορισμὸν τῶν καταχρήσεων τῶν πρακτόρων. Ἀπ' ἐναντίας δὲ μᾶλλον ῥητῶς ἐζητεῖτο ἡ ἀποστολὴ τοῦ πραίτωρος κατὰ περιόδους, ἵν' ἀπαλλάττῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν ἀντιπραιτώρων, οὓς θεωροῦσι τὸν πρῶτον καὶ τελευταῖον Ἀθηνῶν ὄλεθρον καὶ τὸ βαρύτατον τῶν κακῶν. Ἀπαλλαγέντες δ' ἀντιπραίτωρος εὐτυχῶς τῷ 1182 οἱ Ἀθηναῖοι, πάλιν εἶδον μετὰ τρία ἔτη τῷ 1185 ἐπερχομένους δύο ἀνθ' ἑνὸς καὶ ἐθρήνησαν ὡς εἰ ἐπῆλθεν ὁ χρόνος τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἁρπαγῆς τῶν Ἀθηνῶν[2]. Ἄπορον λοιπὸν φαίνεται τὸ λεγόμενόν που ὑπὸ τοῦ Ἀκομινάτου ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς πραίτωρες οὐδεμίαν εἶχον ἐπὶ τοῦ ὁρίου τῶν Ἀθηνῶν ἐξουσίαν, οὔτε πρακτορικὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ πρακτορικὴν δικαιοδοσίαν καὶ ὅτι οὐδεμία ἦτο ἡ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τοῦ πραίτωρος εἰσκομιδή[3]. Συμβιβάζεται δ' ἴσως τὸ πρᾶγμα

ἀναγορεύσεις τῶν αὐτοκρατόρων. Εἶνε δ' ἄλλως, νομίζω, εὐχερὴς ἡ ἀναγνώρισις τῆς ῥητορικῆς χροιᾶς τοῦ ὅλου τούτου χωρίου.

[1] Ἐπ. Ὑπομν. Tafel σ. 463. «... προσκυνητὸν χρυσόβουλλον καὶ αὐτὴν ἀπεῖργον τὴν εἰς Ἀθήνας αὐτῷ πάροδον· ὁ δὲ σκήπτεται μὲν τὴν ἕνεκά γε προσκυνήσεως εἰσέλευσιν..., ἐπέρχεται δὲ πανστρατιᾷ.»

[2] Κῶδ. λαυρ. 52, β.

[3] Ὑπομνηστικὸν σ. 463. Κῶδ. λαυρ. 89, α.

ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ μὲν φόροι ἐξεμισθοῦντο εἰς ἐντοπίους συνήθως πράκτορας, καί τοι ἔχομεν παραδείγματα πρακτόρων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στελλομένων, τὴν δὲ δικαστικὴν ὑπηρεσίαν εἶχον κριταὶ θεματικοὶ καὶ ὅτι ἑπομένως πᾶσα ἀνάμιξις τῶν πραιτώρων εἰς τὰ τοιαῦτα ἦτο παράβασις τῶν βασιλικῶν ὁρισμῶν, ἄγουσα εἰς τὰς παντοίας ἐκείνας ἀδικίας, ἃς μετὰ θάρρους ἐκτάκτου ἐξέθηκεν ἔπειτα ὁ Ἀκομινάτος ἐν τῷ Ὑπομνηστικῷ πρὸς Ἀλέξιον τὸν Γ′ περὶ οὗ ὁ λόγος κατωτέρω.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἄφιξιν τοῦ Ἀκομινάτου τῷ 1182 ἐστάλη πραίτωρ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου Νικηφόρος ὁ Προσοὺχ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ μετὰ τοῦ Ἀλεξίου συμβασιλεύοντος[1]. Παραδραμὼν δ' οὗτος τὰς ἄλλας πόλεις ἦλθε κατ' εὐθεῖαν εἰς Ἀθήνας[2], ἵνα μετὰ τὴν προσκύνησιν τῆς Θεομήτορος ἐπανορθώσῃ τὰ ἐν τῇ πόλει κακῶς ἔχοντα. Ὁ δὲ Μιχαὴλ προσεφώνησε τότε αὐτὸν δημοσίᾳ διὰ προσλαλιᾶς σωζομένης καὶ νῦν ἔτι[3]. Ἦτο δὲ τὸ ἔθος τοῦτο τοῦ προσφωνεῖν ἐπισήμους ἄνδρας κοινὸν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κόσμῳ καὶ πάντοτε μὲν, μάλιστα δ' ἐπὶ Κομνηνῶν καὶ Ἀγγέλων, οἱ δὲ λόγοι οὗτοι, δυστυχῶς

[1] Εἶνε δὲ οὗτος ἢ αὐτὸς ὁ Προσοὺχ ὁ ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ τῷ 1144 σταλεὶς κατὰ τοῦ πρίγκιπος Ἀντιοχείας Ῥαϊμούνδου (Νικ. Χων. 71.-Κίνναμ. 33) καὶ τῷ 1147 περιστείλας τὴν αὐθάδειαν τῆς στρατιᾶς τῶν εἰς τὴν Παλαιστίνην μεταβαινόντων σταυροφόρων καὶ ἐν ταῖς παριστρίοις χώραις καθυπερηφανούντων (Νικ. Χων. 85.-Κίνναμ. 71), ἀλλ' ἤδη προχωρήσας εἰς γῆρας βαθὺ, ἤ τις τῶν συγγενῶν αὐτοῦ.

[2] Κῶδ. λαυρ. 32, 6.

[3] Κῶδ. λαυρ. 31, α-32, 6.

ὄντες τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, εἶνε πλείστου λόγου ἄξιοι διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Οἱ Ἀθηναῖοι, βλέποντες τὸν Προσοὺχ, ἐλπίζουσιν ὅτι θἀπαλλαγῶσι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς δεινῶν, τῆς ὕβρεως τοῦ πράκτορος Τεσσαρακονταπήχη[1], τῶν πειρατῶν, θηρίων πόλεις ὅλας κατεσθιόντων αὐτοῖς ἀνδράσι καὶ γῆν ἐξερημούντων καὶ θάλασσαν[2]. Καὶ εἶχε μὲν ἀντεπεξέλθει κατὰ τῶν πειρατῶν, ὡς φαίνεται, ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ δι' ὁρισμῶν, δι' ἀπειλῶν, διὰ τιμωριῶν· ἀλλ' ἡ πειρατεία εἶχε κεφαλὰς παλιμφυεῖς ὡς ἄλλη λερναία ὕδρα, ὥστε ἀπητεῖτο καὶ ἡ συναρωγὴ ἄλλου τινὸς Ἰολάου. Τοιοῦτον δὲ καλεῖ ὁ Μιχαὴλ τὸν τότε βασιλεύοντα Ἀλέξιον, ῥυθμιζόμενον καὶ ἀποξυόμενον εἰς ἀκριβέστατον κάλλος βασίλειον ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ φιλοβασιλέως καὶ φιλορωμαίου. Εἰς ἀμφοτέρους δὲ τούτους ἐκφράζει τὴν παρὰ τῶν Ἀθηναίων εὐγνωμοσύνην οὐ μόνον διότι τὴν πραιτωρικὴν ἀρχὴν, πάλαι διαλελωβημένην ὑπὸ μοχθηρίας τῶν οὐ καλῶς αὐτῇ χρησαμένων, εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἐπανήγαγον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ δικαίου Προσοὺχ ὅςτις στέλλεται εἰς Ἀθήνας πενήτων ἀντιλήπτωρ, ἀδικίας τομεὺς, δικαιοσύνης βραβεὺς, εὐνομίας ταμίας, τιμωρὸς ὕβρεως. Διότι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐκ πείρας ἐγνώριζον αὐτὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ὡς τοῖς μὲν πένησιν ἡμερώτατον, τοῖς δὲ πλεονεκτικοῖς φοβερώτατον καὶ τῶν ἀδικουμένων ἀντι-

[1] Κῶδ. λαυρ. 32, α ἐν τῇ ῴᾳ «τὸν τότε πράκτορα αἰνίττεται Τεσσαρακοντά[πηχυν].»

[2] Κῶδ. λαυρ. 31, α.

ληπτικὸν, τῶν δ' ἀδικούντων πολέμιον καὶ πραότατον μὲν τοῖς ἀγαθοῖς, τοῖς δὲ πονηροῖς οὐκ εὐέντευκτον, καὶ δικαστὴν ὡς μὲν ἀρρεπεῖς τὰς τῆς Θέμιδος φυλάττοντα πλάστιγγας, ὡς δὲ καθαρὰς δωροληψίας καὶ ἀχράντους τὰς χεῖρας φέροντα. Διὰ ταῦτα σκιρτῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πανηγυρίζουσιν ἐπὶ τῇ ἐλεύσει τοῦ ἀνδρὸς, φαιδροὶ δὲ βαδίζουσιν ἀναζωπυρηθέντες οἱ ὑπὸ τῆς πείνης τετραυματισμένοι, οἱ ἀχίτωνες καὶ ἡμιθνῆτες καὶ περιίστανται τὸν σωτῆρα καὶ ζωογόνον καὶ φίλοικτον.

Παριστᾷ δ' ἐν τῇ ἀγορεύσει ὁ Μιχαὴλ τὴν πόλιν, τὴν ἄλλοτε ὑπερλάμπουσαν ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἡ σελήνη ἐν μέσῳ τῶν περὶ αὐτὴν ἀστέρων, τότε δὲ πενιχρὰν καὶ περικειμένην σχῆμα πενθικὸν καὶ τὰς χρυσᾶς ἀποκειραμένην κόμας, προσφωνοῦσαν τὸν ἄνδρα διὰ τούτων τῶν λόγων· «Ὡς εἰς καιρὸν ἐπέστης μοι, δικαιό- «τατε ἀνδρῶν καὶ πραότατε· ὡς εἰς καιρὸν ἐπέστης « μοι ἐλευθερωτὴς καὶ λυτὴρ τῶν ἐμῶν συμφορῶν. Ὁ- « ρᾷς με τὴν θρυλουμένην[1] τῶν πόλεων, ὅπως ὁ μὲν « χρόνος ἀνάλωσε, τοῖς δὲ λειψάνοις τοῦ χρόνου συνε- « πέθετο κακία πολύτροπος καὶ κατέλιπε χωρίον μι- « κροῦ καὶ ἀοίκητον, ὀνόματι μόνῳ καὶ σεμνοῖς ἐρει- « πίοις γνωριζομένην. Ἥδε ἐγὼ ἡ τλήμων, ἡ πάλαι « μὲν μήτηρ σοφίας παντοδαπῆς καὶ πάσης καθηγε- « μὼν ἀρετῆς, ἡ πεζομαχίαις καὶ ναυμαχίαις Πέρσας « πολλάκις καταστρατηγήσασα, νῦν δὲ σκαφιδίοις ὀλί- « γοις πειρατικοῖς καταπεπολεμωμένη[2] καὶ ληϊζομένη « τὰ ἐπὶ θαλάττῃ πάντα· ἡ πιοῦσα τὸ ἐκ χειρὸς Κυ-

[1] Κῶδ. ΛΒ. θρυλλουμένην.

[2] Κῶδ. Β. καταπολεμουμένη.—Λ. καταπεπολεμουμένη.

« ρίου ποτήριον κἀντεῦθεν λιμῷ καὶ δίψει καὶ πτωχείᾳ « προσταλαιπωρήσασα. Ἥδε ἐγὼ ἡ δυστυχοῦσα τά τ' « ἔνδον τά τε θύραζε· ἣν ἔξωθεν[1] μὲν ἀτεχνοῖ πειρα- « τικὴ μάχαιρα, ἐκ δὲ τῶν ταμιείων μου φόβος. Ἧς « ὅσῳ τὰ τέκνα ὀλιγοῦται[2] τοσούτῳ κακῦνεται[3] καὶ « παρ' ἑαυτῶν ὅσα καὶ σίδηρος ὑπὸ ἰοῦ δαπανᾶται καὶ « ὑποφθείρεται καὶ οἱ μείζους κατὰ τοὺς ἀλληλοφά- « γους ἰχθύας τοὺς ἥττονας καταπίνουσιν. Ἄγε γοῦν « δός μοι χεῖρα χαμαὶ κειμένῃ, κινδυνευούσῃ βοήθη- « σον, νεκρουμένην ἀναζωπύρησον, ἵνα τῷ Θεμιστο- « κλεῖ καὶ Μιλτιάδῃ καὶ τῷ δικαίῳ Ἀριστείδῃ ἐγγρά- « ψω σε, οἳ πάλαι τὰ κατ' ἐμὲ πλημμελῶς φερόμενα « ἐπηνώρθουν[4] καὶ μετερρύθμιζον. Ἀνάστησόν μοι καὶ « τὸν τοῦ Ἐλέου βωμὸν πάλαι καταβεβλημένον καὶ « περιφρονούμενον[5]. Μᾶλλον δ' ἔχω ἤδη τοῦ παλαιοῦ « ἐκείνου ἕτερον κρείττονα, αὐτόν φημι σὲ τὸν σπλάγ- « χνα θεοῦ μιμούμενον ἐλεήμονος, ᾧ πᾶς τις[6] προσ- « φεύγων ἀνώτερος τῶν ἐπηρεαζόντων συντηρηθή- « σεται[7].»

Τοιαῦτάς τις εἶνε ὁ χαρακτὴρ ἁπασῶν τῶν πανηγυ- ρικῶν πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς προσφωνήσεων καὶ τῶν ἄλλων μὲν συγχρόνων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ Ἀκαμινάτου·

[1] Κῶδ. Β. ἔξω.

[2] Κῶδ. ΔΒ. ὀλιγοῦνται.

[3] Κῶδ. ΔΒ. κακύνονται.

[4] Κῶδ. Β. ἐπηνώρθουν.

[5] Ταῦτα ἐννοητέα μεταφορικῶς. Τοιοῦτος καὶ ὁ σωζόμενος ἀνέκδοτος λόγος Νικολάου τοῦ Καβάσιλα περὶ τοῦ Ἀθήνησι βωμοῦ τοῦ Ἐλέου (ἴδ. *Montfaucon,* Bibliotheca Coisliniana σ. 428).

[6] Κῶδ. Β. τὶς.

[7] Κῶδ. λαυρ. 32, α. - Κῶδ. βαροκκ. 152, α-6.

ἡ ἀποθέωσις ἔνθα τις πολλάκις ἀνέμενεν ἀποκολοκύντωσιν. Ἂν ἠθέλομεν νὰ μάθωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου ἐκ μόνων τῶν τοιούτων λόγων, θὰ εὑρισκόμεθα λίαν ἠπατημένοι. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἔχομεν συνήθως λυδίαν λίθον πρὸς ἐξέλεγξιν τοιούτου ψευδοχρύσου ἄλλας ἱστορικὰς μαρτυρίας, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῶν τῶν οὕτω προσαγορευόντων ἄλλους λόγους ἐν οἷς ὁ τέως εἰς οὐρανὸν ὑψούμενος κρίνεται ἄξιος τοῦ ταρτάρου. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ περὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ λεγόμενα ἐν τοῖς προσφωνήμασι τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν Προσοὺχ καὶ τῷ πρὸς τὸν Δριμὺν ἀπορεῖ πῶς μετὰ πάροδον χρόνου βραχέος ἠδύνατο ὁ αὐτὸς ἀνὴρ τὸν αὐτὸν ἄνδρα νὰ εἰκονίσῃ δι' ὅλως ἀντιθέτων χρωμάτων, ὅσον ζωηρὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ ἀνάγκη νὰ θωπεύσῃ τὸν νέον βασιλέα.

Ἀλλ' ὅμως τό γε νῦν ἔχον αἱ παρὰ τοῦ Προσοὺχ ἐλπίδες δὲν ἀπέβησαν ὅλως μάταιαι. Κυριώτατον δ' αὐτοῦ ἔργον ἦτο ἡ διανομὴ ἐκκοπῆς χρεῶν καταστάσης ἀναγκαίας διὰ τὴν πενίαν εἰς ἣν εἶχον περιπέσει πολλαὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, χορηγηθείσης δ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου εἴς τε τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας καὶ τὴν Κόρινθον[1]. Ἐγένετο δὲ πιθανῶς αὕτη ἡ ἐκκοπὴ κατὰ τὸ καὶ ἐκ παλαιοτέρων χρόνων γνωστὸν σύστημα τῆς συγχωρήσεως λοιπάδων δημοσίων, ἤτοι τῆς ἀφέσεως ἐλλειμμάτων ὀφειλομένων τῷ δημοσίῳ[2]. Δὲν εἶνε δὲ παράδοξον νὰ ἐγένετο καὶ δωρεά τις γηδίων τότε[3].

[1] Κῶδ. λαυρ. 49, 6.
[2] *Zachariae v. Lingenthal,* Jus Graeco-Romanum III. σ. 3 κ. ἑ.
[3] Ἐπ. κώδ. λαυρ. 48, α.

Ἄλλο δ' ἐγχείρημα οὐχ ἧττον ἄξιον λόγου ἦτο ὁ ἀπαρτισμὸς καταστίχου μετ' ἀναγραφὴν τακτικήν, ἵνα τοῦτο χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς τε προχειμένης διανομῆς τῶν ἐκκοπέντων τελῶν καὶ τῆς καθόλου φορολογίας. Τὸ κατάστιχον τοῦτο, ἤτοι κτηματολόγιον, τοῦ ὁρίου Ἀθηνῶν ἐγένετο, ἀλλὰ μὴ καταστρωθέν, ἤτοι μὴ πρωτοκολληθέν, ὡς θὰ ἐλέγομεν περίπου σήμερον, δὲν εἶχεν ἐπικυρωθῆ· φαίνεται δ' οὐχ ἧττον ὅτι ἦτο ἀξιόλογον. Μὴ ἐνεργοῦντος δὲ τούτου, ἡ διανομὴ τῶν ἐκκοπέντων τελῶν ἐγένετο ἄνισος, οὕτως ὥστε δὲν ὠφελοῦντο οἱ μάλιστα δεόμενοι ἐλέους, διότι ἐνεργείᾳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει χαρτουλαρίου Θεοδώρου Χούμνου ἡ ὠφέλεια παρείχετο εἰς τοὺς ἰσχυρούς[1]. Οἱ δὲ πράκτορες, εὑρίσκοντες ἀφορμήν, εἰ καὶ μὴ εὔλογον, τὴν ἄνισον διανομὴν τῶν τελῶν, προέβαινον εἰς ἀδίκους παρεισπράξεις γεννώσας τὰ δίκαια παράπονα τῶν κατοίκων[2]. Παρίστατο λοιπὸν ἡ ἀνάγκη νέου ἀναδασμοῦ διὰ τὴν φορολογικὴν ἀπληστίαν, καταθλίβουσαν τὴν τάξιν τῶν πενήτων[3]. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ παραχωρηθεῖσα ἐπὶ Ἀλεξίου ἐκκοπὴ χρεῶν εἰς μὲν τὰς ἀστυγείτονας πόλεις ἀπέβη ἀληθὴς κουφισμὸς τελῶν καὶ φόρων, διὰ δὲ τὰς Ἀθήνας προὐκάλεσε μόνον ἀναγραφικὴν πολυπραγμοσύνην[4]. Οὐδ' ἦσαν δίκαιοι οἱ ἀναγραφεῖς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐν μὲν ταῖς ἀγχιθυρούσαις χώραις, ταῖς Θήβαις

[1] Αὐτ. - Κῶδ. λαυρ. 46, β. 47, α. Ὁ δ' ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ μνημονευόμενος Χοῦμνος εἶνε πάντως ὁ αὐτὸς καὶ παρὰ Νικήτᾳ Χωνιάτῃ (σ. 355).

[2] Κῶδ. λαυρ. 48, α.

[3] Αὐτ.

[4] Κῶδ. λαυρ. 52, α.

πιθανῶς καὶ τῇ Κορίνθῳ, κατελογίζοντο εἰς τοὺς φορολογουμένους γαιοκτήμονας περισσότερα μόδια ἀντὶ ἑνὸς νομίσματος (ὑπερπύρου), ἐν δ' Ἀθήναις ὀλιγώτερα, ἄρα ὁ ἔγγειος φόρος ἀπέβαινεν ἀνώτερος ἐνταῦθα[1]. Καὶ προσεπάθησε μὲν ὁ μετὰ τὸν Προσοὺχ ἐλθὼν πραίτωρ Δημήτριος ὁ Δριμὺς νὰ κοσμήσῃ καὶ ῥυθμίσῃ τὰ ἐν Ἀθήναις πλημμελῶς φερόμενα[2], ἀλλὰ δὲν ἐπῆλθε τάξις περὶ τὰς ἀναγραφὰς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ μακρὸν ἔπειτα χρόνον ἔπασχον παρὰ τῶν ἀναγραφέων, τῆς Ἀττικῆς γεωμετρουμένης πολλῷ συνεχέστερον ἢ αἱ γείτονες χῶραι, καὶ τοῦτο ἄνευ περιστολῆς τῶν κακῶν ἥτις ἔμελλεν ἐντεῦθεν νὰ προέλθῃ[3].

Ὁ Δριμὺς, διαπρέψας ἤδη καὶ πρότερον ὡς δικαστὴς[4], στέλλεται ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, συμβασιλεύοντος ἔτι μετὰ τοῦ Ἀλεξίου, πιθανῶς τῷ 1183 εἰς Ἀθήνας, ἔνθα φθάνει πρὸ πάσης ἄλλης πόλεως[5]. Προσφωνεῖται δὲ καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ[6], ὅστις εὑρίσκει ἀφορμὴν νὰ πλέξῃ ἐγκώμια μᾶλλον εἰς τὸν Ἀνδρόνικον ἢ εἰς τὸν Δριμύν. Δύο δὲ εἶνε κυρίως τὰ κακὰ ὧν τὴν περιστολὴν περιμένουσιν αἱ Ἀθῆναι παρὰ τοῦ νέου ἄρχοντος, ἡ φορολογικὴ ἀπληστία καὶ ἡ τῶν

[1] Κῶδ. λαυρ. 52, β· «διορισθήτω καταλογίζεσθαι τὸν ἀναγραφέα τὸν γεωμετρούμενον γήδια τοσούτων μοδίων τῷ νομίσματι ὅσων καὶ ταῖς ἀγχιθυρούσαις χώραις ἡμῶν (ἴσως ἡ μ ῖ ν) κατελογίσθησαν.»

[2] Κῶδ. λαυρ. 48, α.

[3] Κῶδ. λαυρ. 88, β. – Ὑπομνηστικὸν παρὰ Tafel σ. 462.

[4] Μιχαήλ, εἰς Δριμὺν 8.

[5] Κῶδ. λαυρ. 48, α.

[6] Κῶδ. λαυρ. 39, β – 45, α. Ἴδε τὸ προσφώνημα ὅλον ἐν τέλει ταύτης τῆς πραγματείας.

πλουτούντων ὀλιγαρχία[1]. Μακαρίζει δ' ὁ ἱεράρχης τοὺς ζῶντας ὑπὸ τοιούτῳ δικαστῇ καὶ σωφρονιστῇ, ἀλλὰ καὶ τοὺς θνήσκοντας ὅτι ἐν εἰρήνῃ ἀναπαύονται καὶ δὲν σκυλεύονται τὰς περιουσίας ὡς τέως ἐν τῷ πνέειν τὰ λοίσθια. Ἀσφαλὴς δ' εἶνε τώρα καὶ ἡ οὐσία τῶν ἐπιζώντων συγγενῶν, ἐν ᾧ πρότερον ἀφῃρεῖτο παρὰ τῶν πραιτώρων ἀπηνῶς. Καὶ ἐν ἄλλοις δ' ἐγένετο περιστολὴ τῆς τῶν πρακτόρων μάλιστα ἀπληστίας.

Καὶ δὲν ἐξέλιπον μὲν διὰ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐλεύσεως καὶ τούτου τοῦ πραίτωρος τελέως τὰ κακά, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ σιτοδεία, ἢ μᾶλλον ἡ κριθοδεία, ἐξηκολούθει[2] καὶ ἀναγκαία κατέστη ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Χοῦμνον ἀποστολὴ εἰδικῶν ἐντολέων τῆς χώρας οἵτινες ἔμελλον πιθανῶς νὰ παραστήσωσιν εἰς τοὺς ἐν τῇ βασιλευούσῃ τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν[3]. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὁ Δριμὺς ἔπραξε τὸ κατὰ δύναμιν ἵνα ῥυθμισθῶσι τὰ πλεῖστα τῶν κακῶς ἐχόντων. Ἐντεῦθεν οὐ μόνον ὁ Μιχαὴλ ἀναπολεῖ αὐτὸν καὶ κατόπιν, ἀποκαλῶν θαυμάσιον[4], ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἀνέθηκεν αὐτῷ μετά τινα ἔτη τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑλλάδος τὸ δεύτερον[5]. Ἀλλ' ὁ Δριμύς, ὀκνήσας πρὸς τὸν βασιλικὸν ὁρισμόν, προὐτίμησε νὰ μείνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα περιεβάλλετο τὸ ἀξίωμα πρωτασηκρήτου. Τότε δ' ἔγραψεν ὁ Ἀκομινάτος πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν μεστὴν πικρῶν ἀ-

[1] Μιχαήλ, εἰς Δριμὺν 40.
[2] Κῶδ. λαυρ. 47, α.
[3] Αὐτ.
[4] Κῶδ. λαυρ. 52, β.
[5] Κῶδ. λαυρ. 71, β.

ληθειῶν, μίαν τῶν ἀρίστων αἵτινες ἐξέρρευσαν τοῦ καλάμου αὐτοῦ[1]. Παραπονεῖται δ' ἐν αὐτῇ πικρῶς διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν τρυφερῶν Βυζαντίνων, οἵτινες ἐδυσχέραινον πρὸς ὑπηρεσίας ἐν ταῖς χώραις τῶν κατωτικῶν. Θεωρεῖ δὲ τὴν ἀποχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι δικαστικῆς ἀρχῆς ὅμοιόν τι πρὸς τὸν ὄκνον ἰατροῦ μὴ βουλομένου νὰ βοηθήσῃ ἀσθενεῖς ἢ κυβερνήτου ἀγαθοῦ κατοκνοῦντος νὰ ἐπιληφθῇ τῶν οἰάκων νηὸς ναυαγούσης ἢ στρατηγοῦ δυναμένου νὰ ἐπικουρήσῃ εἰς στρατιὰν πολεμουμένην, ἀλλὰ μὴ ἐπικουροῦντος. Καὶ θἀντιτάξῃ μὲν ἴσως, λέγει, ὁ Δριμὺς ῥητορικῶς τὴν ἐν μεγαλοπόλει ἔνθ' ἀνέφελος αἴθρα πέπταται ἄλυπον βιοτὴν καὶ πολιτείαν κερδαλεωτέραν, τὴν μετὰ γυναικὸς ἀγαθῆς καὶ παίδων ἡδίστων συνοίκησιν, ἀντιπαραβάλλων πρὸς ταῦτα τὰς ταλαιπωρίας τοῦ ἐν Ἑλλάδι βίου, ἀλλ' ὁ Ἀκομινάτος μετὰ θάρρους ἀντιπαριστᾷ πρὸς αὐτὸν φιλοσοφῶν τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ἐν ᾧ ἕκαστος προώρισται. Μετ' ἀγάπης δὲ προβάλλων ἀγαστὰ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος πρότυπα ἀνδρῶν ὑπεραγωνισαμένων τοῦ καθήκοντος, ἀποστρέφεται πρὸς τοὺς ἐν Βυζαντίῳ ἄρχοντας μεθ' ὁρμῆς, ἧς συμμετεῖχε βεβαίως σύμπασα ἡ ἐντεῦθεν Ἑλλάς, καὶ διὰ λόγων ἀξιομνημονεύτων, οὓς καὶ μακροτέρους ὄντας νομίζω χρέος νὰ παραθέσω ἐνταῦθα. «Ὑμεῖς δέ,» λέγει «ὦ τρυφεροὶ τῆς Κωνσταντίνου πολῖται, οὐδὲ «τοῦ τείχους καὶ τῶν πυλῶν προκύπτειν ἐθέλετε, οὐδὲ «τὰς ἀστυγείτονας καὶ ἀγχιπύλους ἐπισκέπτεσθαι πό-

[1] Κωδ. λαυρ. 71, 6-72, 6.

« λεις ποτὲ, ἵνα τῆς παρ' ὑμῶν εὐνομίας ὄναιντο, μό-
« νους δὲ φορολόγους καὶ θηρίων ὀδόντας κατὰ τὴν
« μωσαϊκὴν ἀπειλὴν στέλλετε ἄλλους ἐπ' ἄλλοις, κα-
« λαμωμένους τὰ τῶν πόλεων ἐγκαταλείμματα. Αὐ-
« τοὶ δὲ μένετε κατὰ χώραν ἡσυχίαν ἄγοντες, εἴ τις
« νόμων ἐπιστήμην πλουτεῖ, εἴ τις δικαστικὴν ἐπησκή-
« σατο, εἴ τις δικαιοσύνην ἀσπάζεται ἢ καὶ ὑπὲρ τοῦ
« δικαίου τάχα καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. [Ἐξερημοῦσι δὲ
« τὰς πόλεις οἱ φθόροι καὶ λοιμοὶ πράκτορες. Τίνος
« γὰρ καὶ σπανίζετε; Οὐ Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ
« Θετταλίας πυροφόροι πεδιάδες ὑμῖν γεωργοῦνται;
« Οὐχ ὑμῖν ληνοβατεῖται οἶνος ὁ Εὐβοεὺς καὶ πτελεα-
« τικὸς καὶ χῖος καὶ ῥόδιος; Οὐ τὰς ἀμπεχόνας ὑμῖν
« ἱστουργοῦσι[1] θηβαῖοι καὶ κορίνθιοι δάκτυλοι; Οὐ χρη-
« μάτων πάντες ὁμοῦ ποταμοὶ ὡς ἐς μίαν θάλατταν,
« τὴν βασιλίδα πόλιν, συρρέουσιν; Ὅτου γοῦν ἕνεκα
« εἰς ἀλλοδαπὴν βαδιεῖσθε καὶ τῶν συνήθων διατριβῶν
« τὰς ἀλλοτρίας ἀλλάξεσθε[2], ἐξὸν μήθ' ὕεσθαι μήθ' ἡ-
« λιοῦσθαι καὶ τῶν ἁπανταχῇ καλῶν οἴκοι[3] καθημέ-
« νους ἀπόνως ἀπολαύειν καὶ βίου ἀληλεσμένου καθη-
« δυπαθεῖν; Ἀλλὰ γὰρ πάλιν ἐκεῖνο προθυμοῦμαι φθέγ-
« ξασθαι, ὡς οὐκ ἔδει μόνα τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν, ἀλλὰ
« [καὶ] τὰ τῶν ἄλλων, καὶ εἰ μὴ ὡς νόμοις θείοις πει-
« θομένους, ἀλλ' οὖν ὡς ἄνδρας σοφοὺς τὰ πολιτικὰ
« τῆς ὁμηρικῆς μὲν ἀναμιμνήσκεσθαι στρουθοῦ, ἥπερ
« οὐκ ἀπέχρησεν εἰς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ τὸ ἐλευθέ-
« ραν τῷ τέως[4] πέτεσθαι τῶν τέκνων κατεσθιομένων

[1] Κῶδ. λαυρ. ἱστοργοῦσι.
[2] Κῶδ. λαυρ. ἀλλάξασθε.
[3] Κῶδ. λαυρ. οἶκοι. [4] Κῶδ. λαυρ. τωτέως.

« πρὸ αὐτῆς, ἀνάγειν δὲ καὶ τοὺς λογισμοὺς πρὸς τὴν « Ἴλιον καὶ τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις, ὧν τὰ πάθη τὸ « περὶ τὴν στρουθὸν τέρας σαφῶς ἐχρησμῴδησεν. Ἢ « οἴεσθε, ὡς, τῶν ὑπὸ τὴν βασιλίδα φθειρομένων πόλεων « ἔξωθεν μὲν θαλασσίοις λησταῖς, ἔσω δὲ πολυτρόποις « ἀδικίαις, ὑμεῖς ἀπαθεῖς καὶ διὰ τέλους εὐδαίμονες « ἔσεσθε; Ἀλλ' οὐχ οἷόν τε δεξαμενὴν ὑποπίμπλασθαι « καὶ ἀεὶ πλημμυρεῖν ἐπισχεθέντων[1] τῶν ἐς αὐτὴν εἰσ- « βαλλόντων κρουνῶν[2].»

Ὀλίγον δὲ χρόνον μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἔλευσιν τοῦ πραίτωρος Δημητρίου ἐπεσκέφθη ὁ μητροπολίτης τὴν Χαλκίδα, ἥτις ὑπέκειτο εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν, καὶ προσεφώνησε τοὺς Εὐριπιώτας, θαυμάζων μὲν τὴν φύσιν τῆς χώρας αὐτῶν, μάλιστα δὲ τὴν εὐσέβειαν τῶν κατοίκων καὶ τὸ περὶ τὸν ποιμένα αὐτῶν φιλόστοργον καὶ παροτρύνων πρὸς ὁμόνοιαν καὶ δικαιοσύνην[3]. Τότε δὲ διέταξε καὶ ὅσα τῶν αὐτόθι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἶχον κακῶς, μάλιστα δ' ἔριν τινὰ μεταξὺ τοῦ αὐτόθι ἐπισκόπου καὶ τοῦ Νέων Πατρῶν, ἣν παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ πατριάρχης νὰ διαλύσῃ, τοῦθ' ὅπερ καὶ κατώρθωσεν[4]. Διέμενε δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ Νέων Πατρῶν Εὐθύμιος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἴσως ὡς συνοδικός, τὴν δὲ διεύθυνσιν τῶν τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ εἶχεν ἀναλάβει, φαίνεται, ὁ τῶν Ἀθηνῶν μητροπολίτης, ἔχων νὰ παλαίσῃ κατὰ δυσχερειῶν οὐκ ὀλίγων[5]. Ἀλλὰ καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν ἐκ-

[1] Κώδ. λαυρ. ἐπεισχεθέντων.
[2] Κώδ. λαυρ. 72, α-β.
[3] Κώδ. λαυρ. 52,β-54, α. Κώδ. βαροκκ. CXXXI, 152,β-154 α.
[4] Κώδ. λαυρ. 36, α-β.
[5] Κώδ. λαυρ. 91, β. 98, β.

κλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις δὲν ἦτο μικροῦ λόγου ἔργον, ἀλλ' ἦτο συνδεδεμένη μετὰ ποικίλων δυσχερειῶν περί τε τὴν οἰκοδομίαν τοῦ ποιμνίου καὶ τὴν διοίκησιν τῶν δικαίων καὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐκκλησίας.

Εὑρίσκει δὲ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀκομινάτος λίαν ἀδιαφόρους περὶ τὰ θεῖα καὶ ἀμελεῖς περὶ τὴν φοίτησιν εἰς τοὺς θείους ναοὺς καὶ ἀκρόασιν τῶν διδαχῶν. «Οὔτε «γὰρ εἰς τὸν περικαλλέστατον καὶ οὐράνιον τοῦτον «οἶκον ἐκκλησιάζετε, ἔλεγεν αὐτοῖς κατὰ τὴν πρώτην «αὐτοῦ κατήχησιν ἐν τῷ Παρθενῶνι, οὔτε μὴν εἰς «τοὺς ἑτέρους θαμίζετε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν «ὅλως, ὡς μανθάνω, εἰσέρχεσθε[1].» Ἄλλοτε δὲ παραινεῖ αὐτοῖς μὴ κατατρίβειν τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς εἰς ἀκαίρους ὁμιλίας καὶ περιττὰς καὶ τοὺς μὲν πόδας πατοῦντας ἔχειν τῆς ἐκκλησίας τὸ ἔδαφος, τὴν δὲ διάνοιαν εἰς μερίμνας ἀποπλανᾶν ἀνοήτους βιωτικάς[2]. Ἦτο δὲ καθόλου ἡ πίστις τῶν Ἀθηναίων ἐλαφρά τις καὶ φαιδρὰ ἀπέχουσα τοῦ δογματισμοῦ ὃν περιεβάλλετο ὁ χριστιανισμὸς ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ ταῖς ἀνατολικαῖς χώραις τοῦ κράτους. Προήρχοντο δ' ἐντεῦθεν ἀσεβήματα παντοῖα ἅτινα ἐλέγχει ὁ Ἀκομινάτος ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ. Δεινὸν δὲ εἶνε τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἐφέσου Τορνίκη, ὅτι Ἀθηναῖός τις συστησάμενος σύμφωνον γαμικὸν πρὶν λαβεῖν εὐχὴν μνηστείας συνεφθάρη τῇ μητρὶ τῆς ἐγγυηθείσης αὐτῷ γυναικὸς καὶ ζη-

[1] Κῶδ. βαροχχ. 144, α.
[2] Κῶδ. βαροχχ. 157,6.

τεῖ τῆς θυγατρὸς ἀφέμενος λαβεῖν τὴν μητέρα[1]. Ὁ δὲ Μιχαὴλ προσεπάθει ὁπωςδήποτε νἀναζωπυρήσῃ καὶ στηρίξῃ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα διὰ λόγων πανηγυρικῶν καὶ συνεχῶν ὁμιλιῶν, ὧν τινες ἐσώθησαν καταγραφεῖσαι. Τοιαῦται δ' εἶνε ἡ κατήχησις πρώτη[2], ὁ εἰς τὴν τρίτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν λόγος[3], ὁ εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων[4], ἡ κατὰ τὴν Ἀνάστασιν ὁμιλία περὶ τοῦ τίς ὁ σκοπὸς τοῦ σύνθετον πλασθῆναι τὸν ἄνθρωπον[5], ἡ εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Λεωνίδαν καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ[6], ὁ εἰς τὸν ἅγιον Μαρτινιανόν, οὗ σώζεται μόνον τὸ τέλος[7], καὶ εἴ τις ἄλλος λόγος.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰ ἱερὰ χρέη ἐν Ἀθήναις δὲν ἦσαν πολλάκις ἀνώτεροι τοῦ ὄχλου. Εἰς οἶκτον δ' ἐγείρει ἡ θρασύτης τοῦ ἀγραμμάτου σακκελλαρίου τῶν Ἀθηνῶν Φωκᾶ, ὅςτις ἐπέμενε καὶ τυφλὸς ὢν νὰ εἶνε σκευοφύλαξ τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾧ ἦτο φύσει ἀνίκανος πρὸς τὸ ἔργον. Τοῦ δὲ μητροπολίτου ἀναθέντος τὴν φύλαξιν τῶν σκευῶν εἰς ἄλλον, ἐκεῖνος αὐ-

[1] Κῶδ. βιενν. 12, α-β.

[2] Κῶδ. βαροκκ. 141, α-147, β.

[3] Κῶδ. λαυρ. 27, β-28, β. Βαροκκ. 147, α-148, α. Παρισ. Gr. 773 ἐν φ. 288, β-290, β.

[4] Κῶδ. λαυρ. 28, β-30, β. Βαροκκ. 148, α-150, β. Παρισ. Gr. 1186 ἐν φ. 1, α-4, β. Ἐξεδόθη μόνον λατινιστὶ ὑπὸ *Combefis* ἐν τῇ Bibliotheca patrum concionatoria. Paris. III, 417 κ. ἑ., ἀνετυπώθη δ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ πατρολογίᾳ τοῦ *Migne*, τόμ. 140, σ. 323 κ. ε.

[5] Κῶδ. βαροκκ. 156, α-157, β.

[6] Κῶδ. λαυρ. 38, α-39, β.

[7] Κῶδ. λαυρ. 104, α.

μόνον ὀργίζεται καὶ θρασύνεται, ἀλλὰ καὶ ἀπειλεῖ ὅτι θἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν πατριάρχην ἵνα καταγγείλῃ τὸν Μιχαήλ. Ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐφοβεῖτο τὰ τοιαῦτα καὶ δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Φωκᾶν κατακρίνει αὐτοῦ τὸ θράσος καὶ τὴν μωρίαν[1]. Ἄλλος δέ τις ἱερεύς, Πλευρίτης καλούμενος καὶ τεταγμένος εἰς τὸν κλῆρον τῆς Παναγίας, εἶχε πρεσβύτερον ἀδελφὸν Δημήτριον, ἱερέα καὶ ἐκεῖνον, ὃν ἀπεστέρει τῆς πατρικῆς κληρονομίας, κατασπαθῶν μὲν αὐτὸς τὴν ὁμόκληρον οὐσίαν, τὸν δ' ἀδελφὸν περιορῶν πενόμενον ἐν τῇ ξένῃ[2]. Ἄλλος δὲ τύπος ἠθικῆς ἦτο ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς Καισαριανῆς, ὅςτις πλὴν ἄλλων καταχρήσεων ἐξῳκειοῦτο τὰς αὐτῷ πιστευομένας ὑπὸ ἰδιωτῶν κυψέλας μελισσῶν ἀνὰ τὸν Ὑμηττόν[3]. Ἄλλος δὲ κληρικός, γενόμενος κουράτωρ, ἤτοι ἐπίτροπος, ἀντεκρίνετο πρὸς τὸν ἴδιον ἀρχιερέα περὶ νομῆς ἀμφιβόλου τινὸς κτήματος, ἀναγκάσας τὸν Μιχαὴλ νὰ προκαλέσῃ διὰ τοῦ ἐπισκόπου Θηβῶν Μανουὴλ τὴν κρίσιν τοῦ πραίτωρος, ἂν εἶνε τὸ πρᾶγμα θεμιτόν[4]. Ὑπὸ τοιούτων δὲ ἀτοπημάτων καὶ συνεχῶν ἀπαιτήσεων ταλαιπωρούμενος ὁ μητροπολίτης, μετὰ βαρυθυμίας ἐκφράζεται κατὰ τῆς παπαδικῆς τῶν Ἀθηναίων μοχθηρίας[5].

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα σπάνιον καὶ ἀγαστὸν παράδειγμα ἀνδρὸς ἐναρέτου ἦτο ὁ ἀρχιμανδρίτης

[1] Κῶδ. λαυρ. 36, β - 37, β.
[2] Ἐπιστολὴ Τορνίκη πρὸς Ἀκομινάτον ἐν κώδ. βιενν. 14, β.
[3] Κῶδ. λαυρ. 152, β.
[4] Κῶδ. λαυρ. 98, α.
[5] Κῶδ. λαυρ. 135, β.

τῶν ἐν Ἀθήναις μοναστηρίων Νεόφυτος, θανὼν ἐπὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου. Εἰς τοῦτον ἐξεφώνησεν ὁ Ἀκομινάτος ἐπιτάφιον μακρόν, ἐπιφανὲς μνημεῖον τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ[1]. Βαθεῖαν ἔχων ὁ Νεόφυτος ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν[2] καὶ μοναστὴς ὢν τὸ πρῶτον[3], ἀπολείπει ἔπειτα τὸ ἱερὸν φροντιστήριον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας πλοῦτον ἔχων μέγαν παντοδαπῶν ἀρετῶν[4]. Ἐπιχειρήσας δὲ νὰ νουθετῇ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀποτρέπῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς παντοειδοῦς κακίας διὰ διδαχῶν καὶ ἐξομολογήσεως, ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὴν πόλιν, ἑλκύσας διὰ τοῦ προσηνοῦς αὐτοῦ ἤθους καὶ τοῦ πειστικοῦ λόγου τὰ πλήθη, εὐχερῶς ἐπιστρέφων τὸ πλανώμενον, καταδεσμῶν τὸ συντετριμμένον, ἀνιστὰς τὸ πίπτον, τὸ ἀπεγνωκὸς παραμυθούμενος, θεραπεύων τὸ νοσοῦν[5]. Συνέρρεον δὲ πλεῖστοι εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀγαπῶντες τὸν ἄνδρα καὶ ἕτοιμοι ὄντες πρὸς μετάνοιαν[6]. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς πολίτας ἦτο γλυκὺς καὶ μαλακός, βαρὺς δὲ καὶ σοβαρὸς πρὸς τοὺς φορολόγους οὓς καὶ ἤλεγχε πικρῶς[7]. Διατρίψας δ' ἐν τῇ πόλει πλεῖστα ἔτη χωρὶς νἀπολέσῃ τὴν μοναχικὴν αὐτοῦ ἁπλότητα[8] καὶ ζήσας ἀγαπητὸς εἰς πάντας, ἀλλὰ πένης, ἀπέθανεν ἄνοσος, ἐξάρας τοὺς πόδας ἐπὶ τῆς κλίνης εἰς ὕπνον μαλακόν, νευστάσας δὲ τὴν κεφαλήν[9].

1 Κῶδ. λαυρ. 73, α - 78, 6. βαροκκ. 372, α - 375, α.
2 Κῶδ. λαυρ. 74, 6.
3 Κῶδ. λαυρ. 74, α.
4 Κῶδ. λαυρ. 75, α.
5 Κῶδ. λαυρ. 75, 6.
6 Αὐτ.
7 Κῶδ. λαυρ. 76, 6.
8 Κῶδ. λαυρ. 75, 6. 9 Κῶδ. λαυρ. 77, α.

Ὅτε δ' ἀπέθανεν, εὑρέθη ἔχων πλὴν τοῦ τριχίνου αὐτοῦ σάκκου τρεῖς μόνους χρυσοῦς, οὓς ἀπεταμιεύετο, ὡς συνεχῶς ἔλεγε, διὰ τὰς δαπάνας τῆς ταφῆς[1]. Ἐθρήνησε δ' αὐτὸν ὁ μητροπολίτης περιπαθῶς, ἀποκαλῶν ὑποποίμενα καὶ συμβοηθὸν τῆς ποιμαντικῆς αὐτοῦ λειτουργίας[2] καὶ νυμφοστόλον τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκκλησίας[3]. Τοιοῦτος δι' ὀλίγων ὁ Νεόφυτος, ὁμοιάζων περὶ πολλὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Δημώνακτα ὃν πατέρα ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Λουκιανοῦ.

Δυσχερείας δὲ μεγάλας παρεῖχεν ἡ διοίκησις τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησίας. Εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις ἔτεσι τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς τοῦ Μιχαὴλ εἶχον ἀφαιρεθῆ κακῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τινὰ τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων ἀκινήτων[4] καὶ πολυτρόπως εἶχον ἀπολεσθῆ[5], οἱ δὲ πειραταὶ παρέβλαπτον ἄλλα αὐτῆς κτήματα, περιορίζοντες τὰς προσόδους αὐτῆς ἐπαισθητῶς, μὴ ἐπαρκούσης τὸ ἑξῆς εἰς τὰς ἀναγκαίας δαπάνας[6]. Καὶ κατανάλισκε μὲν αὐτὸς ὁ μητροπολίτης ἅμα τῷ εἰσκομισθῆναι, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τούτου τὰ ἔσοδα τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς δεούσας χρείας, ἀλλ' οὐχ ἧττον ταῦτα ἦσαν ἀνεπαρκῆ καὶ προὐκάλουν καθημερινὰς δυσχερείας[7]. Καὶ ὅμως ὑπῆρχον οἱ φρονοῦντες ὅτι οὐ μόνον ἡ ἀθηναϊκὴ ἐκκλησία εἶχε κτήσεις ἐπαρκεῖς, βλαπτούσας δὲ τό τε δημόσιον καὶ τοὺς ἀπορωτέρους καὶ δυνα-

[1] Κῶδ. λαυρ. 75, α.
[2] Κῶδ. λαυρ. 77, β.
[3] Κῶδ. λαυρ. 78, α.
[4] Κῶδ. λαυρ. 46, β.
[5] Κῶδ. λαυρ. 69, β.
[6] Κῶδ. λαυρ. 69, β.
[7] Κῶδ. λαυρ. 153, α.

μένας νὰ περικοπῶσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ μητροπολίτης εἶχεν ἀποκτήσει πλοῦτον πολὺν, τοῦθ' ὅπερ ἀπεδείχθη συκοφαντία περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ, ὅτε ἔζη πάμπτωχος οὐδεμίαν ἀποκομίσας ἐξ 'Αθηνῶν οὐσίαν[1]. Τυχόντων δ' ὅμως τῶν διαβολέων ὧν ἐπεθύμουν, ἐξεδόθη βασιλικὸς ὁρισμὸς Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου παραβλάπτων παρὰ τὰ προσόντα τῇ ἐκκλησίᾳ χρυσόβουλλα τινὰ τῶν δικαίων αὐτῆς[2]. Ἐν τοῖς ἄλλοις εἶχεν ἄλλοτε ἀνατεθῇ ὁ Ὠρωπὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεομήτορος, καταγραφεὶς ὡς χωρίον τῆς ἀθηναϊκῆς ἐπισκέψεως· ἀλλὰ περὶ τοὺς χρόνους Ἀλεξίου τοῦ Γ΄ ἐκινδύνευε νἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, τοῦ Μιχαὴλ ἀνθισταμένου πάσῃ δυνάμει καὶ ἐνεργοῦντος τὰ δέοντα παρὰ τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ Βελισσαριώτῃ, κηδεστῇ καὶ συμμαθητῇ αὐτοῦ τὸ πάλαι[3]. Τέλος δὲ καὶ ἀφῃρέθη, κατασχόντων αὐτὸν τῶν Θηβαίων, μάτην ὑπεραγωνισαμένου τῶν ἀθηναϊκῶν δικαίων τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἐκθέντος τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν ἀναγραφέα Γεώργιον τὸν Κολυμβᾶν καὶ τὸν σύντροφον αὐτοῦ Νομικόπουλον. Καίπερ δ' ὀφείλοντες οὗτοι νὰ λύσωσι καὶ τὸ περὶ Ὠρωποῦ ἀναγραφικὸν ζήτημα, ἠνέχθησαν ὅμως τὴν παρὰ τῶν Θηβαίων κατάκρατησιν κατὰ διαταγὴν πραιτωρικὴν στηριζομένην εἰς τὴν ἐπὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ὁμολογίαν τῶν Θηβαίων[4]. Εἶνε δὲ περίεργος ἡ περὶ Ὠρωποῦ ἔρις αὐτὴ, ἀνακαλοῦσα εἰς τὴν μνήμην τὰς ὁμοίας περὶ τοῦ χωρίου τούτου κατὰ τὴν ἀρ-

[1] Κωδ. λαυρ. 153, α. Ἐπ. ἐπιστ. Τορνίκη. Κωδ. βιενν. 14, β.
[2] Κωδ. λαυρ. 69, β.
[3] Κωδ. λαυρ. 84, α.
[4] Κωδ. λαυρ. 96, β.

χαιότητα ἀντεγκλήσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν.

Καὶ ἄλλως δὲ πάντοτε ὁ Μιχαὴλ προεστάτει τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησίας ἔνθα ὑπῆρχε κίνδυνος. Οὕτως ὅτε ὁ μὲν λογοθέτης Βελισσαριώτης παρέσχεν ἀτέλειαν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἁγίων Ὁμολογητῶν πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ Θεοφυλάκτου Βελισσαριώτου, νεανίου ὅςτις ἀκολουθήσας τῷ Μιχαὴλ εἰς Ἀθήνας ἀπέθανε μετ' ὀλίγον χρόνον αὐτόθι[1], ὁ δὲ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα τύχῃ καὶ ἄλλων δωρεῶν, τότε ὁ Ἀκομινάτος παρεκίνει τὸν λογοθέτην νὰ παράσχῃ μὲν ὅσα ἠδύνατο ἀγαθὰ εἰς τὴν μονὴν, ἀλλὰ προσέχων μὴ προέλθῃ τις ζημία εἰς τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας[2].

Ὑπῆρχον δ' ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις οὐκ ὀλίγα μοναστήρια ἐν Ἀττικῇ ἐν τόποις ἀνθηροῖς καὶ εὐαρέστοις. «Εἰσὶ γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν, ἔγραφεν ὁ Μιχαὴλ τῷ « πατριάρχῃ Θεοδοσίῳ ἐν Τερεβίνθῳ, χωρία κατάρρυτα « καὶ ἀνθεινὰ καὶ πολύδενδρα καὶ περί που τὰ κράσπε- « δα τοῦ μελιχροῦ Ὑμηττοῦ οὐκ ἀηδῆ φροντιστήρια « τοσοῦτον ἀνακεχωρηκότα θαλάσσης ὡς μήτε κλύ- « ζεσθαι φλοίσβῳ καὶ τὰς τῆς θαλάσσης δρέπεσθαι « χάριτας, εἴτε[3] τις ἰχθῦν ἀσπαίροντα ἔτι ποθεῖ εἴτε καὶ « τὴν ὄψιν ἄλλως ἑστιᾶν βούλεται. Ἐξὸν γὰρ αὐτόθεν « καθήμενον βλέπειν πέλαγος ὅσον ὀφθαλμὸς βούλε- « ται ἢ δύναται, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἐν αὐτῷ νήσους, ὧν καὶ « παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὀνόματα, τὴν Ψυτταλίαν[4], τὴν

[1] Κῶδ. λαυρ. 84, α. – Ἐπ. 54, 6–57, α.

[2] Κῶδ. λαυρ. 84, α.

[3] Κῶδ. εἶτέ.

[4] Τὸν τύπον τοῦτον τοῦ ὀνόματος ἀντὶ τοῦ κοινῶς φερομένου

« Σαλαμῖνα, τὴν Αἴγιναν καὶ ἀκτὰς καὶ πορθμοὺς καὶ « λιμένας καὶ ὅρμους παντοδαποὺς καὶ πρὸ πάντων « τὸν Πειραιᾶ. Εἰ δ' οὐκ ὀκνεῖ τῆς τραχείας ἐπιβῆναι « τοῦ Ὑμηττοῦ ῥάχεως, ὄψεται σχεδὸν τὴν Ἀττικὴν « πᾶσαν ἐκεῖθεν, ἴδῃ δὲ καὶ τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς « Σποράδας περὶ αὐτὴν ἐπικειμένας πανταχόθεν ὥςπερ « ἐν χοροῦ σχήματι[1].» Ἐννοεῖ δὲ διὰ τούτων μάλιστα τὴν μονὴν τῆς Καισαριανῆς· πλὴν δὲ ταύτης, τῆς τῶν Ἁγίων Ὁμολογητῶν καὶ τοῦ ἐν Μάκριδι Ἁγίου Γεωργίου, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἄλλα τινὰ ὀνόματα μονῶν μανθάνομεν ἔκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'. πρὸς τὸν πρῶτον λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Ἀττικῆς Βεράρδον, ἐπισταλείσης τῷ 1208[2].

Ψυττάλεια διασώζουσιν οἱ κώδικες καὶ παρ' Ἀρριανῷ, ἐν Κυνηγ. 24, 5.

[1] Κῶδ. λαυρ. 33, α.

[2] *Migne*, Λατινικῆς πατρολογίας τόμ. 215, σ. 1560. Αὐτόθι ἀναφέρονται ὡς μὲν Casalia ἤτοι τοπεῖα ἐν Ἀττικῇ «Procovenico, Vertipos, Triclini, Platan, Felin, Curiomonaster, Cassas, Menidi, Ducheleos, Calixtes, Perseconar, Catraperseta, Clazazundas, Chandebride, Alianastasis, Pothamo, Pirgo, Hu, Mareton, Oargite, Largedo, Lalaconite, Vatia, Literne, Mortar.» Κατωτέρω δὲ παραχωρεῖ ὁ πάπας τῷ Βεράρδῳ «molendina ecclesiae, hortos et balnea, et macella de Nigroponte et Athenarum, et flumina unde rigantur horti. Abbatias Sancti Michaelis, Sancti Joannis et Sancti Nicolai. Monasteria Beati Nicolai de Catapersica, Beati Nicolai de Columnis, et Sanctae Mariae de Blakernis. Monasteria Cinoloitarum, Sancti Prothasii, Sanctae Trinitatis, Sancti Georgii, Sancti Dionysii Areopagitae, Sancti Theodori, Sanctorum Cosmae et Damiani, Beati Nicolai de Ducheleo, Beati Nicolai de Menide, Beati Philippi, Sancti Lucae, Sancti Georgii de Insula, monasterium Copreae et Sancti Blasii.» Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀλίγα δύνανται νὰ ὁρισθῶσι, συντεινούσης καὶ τῆς δια-

Ἐν ᾧ δ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔπασχον μὲν, ἀλλ' ἀπέλαυον ἅμα τῆς ἀγαθῆς καὶ πατρικῆς τοῦ Ἀκομινάτου μερίμνης, ἐν Κωνσταντινουπόλει συνέβαινον ταχεῖαι μεταβολαὶ καὶ ἔπιπτον θρόνοι μετὰ θρόνους. Τὸν δὲ Ἀνδρόνικον, ὅςτις φονευθέντος τοῦ Ἀλεξίου Β' εἶχε καταλάβει τὴν ἀρχὴν, κατεσπάραξαν τὰ στασιάσαντα πλήθη μετὰ βραχεῖαν βασιλείαν καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνέβη ὁ πρῶτος τῶν Ἀγγέλων· Ἰσαάκιος ὁ Β' τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1185.

Μετὰ δὲ τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ νέου βασιλέως, τὰς κατὰ τῶν Νορμαννῶν νίκας καὶ τὴν καταστολὴν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βρανᾶ, ἡ τῶν πόλεων βασιλίς, χαίρουσα ἐπὶ τῇ εὑρέσει τῆς θεοειδοῦς βασιλείας, τὰς φίλας συνεκαλέσατο πόλεις ὅσαι τε ἐκ γειτόνων καὶ ὅσαι πόρρω που, κοινωνῆσαι τῆς εὐφροσύνης[1]. Τότε δὲ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Μιχαὴλ, πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἵνα προσκυνήσῃ τὸν βασιλέα[2], καὶ ἐξεφώνησε μακρὸν ἐγκωμιαστικὸν[3] λόγον, δι' οὗ ὁ μὲν ἄλ-

φθορᾶς τῆς γραφῆς ἐν πολλοῖς. Τινὰ δ' ἐπιτυχῶς ἀνεγνώρισεν ὁ *Tafel*, de Thess. σ. 460 - 461, ἐν οἷς τὴν Φυλὴν, τὰ Χασιὰ, τὸ Ἀργαλίκι (;), τὸ Μενίδι. Τὸ δὲ monasterium Copriae ἔκειτο πιθανῶς ἐν Κορωπῇ, ὁ δὲ Sanctus Georgius de Insula, περὶ οὗ εἶχεν εἰκάσει ὁ Tafel ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τοῦ Μακρονησίου, εἶνε ἀναμφιβόλως τὸ αὐτόθι μοναστήριον περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω ἐν σελ. 57. Περὶ δὲ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἴδ. Παρνασσὸν, Β' σ. 72.

[1] Μιχαὴλ, λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Ἰσαάκιον Ἄγγελον, παρὰ *Tafel*, Michaelis alloc. σ. 57 § 42.

[2] Αὐτ. σ. 16 § 1, σ. 18 § 4.

[3] Ἐξεδόθη ὁ λόγος οὗτος τῷ 1846 ἐν Τυβίγγῃ ὑπὸ τοῦ *Tafel* ὑπὸ τὸν τίτλον Michaelis Choniatae, Athenarum metropolitae, Allocutio Jsaacii Angeli imperatoris post Andronicum occisum,

λοτε ὑπ' αὐτοῦ θερμῶς ἐξυμνηθεὶς Ἀνδρόνικος ἐξυβρίζετο ἀνηλεῶς, ὑψοῦτο δὲ μέχρις οὐρανοῦ ὁ νέος Ἁρμόδιος, ὁ τυραννοκτόνος Ἰσαάκιος. Ἡ δὲ Γραφὴ καὶ ἡ ἀρχαία ἱστορία παρέχουσιν ἐναλλὰξ εἰκόνας καὶ ψηφῖδας πρὸς σύνθεσιν τοῦ πολυχρωμάτου τούτου ψηφοθετήματος τῆς ἐσχάτης κολακείας.

Τί δ' ἐκέρδησαν αἱ Ἀθῆναι ἐκ τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Ἰσαακίου; Ἐξεπέμφθησαν μὲν καὶ πάλιν ἄλλα ἐπ' ἄλλοις γράμματα, ἀκτῖνες ἡλίου δικαιοσύνης, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὰ ὁ Μιχαήλ, θεσπίζοντα ἄλλα τε καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς πλεονεξίας καὶ ἀδικίας[1]. Ἀγαθαὶ δὲ εἶνε καὶ αἱ σχέσεις τοῦ Μιχαὴλ πρὸς Θεόδωρον τὸν Κασταμονίτην, τὸν ἐκ μητρὸς θεῖον τοῦ βασιλέως, ὅςτις διορισθεὶς λογοθέτης τῶν σεκρέτων ἦγε καὶ ἔφερε τὸν ἀνεψιὸν καὶ συνεκέντρου πᾶσαν τὴν ἀρχὴν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καίπερ νοσῶν τὰ ἄρθρα τῶν ποδῶν καὶ περιφορούμενος ἐπὶ σκίμποδος[2]. Ἀνέλαβε δ' οὗτος, ὁ τὰ πάντα διοικῶν μέγιστος λογοθέτης, τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνεδέξατο τὴν κατ' αὐτὰς κηδεμονίαν καὶ φροντίδα[3]. Τότε δὲ ὁ Μιχαὴλ ἔπραξεν ὅσα ἠδυνήθη παρ' αὐτῷ ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησίας[4]. Ἴσως δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τούτου ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικήτα τῷ 1187 εἰς τὸν Ἀκομινάτον, πιθανῶς ὅτε με-

Normannos Siculos fugatos, Branae rebellionem oppressam habita Constantinopoli. Ἀλλὰ δυστυχῶς εἶνε οἰκτρῶς δεδημοσιευμένος, ἐντεῦθεν δὲ μόνον καθίσταται intellectu perquam difficilis, ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ ἐκδότης ἐν σ. 15.

[1] Μιχαήλ, λόγος ἐγκωμιαστικὸς § 40.

[2] Νικήτ. Χων. 574-575.

[3] Κῶδ. λαυρ. 69, α.

[4] Κῶδ. λαυρ. 69, β.

τέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ νῆσος Αἴγινα καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς συναγωγὴ τῶν εἰς τὸ πατριαρχικὸν ταμιεῖον ἀνηκόντων. Ἐνεργήσας δὲ ὁ Μιχαὴλ τὴν δουλείαν αὐτῆς ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἕνα καὶ ἰδὼν τὰς ὑπαρχούσας δυσχερείας παρητήθη. Ἔπειτα δ' ἐπετράπη ἄκων καὶ πάλιν τὴν νῆσον ἐπὶ πατριάρχου Λεοντίου, εἰς ὃν καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι συνήθροισεν ὅσον ἠδυνήθη ἀκρόστιχον διὰ μυρίων καινοτομιῶν καὶ δεξιώσεων, ἤτοι λίτρας ὑπερπύρων δύο, ἰσοδυναμούσας πρὸς σημερινὰς νέας δραχμὰς 1613 περίπου[1]. Ἀλλὰ συγχρόνως ἐζήτησεν ὁριστικῶς νἀπαλλαγῇ τῆς Αἰγίνης, διότι αὐτὸς μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ στέλλῃ ἀνθρώπους ἐκεῖσε, ἔνθα οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἐγένοντο φυγάδες, σφαττόμενοι καὶ πάντα τρόπον κακούμενοι ὑπὸ τῶν πειρατῶν, ἐναπέμειναν δ' ὀλιγοστοί τινες, ὅσοι δῆλα δὴ ἐμίγησαν τοῖς πειρατικοῖς ἔθνεσι δι' ἐπιγαμιῶν καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἐποίησε δὲ περὶ τούτων μακροτέραν ἔκθεσιν πρὸς τὸν μέγαν οἰκονόμον, ἥτις δυστυχῶς δὲν ἐσώθη[2].

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἐστάλη πραίτωρ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου Νικόλαος ὁ Τρίψυχος, πρω-

[1] Κῶδ. λαυρ. 70, 6. «...λίτρας ὑπερπύρων δύο.» Ἡ λέξις ὑπερπύρων εἶνε σημειογραφικῶς δεδηλωμένη· ἠδύνατο δὲ ἴσως νἀναγνωσθῇ καὶ ὑπέρπυρα, ὅτε ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ ἀρχετύπῳ κώδικι ἐξέπεσεν ὁ ἀριθμὸς τῶν λιτρῶν ὡς εἰ ἦτο γεγραμμένον «λίτρας... ὑπέρπυρα δύο.» Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὀρθοτέρα εἶνε ἡ ἄλλη ἐκδοχή, καθ' ἣν συνήγαγεν ὁ Ἀκομινάτος ἐξ Αἰγίνης δύο λίτρας ὑπερπύρων, ὧν τὴν ἀξίαν εἰς σημερινὰς δραχμὰς ὑπελόγισα κατὰ τὰς σημειώσεις τοῦ πατρός μου παρὰ Παπαρρηγοπούλῳ, Ἱστορ. Ε' 991.

[2] Κῶδ. λαυρ. 70, 6.

τονοτάριος ὤν. Ἀλλ' ἀγνοοῦμεν ἂν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας· τοὐλάχιστον ὁ Μιχαὴλ ἔγραφεν αὐτῷ, ἀγαθὰ καὶ παρ' αὐτοῦ λέγων ὅτι ἀναμένει, ὅτι θὰ ἔσπευδεν εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ, πιθανῶς ἐν Θήβαις διαμένοντος, ἂν μὴ εἶχεν ἐσχάτως τοξευθῇ ἐπικινδύνως παρὰ πειρατῶν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ[1].

Ἀλλὰ τὰ δεινὰ δὲν ἔπαυσαν οὔτε διὰ τῶν βασιλικῶν γραμμάτων οὔτε διὰ τῶν εἰς Ἀθήνας ἐπελεύσεων τῶν πραιτώρων. Μάλιστα δ' εἶχεν ἐκτραχυνθῇ ἡ πειρατεία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου καὶ Ἀλεξίου τοῦ Γ' τοῦ καὶ τυφλώσαντος τὸν ἀδελφὸν καὶ διαδεξαμένου αὐτόν. Ἐλυμαίνετο δὲ τὰς παραθαλασσίας πόλεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ὁ περίπυστος Γενουίτης πειρατὴς Caffaro ἢ Gaffore ἢ Καφούρης, ὡς καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Βυζαντῖνοι, ἔχων στόλον ταχτικῶς ὠργανισμένον δι' οὗ ἐπεχείρει ἐπιθέσεις τολμηρωτάτας. Ἐστάλη δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Στειριόνης ἐκ Καλαβρίας ὁρμώμενος πειρατής ποτε καὶ αὐτὸς καὶ πειρατῶν ὁ χείριστος, προσκοληθεὶς δ' ἔπειτα εἰς τὸν βασιλέα Ἰσαάκιον καὶ οὐκ ὀλίγον ὠφελήσας τοὺς Βυζαντίνους ἐν τοῖς θαλασσίοις ἀγῶσι. Ταῦτα δὲ συνέβησαν τῷ 1198[2]. Τότε δὲ ὡρίσθησαν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ναυτολογίαι καὶ συνδοσίαι πλωΐμων, ἤτοι ναυτικοὶ ἔρανοι, διετάχθη δὲ καὶ ἡ κατασκευὴ κατέργων πρὸς καταπο-

[1] Κωδ. λαυρ. 68, 6-69, α.

[2] Νικήτ. Χων. 636. *Lebeau*, Histoire du Bas-Empire ἐκδ. Saint-Martin tom. XVII, σ. 18. *Muralt*, Essai de chronographie Byzantine (1057-1453). Tom. I, σ. 255. Ὁ δὲ Hopf τὴν ἀποστολὴν τοῦ Στειριόνου ὁρίζει ὡς γενομένην τῷ 1197. Encycl. 85, σ. 176.

λέμησιν τῶν θρασέων πειρατῶν. Καταπλεύσας δὲ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Στειριόνης ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν Ἀθηναίων καταβολὰς ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ[1]. Οὐ μόνον δ' οὗτος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄρχων Ναυπλίου Λέων ὁ Σγουρός, ἀλλὰ καὶ ὁ πραίτωρ[2]. Καὶ κατέκλυσαν τὰς Ἀθήνας κτίσται κατέργων, πλωϊμολόγοι τοῦ Στειριόνου, ἕτεροι πλωϊμολόγοι[3], καταφρονοῦντες μὲν τῶν βασιλικῶν ὁρισμῶν, ἀπαιτοῦντες δὲ εἴ τι ἐβούλοντο[4]. Ταῦτα δ' ἐν ᾧ διὰ τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχε ῥητὴ ἀπογραφή, γενομένη ὑπὸ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου Ἰωάννου τοῦ Δούκα, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Καματηροῦ[5], ὁρίζουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ναυτολογηθησομένων καὶ τὸ ποσὸν τῆς συνδοσίας ἥτις ἔμελλε νὰ εἶνε ὀλιγωτέρα τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς τὸ ὅριον Θηβῶν καὶ Εὐρίπου[6]. Παρὰ δὲ τούτους τοὺς ὁρισμοὺς οἱ μὲν Θηβαῖοι, ὧν τὸ ὅριον ἦτο πολλῷ πλουσιώτερον τοῦ ἀθηναϊκοῦ, κατώρθωσαν νὰ λάβωσι χρυσόβουλλον δι' οὗ ἀπηλλάσσοντο τῆς ναυτολογίας[7], αἱ δὲ συνδοσίαι τοῦ ὁρίου Θηβῶν καὶ Εὐρίπου περιωρίσθησαν εἰς ποσὰ μικρότερα τῶν ἐπιβληθέντων εἰς τοὺς Ἀθηναίους[8], οἵτινες πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐζημιώθησάν τινα μόνοι τῶν ἄλλων, οἷον τὰ πληρωθέντα εἰς τὸν

[1] Ὑπομνηστικὸν παρὰ Tafel, de Thess. σ. 463.
[2] Αὐτ.
[3] Κῶδ. λαυρ. 88, β.
[4] Κῶδ. λαυρ. 89, β.
[5] Ὑπομνηστικὸν σ. 465. Ἐπ. *Hopf* ἐν Ἐγκυκλ. 85, σ. 176.
[6] Ὑπομνηστικὸν σ. 463.
[7] Κῶδ. λαυρ. 89, α· «τὸ Θηβαίων χρυσόβουλλον στέργει καὶ οὐ καταβάλλονται πλωΐμους.»
[8] Ὑπομνηστικὸν σ. 463.

Στειριώνην καὶ τὰ εἰς τοὺς κατεργοκτίστας καταβληθέντα[1]. Ἀλλ' ὅμως καὶ τοσαῦτα ζημιούμενοι οὔτε τὰ κάτεργα ἔβλεπον κτιζόμενα[2], οὐδὲ τῆς πειρατείας τὸ παράπαν ἀπηλλάσσοντο[3]. Οὐδὲ ἠδύναντο νἀπαλλαγῶσιν, ὅτε ἡ πειρατεία ἦτο πολλάκις ὄργανον πλουτισμοῦ τῆς βασιλείας[4], μάλιστα δὲ περὶ τοὺς χρόνους τούτους αὐτὸς ὁ μέγας δοὺξ τοῦ στόλου Μιχαὴλ ὁ Στρυφνός, κηδεστὴς ὢν τοῦ βασιλέως ὡς ἔχων σύζυγον ἀδελφὴν τῆς βασιλίσσης[5], ἐπλούτει λαμβάνων μέρος τῶν πειρατικῶν λαφύρων[6] καὶ ἦτο δεινότατος οὐ μόνον γόμφους καὶ ἀγκύρας νἀνταλλάσσῃ ἀντὶ χρυσίου, ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν ἐξαρτισμὸν τῶν πλοίων νὰ ἐξαργυρίσῃ, ἕως ἐκένωσε πλοίων τὰ νεώρια[7]. Ἐναντίον δὲ τοιούτων καὶ τοσούτων ἐπηρεαστῶν δὲν ὑπερήσπιζον τὰς Ἀθήνας οὔτε τείχη ὀχυρά, οὔτε πλῆθος πολὺ κατοίκων, ὡς τὰς Θήβας, οὔτε γέφυρα πορθμοῦ ὡς τὸν Εὔριπον· διὰ τοῦτο δὲ πάντες ἐπέπιπτον κατὰ τῶν ἀνυπερασπίστων Ἀθηνῶν[8].

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος καθ' ὅ, παραστάσης τῆς χρείας τῶν κατέργων, αἱ Ἀθῆναι κατεδαπανῶντο συνέπεσε νὰ διέπῃ τὴν πραιτωρείαν ἀρχὴν ἀνὴρ οὗτινος δυστυχῶς ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὅστις ὑπῆρξε κατὰ τὰ φαινόμενα ὁ χείριστος πάντων τῶν ἐπὶ Ἀχομινάτου ἐπι-

[1] Κῶδ. λαυρ. 88, β.
[2] Ὑπομνηστικὸν σ. 463.
[3] Κῶδ. λαυρ. 88, β.
[4] Νικ. Χων. 699.
[5] Νικ. Χων. 716. – Κῶδ. λαυρ. 100, β.
[6] Νικ. Χων. 637.
[7] Νικ. Χων. 716.
[8] Κῶδ. λαυρ. 88, β. 93, β – 94, α.

σκεφθέντων τὰς Ἀθήνας· τότε δὲ τὴν πόλιν «καταδου-
« λοῦται μὲν πραίτωρ Ξέρξου βαρβαρικώτερον· οὐ γῆν « γὰρ καὶ ὕδωρ αἰτεῖ, τῆς γῆς δὲ ἅπαν ἐκφόριον καὶ « θρέμματα πάντα καὶ πρός γε πηγὰς ἀνορύττει θη-« σαυροῦ καὶ μαστεύει πακτωλοὺς χρυσῷ ποτε ῥέοντας· « κακοῖ δὲ ἅπας ἐπηρεαστὴς βαρύτερον ἤ περ οἱ τριά-« κοντα τύραννοι[1]. »

Ἀλλαχοῦ δὲ προσθέτει ὁ Μιχαὴλ, ὅτι δὲν ἀρκοῦσιν οἱ πειραταὶ, ἀλλ' ὅπου χερρονησιάζουσιν ἐν Ἀττικῇ τὰ τῆς θέσεως, πάλιν ἐκεῖθεν ἐπιστρατεύουσι κατὰ τῆς τλήμονος πόλεως ἐπηρεαστῶν ἔθνη μυρία καὶ Λογγιβαρδῶν ἁπάντων πειρατικώτερα· ὧν πρῶτος, μέσος καὶ ὕστατος ὁ ὑπὸ προσωπείῳ πραιτωρείας ἀρχῆς πᾶσαν Ἑλλάδα καλαμώμενος[2]. Ἀλλὰ κατά τε τοῦ πραίτωρος καὶ τῶν πολλῶν κακῶν ἅτινα τότε ἐλυμαίνοντο τὰς Ἀθήνας δὲν ἠρκέσθη ὁ Μιχαὴλ εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιστολὰς καὶ παρακλήσεις πρὸς ἰσχυροὺς φίλους, πρὸς τὸν λογοθέτην τοῦ δρόμου Δημήτριον τὸν Τορνίκην[3], τὸν μέγα δοῦκα Στρυφνὸν[4], τὸν πατριάρχην Γεώργιον τὸν Ξιφιλῖνον[5], τὸν σεβαστὸν Θεόδωρον τὸν Εἰρηνικὸν[6], ὄντα ἰσχυρὸν ἐν τῇ διοικήσει[7], τοὺς Βελισσαριώτας[8], ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ἐνήργησε, συντάξας πρὸς τὸν βασιλέα ὡς παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπομνηστικὸν, ἀλ-

[1] Κῶδ. λαυρ. 88, α.
[2] Κῶδ. λαυρ. 93, β.
[3] Κῶδ. λαυρ. 85, α-β. Ἐπ. 89, α.
[4] Κῶδ. λαυρ. 86, α-β.
[5] Κῶδ. λαυρ. 87, β.
[6] Κῶδ. λαυρ. 88, α.
[7] Νικ. Χων. 653.
[8] Κῶδ. λαυρ. 88, β-89, α.

λως ὑπ' αὐτοῦ καλούμενον δεητήριον[1], ἢ δεητήριον χάρτην[2]. Ἡ δ' ἀναφορὰ αὕτη ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ γραμματικοῦ τοῦ ἱεράρχου, τοῦ πιστοῦ Θωμᾶ, ἐντολὴν ἔχοντος νὰ ἐκθέσῃ διὰ μακροτέρων ὅπου ἔδει τὰ παράπονα τῶν Ἀθηναίων[3].

Ἐκτίθενται δ' ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ πλὴν ἄλλων δεινῶν μάλιστα ἡ ὁσημέραι προβαίνουσα ἐρήμωσις τῆς πόλεως, αἱ πολλαὶ ἀνωφελεῖς ἀναγραφαὶ αἱ γεωμετροῦσαι τὰ ὑπόψαμμα καὶ λυπρόγεα τῆς Ἀττικῆς γήδια, σχεδὸν δὲ καὶ τὰς τρίχας αὐτὰς τῶν κεφαλῶν τῶν Ἀθηναίων διαριθμούμεναι, πόσῳ μᾶλλον ἀμπέλου φύλλον ἢ φυτοῦ τινος, αἱ ὑπὸ τοῦ Στειριόνου καὶ τῶν ναυτολόγων ἐκβιασθεῖσαι εἰσπράξεις, τέλος δὲ διὰ μακρῶν τοῦ πραίτωρος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἡ φθοροποιὸς ἐπέλευσις. «Ὁ δὲ σκήπτεται μὲν τὴν ἕνεκά γε προσκυνή« σεως[4] εἰσέλευσιν, αἰδοῖ τάχα τῶν χρυσοβούλλων, « ἐπέρχεται δὲ πανστρατιᾷ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ καὶ τοὺς « ἐγχωρίους κηφῆνας συνεπαγόμενος, ἀνδράρι' ἄττα « τριωβολιμαῖα καὶ τὴν ἐφήμερον τροφὴν ἐξ ἁρπαγῆς « καὶ κλοπῆς ποριζόμενα, ὥςπερ ἂν εἰ κατὰ πολεμίας « τινὸς καὶ βαρβαρικῆς χώρας εἰσβαλεῖν ἔμελλεν. Ἔμ« προσθεν δὲ αὐτοῦ, τὸ τῆς γραφῆς εἰπεῖν, τρέχει ἀπώ« λεια, ὑποδοχάτορές τινες καλούμενοι, πεντακοσιο« μεδίμνους ζητοῦντες ἑκάστης ἡμέρας ἀνδρῶν τε καὶ

[1] Κῶδ. λαυρ. 88, α.

[2] Κῶδ. λαυρ. 85, 6.

[3] Κῶδ. λαυρ. 85, 6. 86, 6. 88, 6. 89, α.

[4] Τὸ χωρίον παρενοήθη ὑπό τε τοῦ Tafel ἐξηγοῦντος τὴν προσκύνησιν donativum imperatoribus praestandum σ. 463, σημ. +++, καὶ ὑπὸ τοῦ Hopf, σ. 176, ὅςτις ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ φόρου ὑποτελείας εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

« ἵππων τροφὰς καὶ θρεμμάτων ὅλα ποίμνια καὶ ὀρνί-
« θων ὅλας ἀγέλας καὶ τὸ σύμπαν τῆς θαλάττης ὄψον
« εἰσπραττόμενοι, οἴνου τε χρῆμα ὅσον οὐδ᾽ ἂν αἱ καθ᾽
« ἡμᾶς ἄμπελοι γεωργήσαιεν. Καὶ ἵνα μὴ μακρηγορῶ-
« μεν τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξιόντες, καὶ μισθὸν ἐπὶ τού-
« τοις ἀπαιτοῦσιν ὡς εὐεργέται τινὲς, καὶ μισθὸν οὐ
« φαῦλόν τινα καὶ κοῦφον, ἀλλ᾽ ὁλκὴν χρυσίου ὅσην
« ἂν αὐτοῖς περιστήσῃ τὸ τῆς ἀπλήστου ψυχῆς αὐτῶν
« ἐφιέμενον. Ἐπὶ τούτοις ἔπεισιν ὁ πραίτωρ αὐτὸς καὶ
« πρὶν ἢ πολλάκις τὴν προσκύνησιν ἀφασιώσηται τῇ
« Θεομήτορι τὸν μὲν κατηγορεῖ (;) μὴ ἀπαντήσαντα,
« ἄλλον δὲ κατ᾽ ἄλλην αἰτίαν καθείργνυσι καὶ ζημιοῖ.
« Καὶ οὕτω κατευωχηθεὶς ἡμῶν ἐφ᾽ ὅσων ἂν βούλοιτο
« τῶν ἡμερῶν ζητεῖ προσκυνητίκιον, οὐκ οἴδαμεν εἴτε
« ὡς προσκυνηθεὶς παρ᾽ ἡμῶν, εἴτε ὡς αὐτὸς προσκυ-
« νήσας τὴν Θεομήτορα, καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ
« καὶ λογαριαστὴς καὶ πρωτοβεστιάριος καὶ πρωτοκέν-
« ταρχος καὶ καθεξῆς οἱ παρεπόμενοι ἅπαντες. Καὶ
« διατείνεται μὴ πρότερον ἐντεῦθεν ἀναστῆναι, πρὶν ἂν
« ἐν ταῖς αὐτοῦ χερσὶ τοῦτο δέξαιτο. Ὅμως πολλὰ
« δεομένων ἡμῶν καὶ διομνυμένων, μὴ ἄλλως δύνασθαι
« τοῦτο καταβαλεῖν, εἰ μὴ κοινὸς ἔρανος γένοιτο, πεί-
« θεται μόλις καὶ τὸν εἰσπραξόμενον ἐάσας ἀπαίρειν
« παρασκευάζεται. Εἶτα ποῖον ὑποζύγιον οὐκ ἀγγα-
« ρεύεται, μᾶλλον δὲ ποῖον ἀγγαρευόμενον οὐ τῷ οἰ-
« κείῳ δεσπότῃ πιπράσκεται, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλά-
« κις καὶ δεύτερον, ἢ ποῖον ἕτερον οἱονδηποτοῦν εἶδος
« οὐ διαρπάζεται καὶ ἀπεμπολεῖται ἕκαστον αὐτῶν ἢ
« αἰρόμενον οἴχεται;[1] » Ζητοῦσι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι κου-

[1] Ταῦτα κατὰ τὸν λαυρεντιακὸν κώδικα, τὸν μόνον ἐν ᾧ περιέ-

φισμὸν ἀπὸ τούτων τῶν κατεχόντων αὐτοὺς δεινῶν καὶ ἀληθεῖς ἐγγυήσεις περὶ ἀπαλλαγῆς ἐν τῷ μέλλοντι. Κυρίως δ' ἐπιθυμοῦσι τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἄλλων ἀναγραφῶν καὶ τὴν τήρησιν τῶν βασιλικῶν ὁρισμῶν[1].

χεται τὸ ὑπομνηστικὸν, πλὴν ἐλαχίστων διορθώσεων. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὅτι οὐκ ἄνευ σφαλμάτων ἐξεδόθη ὑπὸ Tafel, de Thessal. σ. 462–466 μετά τινων εἰσαγωγικῶν σημειώσεων ἐν σ. 458–462, καὶ κατ' αὐτὸν ὑπὸ Ellissen (Mich. Akom. σ. 118 κ. ἑ.) καὶ Κωνσταντινίδου (Ἱστορ. Ἀθ. σ. 315 κ. ἑ.). Εἰς τὰ ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ λεγόμενα προστεθήτωσαν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀκομινάτου ἐπιστελλόμενα τοῖς Βελισσαριώταις ἐν Κώδ. λαυρ. 88, 6. «Εἰ μὴ δι' ἡμᾶς « ἢ δι' αὐτὰς ὡς ἑστίαν ποτὲ τῶν σοφῶν ὠφείλετε βοηθῆσαι κινδυ« νευούσαις ἀπαλιφῆναι τοῦ καταλόγου τῶν ἑλληνίδων πόλεων, οὐκ « ἂν ὡς κηδεμόνες τῶν δημοσίων προσόδων καὶ λογισταὶ λογιστῶν « ἐπωρέξατε χεῖρα ταῖς Ἀθήναις ἤδη καταδυομέναις πρὸ τοῦ κατα« κλυσμοῦ τῶν ἐπηρειῶν; Ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν τηνάλλως ῥαψῳ« δεῖν, ἀριθμεῖτέ μοι τοὺς ἐπηρεαστὰς, κτίστας κατέργων, πλωϊμο« λόγους τοῦ Στειριόνου, ἑτέρους πλωϊμολόγους οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ « καπνολογοῦντας, ζευγολογοῦντας, τοὺς ὑποδοχάτορας τοῦ πραίτω« ρος, αὐτὴν τοῦ πραίτωρος τὴν ἐπέλευσιν, τὰς ἀμέτρους τροφὰς, « τὰς ζημίας, τὰ προσκυνητικὰ, τὰς ἐπὶ τῇ ἐξελεύσει αὐτοῦ ἀγγα« ρείας τῶν ὑποζυγίων, μᾶλλον δὲ προφάσει ἀγγαρείας διαπράσεις. « Ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν παρὰ τοῦ βεστιαρίτου καινοφανῆ τοῦ κήνσου « ἀπαίτησιν μετὰ σοβαροῦ τινος καὶ ὑψιβρεμέτου συνεργοῦ. Καὶ μή « μοι λέγετε ὅτι κοινὰ ταῦτα, ἀλλὰ μανθάνετε τὴν ἡμετέραν ἀθλιό« τητα, ὅτι τινὰ μὲν τούτων ἡμεῖς μόνοι τῶν ἄλλων ἐζημιώθημεν, « οἷον τὰ τοῦ Στειριόνου καὶ τὰ τῶν κατεργοκτιστῶν, τἄλλα δὲ τῶν « ἄλλων βαρύτερα ἡμεῖς ἀπητήμεθα, ἵνα μὴ λέγωμεν ἀπαίτησιν καὶ « παρείσπραξιν βαρεῖαν τοῦ ἀκροστίχου καὶ θαλαττίων ληστῶν λεη« λασίαν συνεχῆ.»

[1] Ἐν τέλει τοῦ ὑπομνηστικοῦ ἀναγινώσκονται τάδε· «. . . ἀλλ' « ἐπικυρωθῆναι καὶ τὸν ἕνεκα τούτου ἐπορεχθέντα ἡμῖν προσκυ« νητὸν ὁρισμὸν τῆς ἁγίας βασιλείας σου καὶ μὴ μόνον τοῦτον, ἀλλὰ « καὶ τοὺς διαφόρως ἀπολυθέντας καὶ ἀπείργοντας τοὺς πειρωμένους « ἐκ τῶν καστρηνῶν κατέχειν ὁπωσδήποτε καὶ νέμεσθαι χωρία καὶ « στάσεις χωριτικάς. Εἰς συντριβὴν γὰρ τοῦτο τῶν δρούγγων καὶ

Ἀλλ' εἰρήσθω καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ τοσαῦτα παράπονα ἐγείρουσιν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ἐκτάκτων εἰσφορῶν, τὰ καταβληθέντα ποσὰ δὲν ἦσαν ὑπέρογκα, οὐδὲ ὁλκὴ χρυσοῦ βαρεῖα, ἀλλὰ μαρτυροῦσι μᾶλλον τὴν πενίαν τῆς πόλεως, μὴ δυναμένης ἄνευ γογγυσμῶν νὰ καταβάλῃ αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτῶν καταδαπανουμένης. Γράφων ὁ Ἀκομινάτος πρὸς τοὺς Βελισσαριώτας, ἔνθα ἐκθέτει αὐτοῖς τὰς διαφόρους τῆς πόλεως ταλαιπωρίας, ἐπιλέγει· τίς ἡ ἐξ Ἀθηνῶν παρὰ τοῦ πραίτωρος εἰσκομιδή; ἢ δῆλον ὡς οὐδεμία τις. Ἵνα τί λοιπὸν ζημιούμεθα ἐγγὺς τῶν δέκα λιτρῶν, μᾶλλον δὲ ἀφανιζόμεθα καὶ συντριβόμεθα πολλαπλάσιον[1]; Μὴ προκειμένου δ' ἐνταῦθα περὶ ἐτησίας δαπάνης, γίνεται δῆλον ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο εἶνε τὸ τῶν ἐκτάκτων συνδοσιῶν πλωΐμων τὸ καταβληθὲν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων[2]. Ὅταν δὲ, τρέψαν-

« ὄλεθρον ἀφορᾷ· ἡ δὲ τῶν δρούγγων ἀπώλεια τοῦ καθ' ἡμᾶς ὁρίου « παντός ἐστιν ἀπώλεια.» Περὶ τούτων ὅμως ἐπέχω ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐκφράσω γνώμην, ὁμολογῶν ὅτι δέν μοι εἶνε πάντα εὐνόητα. Ἡ δὲ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ellissen (Mich. Akom. σ. 125-126) καὶ Hopf (σ. 176) ἐξήγησις καθ' ἣν ζητοῦσιν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐμποδισθῇ ἡ τῶν κατ' ἀγροὺς πόλεων (Landstädte) κατάληψις ὑπὸ φρουρῶν καὶ ὅτι ἡ τούτων τῶν φρουρῶν ἀπώλεια θὰ εἶνε ἀπαλλαγὴ τοῦ ὁρίου τῶν Ἀθηνῶν δέν μοι φαίνεται ὀρθῶς ἔχουσα.

[1] Κώδ. λαυρ. 89, α.

[2] Ἐκ τοῦ Ὑπομνηστικοῦ δὲν μανθάνομεν δυστυχῶς τὸ ποσὸν τῶν συνδοσιῶν. Ἀναγινώσκομεν δ' αὐτόθι (Tafel, σ. 463. Ellissen 119-120) τὰ ἑξῆς· «Στειριόνου καταπεπλευκότος μόνοι πάλιν ἡμεῖς « π̄ ὑπὲρ πλωΐμων κατεβαλόμεθα· ἡνίκα πάλιν ὑπὲρ πλωΐμων τῷ « Σγουρῷ καὶ τῷ πραίτωρι ποσότητα [illegible] δεδώκαμεν, ἀπαιτηθέντες « καὶ ἄκοντες, ὁπόσην οὐδὲ τὸ ὅριον Θηβῶν καὶ Εὐρίπου κατεβά-

τες τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς σημερινὸν νόμισμα, εὕρωμεν ὅτι ἀναλογεῖ περίπου πρὸς ὀκτὼ χιλιάδας νέων δραχμῶν, γεννᾶται ἐν ἡμῖν αἴσθημα λύπης πρὸς τὴν οὕτω πενομένην πόλιν, ἥτις νῦν μὲν μετ' ἀγωνίας μόλις ἠδύνατο οὕτως ὀλίγα νὰ συνεισφέρῃ πρὸς ἀποσόβησιν τῶν πειρατικῶν κινδύνων, ἐν δὲ τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἀνέτως ἐδαπάνα ἑκατομμύρια πολλὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ διένεμεν ἄφθονα χρήματα θεωρικὰ, ἀλλὰ καὶ ἔπειτα μετὰ τοὺς ἐνταῦθα εἰκονιζομένους θλιβεροὺς χρόνους, ἐπὶ τῶν Φράγκων ἀρχόντων, κατώρθωσεν, αὐξηθέντων τῶν πόρων αὐτῆς διά τε τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ ἔξωθεν εἰσρεύσαντος πλούτου, νἀκμάσῃ καὶ πάλιν.

'Αλλὰ τότε ἦτο ἡ πόλις πτωχὴ καὶ δυστυχὴς οἵαν παριστᾷ αὐτὴν ὁ ἱεράρχης· ὅσον δὲ καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν ὑπερβολαὶ ψυχῆς ἀγαπώσης καὶ ἀλγούσης τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡ κατάστασις τῶν 'Αθηνῶν ὑπῆρχεν ἀξία οἴκτου. Εἰς τὰ δημόσια δὲ ταῦτα κακὰ προσετίθετο ἰδιωτικὴ μοχθηρία καὶ ἀντίπραξις κατὰ τοῦ 'Ακομινάτου[1], ὥστε οὗτος

«λετο.» Ὡς δ' ἔχουσι παρὰ Tafel καὶ Ellissen τὰ σημεῖα, ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι σημαίνουσι τὸ ποσὸν σημειογραφικῶς, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ εἶνε ἐκκλησιαστικὰ ἀριθμητικὰ σημεῖα ὡς ὀνομάζει αὐτὰ ὁ Κωνσταντινίδης ('Ιστορ. 'Αθην. σ. 316, σημ. 3) 'Αλλ' ὅμως ἐν τῷ κώδικι εἶνε γεγραμμένον ἀντὶ μὲν τοῦ πρώτου τὸ σημεῖον [illegible], ἀντὶ δὲ τοῦ δευτέρου ὅπερ σημαίνει ἁπλῶς νομίσματα [illegible], τοῦθ' ὅπερ σημαίνει νομισμάτων. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ποσοῦ τῶν νομισμάτων ἐξέπεσεν ἢ παρελείφθη ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ ἀρχετύπου ἀντιγραφῇ. Περὶ δὲ τῆς δυνάμεως τῶν ἀνωτέρω σημείων ἴδ. *Montfaucon*, Palaeog raphia. Graeca. Parisiis. MDCCVIII σελ. 359.

[1] Κώδ. λαορ. 84, α. 85, β.

ἀποδυσπετήσας ἐσκέφθη ποτὲ καὶ νὰ παραιτηθῇ[1], τοὐλάχιστον δὲ θερμῶς ἐπεθύμησε τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάβασιν. Παρασκευαζόμενος δ' εἰς ἄνοδον μετὰ τὸ 1195 καθ' οὓς περίπου χρόνους ἐστάλη τὸ ὑπομνηστικὸν ἐμποδίσθη ὑπὸ χαλεπῆς νόσου[2]. Μόλις δὲ μετά τινα ἔτη κατώρθωσε νὰ μεταβῇ αὐτόσε, σκοπῶν καὶ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἀθηναϊκῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ὅμως κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας οὐδενὸς τυχὼν, οὔτε ὕψους ἀξιωμάτων, οὔτε κτήσεων ἢ ἑτέρας τινὸς βασιλείου δωρεᾶς, μόνον δὲ ἀντιμέτωπον εὑρὼν τὴν ὀφρὺν καὶ ὑπεροψίαν τῶν φίλων[3]. Ἀλλὰ καὶ εἰς Δυρράχιον μανθάνομεν αὐτὸν μεταβάντα, ἄγνωστον πότε καὶ ἐπὶ τίσι σκοποῖς[4].

Ἐν τούτοις δὲ μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴν τοῦ ὑπομνηστικοῦ ἐπέμφθη εἰς Ἀθήνας εἷς μετὰ τὸν ἄλλον ὁ λογοθέτης Βασίλειος ὁ Καματηρὸς καὶ ὁ μέγας δοὺξ τοῦ στόλου Μιχαὴλ ὁ Στρυφνός. Καὶ πρῶτος μὲν ἦλθεν ὁ ἄλλοτε χρηματίσας πατριάρχης Βασίλειος, ὁ ἀδελφὸς τῆς περιπύστου καὶ πανισχύρου βασιλίσσης Εὐφροσύνης τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀλεξίου Γ'. Ἀλλ' ἀμφίβολον εἶνε ἂν ὁ τυφλὸς λογοθέτης, ὁ ἐπὶ Ἀνδρονίκου ἐκκοπεὶς τοὺς ὀφθαλμοὺς[5], ἠδύνατο νὰ ἴδῃ καὶ αἰσθανθῇ τὰ κακὰ ὧν προὔκειτο ἡ διόρθωσις. Ὁ δὲ Μιχαὴλ διηγεῖται εἰς αὐτὸν καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν ἀθηναϊκῶν πρα-

[1] Κῶδ. λαυρ. 86, β. 88, β.
[2] Κῶδ. λαυρ. 84, α.
[3] Κῶδ. λαυρ. 96, β.
[4] Ἐν κώδ. βιενν. 15, α ὑπάρχει ἐπιστολὴ τοῦ Τορνίκη πρὸς τὸν Ἀκομινάτον ἐκ τοῦ Δυρραχίου ἐπιστρέψαντα.
[5] Νικ. Χων. 339.

γμάτων καὶ πάλιν προσπαθεῖ νὰ κινήσῃ αὐτὸν εἰς ἔλεον καὶ πάλιν ἀποθαυμάζει τὸν ἄνδρα καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀφεγγεῖς ὀφθαλμούς. Ἀγωνίζεται δὲ νἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἦτο φαύλη ζημία καὶ ὕβρις τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς τὸ νὰ διαγραφῶσιν αἱ Ἀθῆναι τοῦ κύκλου τῶν ἑλληνίδων πόλεων[1]. Ἀλλ' ὁπωςδήποτε ὁ Καματηρός, ἂν μὴ εὐηργέτησε τὰς Ἀθήνας, δὲν φαίνεται ὅμως βλάψας αὐτάς. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Στρυφνοῦ, διότι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πανηγυρικῆς καὶ ἐγκωμιαστικῆς πρὸς τὸν ἄνδρα προσλαλιᾶς τοῦ μητροπολίτου καταφαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ἀφιλοκερδὴς καὶ ἀβλαβὴς ἡ εἰς Ἀθήνας ἐπέλευσις τοῦ φιλοχρύσου ναυάρχου. Διότι ὀλίγον ἦτο τὸ διάφορον τοῦ ἀνδρὸς περὶ τῶν ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς Θεομήτορας θαυμασίων καὶ τῆς χρυσῆς περιστερᾶς ἥτις παρίστα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα[2], οὐδ' ἦτο κυριώτατος αὐτοῦ σκοπὸς ἡ παρὰ τῆς συνοδευούσης αὐτῷ συζύγου ἐπίσκεψις τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας[3]. Φαίνεται δὲ ὅτι πολὺ μᾶλλον ἐμερίμνα περὶ συναγωγῆς χρυσοῦ ὁ μὴ αἰσχυνθεὶς ἄλλοτε νἀφανίσῃ πρὸς ἴδιον πλουτισμὸν τὸν πεπιστευμένον αὐτῷ βασιλικὸν στόλον. Περίεργος δὲ εἶνε ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ Ἀχομινάτος προσπαθεῖ νἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς φιλαργυρίας· «Ἀλλὰ καὶ « τὸ μέλλον ἐν πολλῇ προνοίᾳ τιθέμενος, ταύτην τῆς « εὐδαιμονίας καλλίστην καὶ τελειοτάτην κορωνίδα « νομίζεις, παραπέμψαι τι πρὸς τὰ ἐκεῖσε ταμιεῖα καὶ « διὰ τοῦ Μαμωνᾶ φίλους οἰκείους καὶ συσκήνους ποι-

[1] Κωδ. λαυρ. 93, α-95, β.
[2] Κωδ. λαυρ. 99, α.
[3] Κωδ. λαυρ. 100, β.

« ῆσαι κατὰ τὸ δεσποτικὸν παράγγελμα, μετὰ δὲ τε-
« λευτὴν ἐπὶ καλοκἀγαθίᾳ εὑρέσθαι ὄνομα καὶ κλέος
« ἀθάνατον. Ταῦτα γὰρ εὐκληρία ἰδία καὶ ὄλβος οἰ-
« κεῖος καὶ μόνιμος, χρήματα δὲ ἄπιστόν τι χρῆμα
« καὶ ἀλλοπρόσαλλον καὶ οὐδὲ μέχρι τύμβου τοῖς σπου-
« δασταῖς ὡς τὰ πολλὰ παρεπόμενον. Ἐξ ἄλλου γὰρ
« εἰς ἄλλον διαπεττεύεται. Καὶ ἡμεῖς δὲ, καίπερ χθι-
« ζοί τινες ὄντες καὶ πρωϊζοὶ, εἴδομεν πλείστους τῶν
« εὖ γεγονότων καὶ βαθυπλούτων οὐκ ἀπὸ τῆς περι-
« βολῆς τῶν χρημάτων ἢ τῶν βασιλείων αἱμάτων τοῖς
« πολλοῖς γνωριζομένους μετὰ θάνατον, ἀλλὰ παρὰ
« μόνης τῆς ἀρετῆς εὐτυχηκότας τὸ τῆς ὁσίας μνήμης
« ἀοίδιμον[1].» Μνημονεύει δ' ἑνὸς τῶν τοιούτων, τοῦ Ἀλεξίου Βρυεννίου περὶ οὗ εἴπομεν ἀνωτέρω[2], μεταβάλλων σοφιστικῶς τὰς ὕβρεις ἃς ἐπεθύμει νὰ ἐκστομίσῃ κατὰ τοῦ ναυάρχου εἰς ἐγκώμιον τῶν ἀντιθέτων ἀρετῶν τοῦ νεαροῦ υἱοῦ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς[3]. Καὶ πρότερον δέ ποτε ἔγραφε τῷ Στρυφνῷ, ὅτι πολλὰ μὲν ἔδωκεν αὐτῷ χρήματα ὁ θεὸς καὶ ἔτι πλείω θὰ δώσῃ, καλῶς χρωμένῳ τοῖς δεομένοις, παρὰ δὲ τῶν Ἀθηνῶν χρήματα μὲν δὲν δύναται νὰ λάβῃ, διότι καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἄφθονα, ἀλλ' ἀφθόνους εὐφημίας, καὶ ἀγωνίζεται τρόπον τινὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν κοιμωμένην αὐτοῦ φιλοτιμίαν, παριστάνων ὁπόσον εἶνε ὑπερτέρα χρημάτων ἡ ἀδάπανος παρὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἱερέως εὐλογία[4].

[1] Κῶδ. λαυρ. 101, β.
[2] Ἰδ. σ. 61.
[3] Τὸ προσφώνημα εὕρηται ἐν κώδ. λαυρ. 98, β-103, α.
[4] Κῶδ. λαυρ. 86, α-β.

Ἐν ᾧ δ' αἱ Ἀθῆναι κατεταλαιπωροῦντο ἔξωθεν μὲν ὑπὸ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν πραιτώρων, ἔσωθεν δ' ὑπὸ τοῦ φθόνου τῶν ἐγχωρίων, ἐν ἄλλαις τισὶ χώραις τῆς Ἑλλάδος ἀνεφαίνοντο ἄρχοντές τινες προνομιοῦχοι, ἐπωφελούμενοι τῆς ἐπικρατούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει στασιώδους καταστάσεως καὶ τῆς βασιλικῆς ἀδυναμίας ἵνα ἱδρύσωσιν ἰδίαν ἀρχὴν καὶ οἱονεὶ ἴδια κράτη. Τοιοῦτοι δ' ἀνεφάνησαν μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν τοῦ πρωτοστράτορος Μανουὴλ Καμύτζη καὶ ἄλλοι μὲν κατὰ τὴν Ἀνατολήν, ἐν δὲ ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις οἱ Μαμωνάδες, οἱ Εὐδαιμονογιάνναι καὶ Σοφιανοὶ ἐν Μονεμβασίᾳ, ἐν δὲ Μεσσηνίᾳ οἱ Βρανάδες, Κανταχουζηνοὶ καὶ Μελισσηνοί, ἐν δὲ Λακωνίᾳ ὁ Λέων Χαμάρετος[1]. Διασημότατος δὲ πάντων ἦτο ὁ Λέων Σγουρός, υἱὸς τοῦ ἄρχοντος τοῦ Ναυπλίου, ὅστις ἐπιτηδείως τὸ κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν ἐκ Βυζαντίου ἀρχόντων συνεννοούμενος καὶ περιβαλλόμενος τὸ ἀξίωμα σεβαστοϋπερτάτου[2] εἶχεν ἀποκτήσει δύναμιν μεγάλην ὠφελούμενος καὶ ἐκ τῆς συνταράξεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς στάσεως τοῦ Καμύτζη. Καὶ τῷ μὲν 1202 κατέλαβε τὸ Ἄργος δι' ἀπάτης, εἶτα δὲ καὶ τὴν Κόρινθον ἐπιδραμὼν καὶ σκληρῶς τυφλώσας καὶ ἐκ τῶν βράχων ἐξακοντίσας τὸν μητροπολίτην Νικόλαον, ὃν

[1] *Hopf*, Ἐγκυκλ. 85, σ. 180. — *Hertzberg*, Gesch. Griechenlands Α', 399. — Παπαρρηγοπούλου Δ' 694.

[2] Ἐπὶ τοῦ μολυβδοβούλλου τοῦ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ πατρός μου, τοῦ εἰκονιζομένου ἐν τῷ προσηρτημένῳ πίνακι ὑπ' ἀρ. 3. Ἐξ ἑνὸς μὲν παρίσταται αὐτόθι ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης, ἐξ ἑτέρου δὲ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ CΕΒΑΣΤΟΥΠΕΡΤΑΤΟΝ ΜΑΡΤΥC ΜΕ CΚΕΠΟΙC — ΛΕΟΝΤΑ CΓΟΥΡΟΝ ΕΚ ΓΕΝΟΥC ΚΑΤΗΓΜΕΝΟΝ.

εἶχε καλέσει δολίως εἰς γεῦμα[1]. Ἀλλὰ μὴ εὐχαριστούμενος εἰς ταῦτα μόνα οὐδ' ἀγαπῶν τοῖς ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐπωφθαλμία καὶ τὴν Ἀττικὴν, βλάπτων αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατὸν, ὡς ὅτε εἰσέπραξεν ἐκεῖθεν χρήματα ἐπὶ προφάσει κατασκευῆς κατέργων[2]. Τότε δὲ μετὰ μεγίστης μερίμνης ἀπετείνετο ὁ Μιχαὴλ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑποδεικνύων τὸν ἐπαπειλοῦντα ταῖς Ἀθήναις ἀπὸ ὕψους κίνδυνον[3]. Ταῦτα δὲ λέγων ἐννοεῖ τὰς συνεννοήσεις τοῦ Σγουροῦ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν, εἰς οὓς ἐμνήστευε τὰς Ἀθήνας, ῥητῶς δ' ὀνομάζει «γαμβροὺς καὶ συγγάμβρους βασιλέως καὶ τὸν ὑποδρηστῆρα τοῦ μυστικοῦ[4].» Καὶ μυστικὸς μὲν ἴσως ἦτο ἔτι ὁ αὐτὸς καθ' οὗ παρεπονεῖτο καὶ ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ, τίνες δ' οἱ ἄλλοι ἀκριβῶς ἀγνοοῦμεν. Ἀλλὰ λέγων συγγάμβρους τοῦ βασιλέως τίνα ἄλλον ὑπεννοεῖ ἢ τὸν Μιχαὴλ Στρυφνὸν ὃν ἐγνωρίσαμεν οὕτω φιλόπλουτον καὶ φιλόχρυσον ὄντα; Ἰδίως δ' ἀγαθὰ ἐλπίζει ὁ Μιχαὴλ παρὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου Κωνσταντίνου Τορνίκη, υἱοῦ τοῦ ἄλλοτε λογοθέτου Δημητρίου, οὗτινος ἐκληρονόμησε μετὰ ἐπιτροπεύσεως

[1] Νικ. Χων. 841. Περίεργον δ' εἶνε ὅτι ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης ἔν τινι χωρίῳ ἔνθα ὑπαινίσσεται τὸν Σγουρὸν (κῶδ. λαυρ. 92, α) γράφει «οἳ καὶ Ἀθήνας ἄλλοτε ἄλλαις δραστηρίοις δυνάμεσι μνηστεύουσι δι' αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς τὰ παραπλήσια τῷ πολυτλήμονι Ἄργους δρασείοντες.» Ἐβλάβη λοιπὸν κατὰ ταῦτα καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἄργους ὑπὸ τοῦ Σγουροῦ ἢ ὑπόκειται λᾶθός τι τοῦ Μιχαήλ;

[2] Κῶδ. λαυρ. 92, α.—Ὑπομνηστικὸν σ. 463. Ὁ Παπαρρηγόπουλος, Δ' 695, παραδέχεται ὅτι ὁ εἰσπραξάμενος τὰ χρήματα εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ Σγουροῦ, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει, νομίζω, λόγος ἀποχρῶν πρὸς τοῦτο.

[3] Κῶδ. λαυρ. 92, α. 92, β.

[4] Κῶδ. λαυρ. 92, β.

τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην ἀγάπην[1]. Ἀγνοοῦμεν δ' ἂν κατεβλήθη τις φροντὶς παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ ἀποσοβήσεως τοῦ κινδύνου. Καὶ σώζεται μὲν ἐπιστολή τις τοῦ Μιχαὴλ περὶ τούτους τοὺς χρόνους πρὸς τὸν παρακοιμώμενον Ἰωάννην τὸν Ἠονοπολίτην[2], τὸν αὐτὸν εὐνοῦχον οὗ γίνεται μνεία παρὰ Νικήτᾳ ὡς σταλέντος κατὰ τοῦ ἐκ Κιλικίας Ψευδαλεξίου[3], ἐξαίρουσα αὐτὸν ὡς καταστολέα στάσεων καὶ νικητὴν τῶν στασιαστῶν, ἀλλὰ δὲν εἶνε βέβαιον ἂν διὰ τούτων ἐννοεῖται ἡ καταστολὴ τῆς στάσεως τοῦ ψευδοβασιλέως ἐκείνου ἢ βοήθειά τις χορηγηθεῖσα εἰς τοὺς Ἀθηναίους πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τοῦ κατὰ τῆς πόλεως ἐπιδραμόντος Σγουροῦ. Ὁπωςδήποτε δὲ οὗτος, ἐκκινήσας ἐκ Κορίνθου μετὰ νηῶν πολεμικῶν, συγχρόνως δ' ἐπάγων στράτευμα διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἐλπίζων ὅτι θὰ ὑποτάξῃ εὐχερῶς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τότε ὁ ἀρχιποίμην τῶν Ἀθηνῶν ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ καὶ ὑπερήσπισε τὴν πόλιν ἣν θερμῶς ἠγάπα καίπερ πολλὰς παρ' αὐτῆς ὑποστὰς πικρίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεπειράθη νὰ πείσῃ τὸν Σγουρὸν, πρὸς ὃν δὲν ἦτο ὅλως ἄγνωστος, διὰ λόγων. Ἤθελε δὲ μάλιστα νἀποδείξῃ εἰς αὐτὸν τὸ ἄτοπον τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ, ἐπερχομένου κατὰ ὁμοθρήσκων καὶ ὁμοφύλων, οὐδὲν αὐτῷ ἐνοχλησάντων. Ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐπείθετο, θέλων μὲν τὴν ὑποταγὴν τῆς πόλεως, ἀπαιτῶν δὲ καὶ τὴν παράδοσιν νεανίου τινὸς, ὃν ἄλλος τις μετὰ χαρᾶς θὰ παρέδιδεν ὡς πολλὰ διαπραξάμενον

[1] Κῶδ. λαυρ. 92, α. 92, β.
[2] Κῶδ. λαυρ. 92, β-93, α.
[3] Νικήτ. Χων. 608.

κατὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ κατ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Μιχαὴλ πταίσαντά ποτε. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῶν λόγων τοῦ ἱεράρχου διεύθυνεν ὁ Σγουρὸς κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως βέλη παντοδαπά. Τότε δὲ βλέπων ὁ ἱεράρχης τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ τοποθετεῖ ἐπὶ τῶν τειχῶν μηχανήματα καὶ τάσσει ἐπ' αὐτῶν τοὺς δυναμένους νὰ τοξεύωσιν, ἀναγκάζων οὕτω τέλος τὸν πολιορκητὴν νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι μάτην προσβάλλει τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλὰ πρὶν ἀπέλθῃ ὁ Σγουρὸς ἐκριπίζει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατὰ τῆς πόλεως, ἧς δὲν ἠδύνατο νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἐμβάλλει μὲν πῦρ εἰς τὰ οἰκόπεδα, ἁρπάζει δὲ τῶν ζῴων τὰ ἐπιτήδεια εἰς ζεύγλην καὶ ζωάρκειαν[1].

Τοιαύτη ὑπῆρξε κατὰ τὸ 1203 ἢ 1204, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος[2], ἡ πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σγουροῦ, οἵαν περιγράφει αὐτὴν ὁ Νικήτας μετὰ θερμῶν ἐκφράσεων ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐφ' ᾧ καυχᾶται δικαίως. Ἀνακριβὴς δ' εἶνε ἡ περιγραφὴ τῆς πολιορκίας ὑπὸ τοῦ Fanelli[3] καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Fallmerayer, ὅςτις καίπερ τὴν αὐτὴν ἔχων πηγήν, τὸν Νικήταν, προσέθηκέ τινα ἐλευθέρως, εὐχερῶς παραφερόμενος, ὡς συνήθως, ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φαντασίας[4]. Ἐκ δὲ τῆς διηγήσεως τοῦ Νικήτα δὲν ἐξάγεται καὶ ὅτι ὁ Leake διϊσχυρίσατο, ὅτι δῆλα δὴ ἡ Ἀκρόπολις δὲν περιεβάλλετο κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἁπανταχόθεν ὑπὸ τῆς πόλεως, ἀλλὰ περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ βόρεια[5]. Μᾶλλον

[1] Νικήτ. Χων. 800-803.
[2] Ὁ *Hopf*, σ. 183, ἀποδέχεται τὴν πρώτην χρονολογίαν, ὁ δὲ *Hertzberg*, Gesch. Griechenlands σ. 419, τὴν δευτέραν.
[3] *Atene Attica* σ. 272.
[4] *Geschichte der Halbinsel Morea* Α' σ. 355 κ. ἑ.
[5] *Leake*, Topography of Athens. London 1841 σ. 68-69.

δ' ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ φιλαδέλφου Νικήτα καταδείκνυται ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, οἵτινες βεβαίως συνέρρευσαν ἐπὶ τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν πολιορκίαν, οὕτως ὥστε ὁ Σγουρὸς πυρπολῶν ἔβλαψε μόνα τὰ οἰκόπεδα καὶ τὰ ἐν τῇ κάτω πόλει ἀπομείναντα κτήνη. Περίεργον δ' εἶνε ὅτι παρ' αὐτοῦ τοῦ Μιχαὴλ, ἐκ μετριοφροσύνης ἢ κατὰ τύχην, οὐδὲν μανθάνομεν περὶ τῆς ἁλώσεως. Μόνον δὲ ποιεῖται μακρὸν λόγον περὶ νεαροῦ τινὸς ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, υἱοῦ τοῦ Γεωργίου Χωνιάτου, ὃν ἁρπάσας ὁ Σγουρὸς ἐξ Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν πατρικῶν ἀγκαλῶν, πιθανῶς ὡς ὅμηρον, εἶχεν ὑπηρετοῦντα ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου ὡς παιδόπουλον. Ἀδεξίως δέ ποτε προσενεγκόντα τὸ κύπελλον εἰς πόσιν ἐφόνευσεν ὁ θηριώνυμος Σγουρὸς τὸν νεανίαν διὰ τῆς ἀπελατικῆς αὐτοῦ κορύνης[1].

Ὀλίγας δ' ἡμέρας μετὰ τὴν λεηλασίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀπέρχεται ὁ Σγουρὸς ἐκεῖθεν καὶ προσβάλλει τὰς Θήβας καὶ φθάνει νικηφόρος πέραν τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι Λαρίσσης. Ἐκεῖ δ' εὑρίσκει τὸν φυγάδα βασιλέα Ἀλέξιον τὸν Γ' καὶ λαμβάνει εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐδοκίαν[2]. Ἔκτοτε δ' ἐτήρει τὸ ἐν Θερμοπύλαις τέναγος, φυλάσσων αὐτὸ κατὰ τῶν ἤδη ἐπερχομένων Φράγκων[3].

Ἄλλοθεν εἶνε γνωστὰ, κεῖνται δὲ καὶ ἔξω τοῦ θέματος τῆς παρούσης πραγματείας τὰ ἐπακόλουθα τῆς τετάρτης ἐκείνης σταυροφορίας, ἥτις ἀπέληξε τῷ 1204 εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγ-

[1] Κῶδ. λαυρ. 109, β-113, α καὶ 113, α-116 β.
[2] Νικ. Χων. 803.
[3] Νικ. Κων. 805.

κων, δῆλα δὴ τῶν Βενετῶν ὑπὸ τὸν δόγην Δάνδολον καὶ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸν μαρκέσιον Βονιφάτιον τὸν ἐκ Μομφερράτου.

Λαβὼν δ' ὁ Γάλλος εὐπατρίδης μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν διάταξιν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων ὡς κλῆρον τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ πασῶν τῶν χωρῶν τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος, ἐπῆλθε βαρὺς μέχρι τοῦ στενοῦ τῶν Θερμοπυλῶν, ἔνθα ἐφρούρει ὁ Σγουρός. Ἀλλὰ πρὸ τῆς δυνάμεως τῶν Φράγκων ὑπεχώρησεν ὁ θηριώνυμος καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ὀχυρώσας τὸ ὄρος. Τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν ἑάλω, ἔπειτα ὑπετάγη ἡ Φθιῶτις, ἡ Φωκίς, ἡ Βοιωτία, πεσούσης δὲ τῆς Καδμείας ἡ νικῶσα τῶν σταυροφόρων στρατιὰ ἔφθασε πρὸ τῶν Ἀθηνῶν. Διηγούμενος δὲ ταῦτα ὁ Νικήτας ἐκχύνει εἰς ὀλίγας λέξεις ὅλην αὐτοῦ τὴν φιλαδελφίαν. Ὁ προεδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως, λέγει, θὰ ἠδύνατο, ὡς τὸν Σγουρὸν πρότερον, οὕτω καὶ τότε νὰ διενεργήσῃ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ μαρκεσίου· ἀλλὰ βλέπων καὶ πειθόμενος ὅτι δὲν ἦτο καιρὸς ἀντιστάσεως, ἀφ' οὗ ἤδη εἶχεν ἁλωθῇ ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων, ἡ δὲ δυτικὴ καὶ ἑῴα μερὶς τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς εἶχεν ὑποταχθῇ εἰς τὴν σκιὰν τοῦ λατινικοῦ δόρατος, ἀναιμωτὶ ὑπεξίσταται τοῦ ἐρύματος[1].

Ἀλλ' εἶνε ἀληθὲς ὅτι καὶ ἂν ἤθελε νἀντιστῇ ὁ Ἀκομινάτος εἰς τοὺς ἐπερχομένους Φράγκους, ἡ ἀντίστασις θὰ ἦτο ἀδύνατος διὰ τὸ ἀνίσχυρον τῆς πόλεως καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Σγουροῦ λεηλασίαν. Τί δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἡ οὐδ' εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν πραι-

[1] Νικ. Χων. 805.

τώρων δυναμένη νάντιστῇ πόλις πρὸ τῆς θριαμβευτικῆς πορείας τῶν Λατίνων; Ἵνα δέ τις φαντασθῇ τὴν ὁρμὴν τῆς καταχτήσεως ἀρκεῖ νἀναγνώσῃ τὰς ποιήσεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἐκ Προβηγκίας τρουβαδούρου Rambaut de Vaqueiras ὅςτις ζῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βονιφατίου ἠκολούθησεν αὐτῷ εἰς ἄλλας τε στρατείας καὶ τὴν ἐπὶ τὴν Ἀνατολήν. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν περιγράφει οὗτος τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν δόξαν τῆς νίκης, ἐν δέ τινι ἐπιστολῇ μνημονεύει καὶ τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν. « Μεθ' ὑμῶν, γράφει, διεπέρασα τὸ ἑλληνικὸν κράτος, « ἐκέρδησα καὶ ἀπώλεσα ἐν τῷ ἀγῶνι, ἔπεσον καὶ κατέ« βαλον, ἔφυγον μεθ' ὑμῶν καὶ ἐστράφην πάλιν νικη« φόρος. Ἐν τοῖς ὕδασι καὶ ἐπὶ γεφυρῶν ἠγωνίσθην, « ἐτίναξα συμπολεμῶν ὑμῖν προχώματα, ἐκέρδησα πύρ« γους καὶ τάφρους καὶ ἐβοήθησα ὑμῖν νὰ νικήσητε ἐν « μάχαις δυσχερέσι, νὰ καταχτήσητε τὸ βασίλειον, τὸν « Μωρέαν καὶ τὰς Ἀθήνας, νὰ συλλάβητε βασιλεῖς καὶ « ἡγεμόνας. Εἰς πολλῶν ὀχυρῶν φρουρίων καὶ πολλῶν « ὀχυρῶν πόλεων τὴν ἅλωσιν ἐβοήθησα, μεθ' ὑμῶν δὲ « κατενίκησα τὸν πολέμιον στρατάρχην καὶ ἐκρήμνισα « τὸν ὕστατον αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων, ἵνα στέψω « ἄλλον[1]. »

Καταλαβὼν δ' οὕτως ὁ Βονιφάτιος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν σταυροφόρων τὴν Ἀκρόπολιν, παραχωρεῖ τὴν Ἀττικὴν εἰς ἕνα τῶν ὑφ' ἑαυτὸν εὐγενῶν, τὸν Ὄθωνα de la Roche, κύριον ἤδη ὄντα τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Βοιωτίας, κηρύξας μέγαν κῦριν τῶν Ἀθηνῶν, ὑποτελῆ δὲ

[1] *Hopf*, Bonifaz von Montferrat und der Troubadour Rambaut von Vaqueiras, herausg. v. Dr. Ludwig Streit. Berlin 1877. σ. 30.

τοῦ Καμπανίτου[1]. Καὶ τὸ μὲν ἐν Ἀθήναις μέγα ἱερὸν ἐσυλήθη καὶ ἀπεκοσμήθη, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀκομινάτου[2], ἡ δὲ βιβλιοθήκη τοῦ ἱεράρχου ἐπωλήθη καὶ ἐσκορπίσθησαν τὰ βιβλία ἅτινα μετὰ κόπου πολλοῦ εἶχε συλλέξει[3].

Τότε δὲ ὁ Ἀκομινάτος, βλέπων τὴν πόλιν ἣν ἠγάπησε καὶ διῴκησεν ἐπὶ τρία καὶ εἴκοσιν ἔτη εἰς χεῖρας λατινικὰς, ἀπῆλθε τῶν Ἀθηνῶν πένης, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὀλίγα μόνα χρήματα, ἅτινα καταναλώθησαν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ εἰς τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, τοῦ Μιχαὴλ ἀναπλεύσαντος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν κατελθόντος εἰς Εὔριπον, τέλος δὲ καταφυγόντος εἰς τὴν νῆσον Κέω ἔνθα καὶ διέμεινε μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Προδρόμου τῷ ἱδρυθέντι ὑπό τινος Κομνηνοῦ. Εἶνε δὲ θλιβερὸν τὸ τέλος τοῦ ὑπερεβδομηκοντούτους γέροντος, ὅςτις βιώσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμαίας νεότητος ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ τότε κόσμου καὶ ὡς ἀνὴρ δραστηριώτατα ἰθύνας τὸν πιστευθέντα αὐτῷ κλῆρον, διέρχεται τὰς τελευταίας τοῦ βίου ἡμέρας συνήθως μόνος, μόλις που ἐνίοτε φοιτώντων πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἀθηνῶν ἢ ἄλλοθεν παλαιῶν φίλων, μακρὰν δὲ τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν, ἀπολέσας οὐ μόνον τὴν λάμψιν τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας. Καὶ διευθύνει μὲν καὶ ἐκ τῆς Κέω ἔτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις[4],

[1] Βιβλίον τῆς Κουγκέστας, στ. 221.

[2] Μιχαήλ, μονῳδία εἰς Νικήταν. Κῶδ. λαυρ. 119, β. Migne ἔνθ. ἀν. σ. 1254.

[3] Ἴδε τὴν διατριβήν μου ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, τόμ. ΣΤ' φυλλ. ε'.

[4] Κῶδ. λαυρ. 109, α-β. 138, β.

ἀλλ' ἡ φροντὶς ἦτο μικρὰ, ἐγκαθισταμένης ἤδη λατινικῆς ἐπισκοπῆς, ἥτις εἶχεν ἀφαιρέσει τὰ πλεῖστα. Εἶχε δὲ ὁ Μιχαὴλ ἀκόμη παραμυθίαν τινὰ ἕως ἔζη ὁ ἀδελφὸς Νικήτας ἐν Νικαίᾳ, ὅπου τὰ λείψανα τοῦ ναυαγίου τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν εἶχον ἱδρύσει ἀποικίαν τινὰ τῆς πόλεως, ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ ἱεράρχης. Ἀλλὰ σπαράσσουσα τὴν καρδίαν ἔφθασεν ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ πολυτίμου ἀδελφοῦ, ἥτις προὐκάλεσε τὴν συγγραφὴν μονῳδίας ἐν ᾗ ὡς πατὴρ θρηνεῖ τὸν θανόντα ὁ Μιχαήλ. Ἐπηκολούθησε δὲ ὁ θάνατος καὶ ἄλλων συγγενῶν ἐν Νικαίᾳ, ἐν Χαλκίδι, ἐν Κορίνθῳ.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ γήρως τὰ κακὰ δὲν ἦσαν ἧττον ἐπώδυνα· ἡ γεροντικὴ ἀδράνεια ἡ τὸ πρῶτον ἐπελθοῦσα παρεβλάβη ἐπὶ τὸ χεῖρον ὑπὸ ῥευματισμῶν, ὑπὸ ποδαγράχης, ὑπὸ ἡμιπληγίας. Εἰς μάτην δὲ ὁ ἐν Νικαίᾳ βασιλεύων Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις καὶ ὁ αὐτόθι πατριάρχης Αὐτωρειανὸς καλοῦσι παρ' ἑαυτοὺς τὸν γέροντα ἐπανειλημμένως ἢ διορίζουσιν αὐτὸν μητροπολίτην τῆς Νάξου χηρευούσης[1]. Δὲν ἔχει δυνάμεις, γράφει, οὐδ' ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας νὰ ἐξέλθῃ, πῶς δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν τῷ τέρματι βίου οἰκτροῦ πλοῦν διαπόντιον; Ἔπειτα δὲ εἶνε οὕτω γλυκεῖα, ἔστω καὶ μακρόθεν, ἡ θέα τῶν προσφιλῶν Ἀθηνῶν, ὥστε δὲν ἀποφασίζει νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν σκοπιὰν ἐκείνην, ἐφ' ἧς καθήμενος ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἀπόβλητον τῆς Ἐδὲμ, ἄπωθεν περιεργαζόμενον τὰ κάλλη τοῦ παραδείσου[2].

[1] Κώδ. λαυρ. 107, β.
[2] Κώδ. λαυρ. 106, α. 140, α.

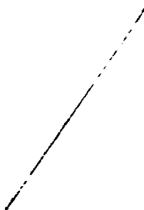
Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀσθενῶν καὶ βαρὺς ὢν ὑπὸ τοῦ γήρως δὲν ἠδυνήθη νἀντιστῇ ἐπὶ πλέον εἰς τοὺς κοπετοὺς καὶ τὰς οἰμωγὰς τῶν δαπανωμένων τέκνων, ὡς αὐτὸς λέγει, καὶ ἀποφασίζει τὸ τόλμημα νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας μετὰ δώδεκα ἔτη διαμονῆς ἐν τῇ νήσῳ. Ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ὠφελήσῃ, μικροῦ δ' ἐγίνετο καὶ αὐτὸς κατάβρωμα τῶν λατινικῶν ὀδόντων[1]. Ὅθεν ἐπανελθὼν εἰς τὴν Κέω διάγει ἐκεῖ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου ἀποζῶν ἐκ προχείρου θήρας καὶ λαχάνων καὶ ἐκ τῶν δώρων τῶν στελλομένων αὐτῷ ἐνίοτε ὑπὸ φίλων, καὶ καταλύει τὸν βίον αὐτοῦ ὡς ἐρημίτης μακρὰν τοῦ κόσμου περὶ τὸ 1120[2]. Ἀλλὰ διαφέρει φιλοσόφου τῆς ἐρήμου κατὰ τοσοῦτον, ὅσον ἐκεῖνος μὲν ἔχει ἐν τῷ νῷ τὸν θεὸν μόνον, ὁ δὲ Ἀκομινάτος, χωρὶς νὰ λησμονῇ τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, τὴν προσευχήν του εὐθύνει μάλιστα ὑπὲρ γηΐνων ἀγαθῶν, τούτων δὲ τῶν ὑψίστων. Δέεται, αἱ δ'

[1] Κῶδ. λαυρ. 156, α.

[2] Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Μιχαὴλ δὲν εἶνε γνωστὸν ἀκριβῶς. Μέχρι τοῦδε ἐσημειοῦτο μόνον ὅτι ὁ ἱεράρχης πρέπει νὰ ἔζῃ ἔτι περὶ τὸ 1215, διότι σώζεται ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Μανουὴλ Χαριτόπουλον, ὅςτις ἐγένετο πατριάρχης ἐν Νικαίᾳ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος (*Ellissen*, Mich. Akom. σ. 43). Ἀλλ' ἐν μὲν τῇ πρὸς Θεόδωρον τὸν Δούκαν ἐπιστολῇ λέγει ὁ Μιχαὴλ ὅτι διῆγεν ἔτος ἤδη δωδέκατον ἐν Κέῳ (κῶδ. 155, 6.), ἄλλοθεν δὲ διδασκόμεθα ὅτι εἰς Κέω μετέβη ἓν περίπου ἔτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις πιθανῶς ἐγένετο τῷ 1205 (153, α), ὥστε ἔζη ἔτι τῷ 1218. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πρὸς τὸν Δούκαν ἐπιστολὴν σώζονται ἔτι ἱκαναί, ὥστε νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς δύο τοὐλάχιστον ἀκόμη ἔτη τὸν διελθόντα χρόνον, χρώμενοι ὡς μέτρῳ τῷ ποσῷ τῶν ἐκ Κέω στελλομένων ὑπ' αὐτοῦ συνήθως γραμμάτων. Κατὰ ταῦτα δ' ὁ θάνατος αὐτοῦ συνέβη περὶ τὸ 1120, μᾶλλον δὲ μετ' αὐτό.

ἐπιστολαὶ αὐτοῦ καὶ προσευχαὶ συγκινοῦσιν ἡμᾶς, δέεται τοῦ παντοκράτορος ἵνα ἐπινεύσῃ ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ πέμψῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὸν βασιλέα Θεόδωρον, ἵνα τῇ θείᾳ ἐπικουρίᾳ δυνηθῇ οὗτος νἀνακτήσῃ τὸ κράτος καὶ ἐλευθερώσῃ τὸ γένος ἀπὸ τῆς ξένης τυραννίδος. Αἱ τελευταῖαι δ' αὐτοῦ ἐπιστολαὶ, γενόμεναι κατ' ὀλίγον βραχύτεραι σὺν τῷ γήρᾳ καὶ τῇ νόσῳ τοῦ ἱεράρχου, εἶνε περιπαθὲς κύκνειον ᾆσμα, ὅπερ ἀκούων τις λησμονεῖ ὅτι ὁ γράφων εἶνε ἱερεὺς τῶν βυζαντικῶν χρόνων καὶ νομίζει ὅτι παρίσταται μᾶλλον εἰς ἀκρόασιν ᾄσματος ἁρματωλοῦ, ἐν κατανύξει εὐαγγελιζομένου αἰσιώτερον μέλλον.

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ τέλη τοῦ ιϐ' καὶ τὰς ἀρχὰς ιγ' αἰῶνος καὶ τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ μητροπολίτης Μιχαὴλ Ἀκομινάτος ὁ Χωνιάτης, ὁ ἐπὶ τεσσαράκοντα σχεδὸν ἔτη συνδέσας τὴν τύχην αὐτοῦ μετὰ τῶν τυχῶν τῆς πόλεως. Ἐκεῖνος μὲν ὑπῆρξε χρηστὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἔπραξε τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτῆς, ἐκείνη δ' ὑπῆρξε κακοδαίμων, καὶ ἐλευθέρα οὖσα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν Ἀθηνῶν ἀγωνισάμενος ἀπέθνησκεν ἴσως λησμονούμενος εἰς ἀκτὰς γείτονας τῆς Ἀττικῆς, πρὸς τὰ ἐκεῖσε στρέφων τὸ ὕστατον αὐτοῦ βλέμμα καὶ θρηνῶν ὡς ἄλλος Ἱερεμίας τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῦ λάχους τὸ δούλειον ἦμαρ, αἱ Ἀθῆναι κατὰ παράδοξον τῆς μοίρας φορὰν ἤρξαντο ἤδη εὐημεροῦσαι ὑπὸ ξένην τυραννίδα.

[ΜΙΧΑΗΛ ΑΚΟΜΙΝΑΤΟΥ]

ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΑΙΤΩΡΑ ΚΥΡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΤΟΝ ΔΡΙΜΥΝ

ΤΑΙΣ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΠΙΣΤΑΝΤΑ.

---

1. Τὸν Θησέα φασὶν ἐκεῖνον τὸν συνοικιστὴν τῶν ἐμῶν Ἀθηνῶν (δεξιωτέον γὰρ ἀττικοῖς διηγήμασιν ἄνδρα Μουσῶν καὶ λόγου θεράποντα καὶ σοφὸν ὑποφήτην Θέμιδος, ἐπεὶ νῦν πρώτως ἧκεν Ἀθήναζε ταμίας εὐνομίας καὶ σωτὴρ Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος), τὸν Θησέα τοίνυν ἐκεῖνον, βαδίζοντά ποτε Μαραθῶνάδε κατὰ ὑβριστοῦ ταύρου μυρία παρεχομένου τοῖς ἐκεῖ που τετραπολίταις πράγματα, καταλῦσαί φασι καὶ ἐπιξενωθῆναι παρά τινι γυναικὶ (Ἑκάλη τῇ γυναικὶ τὸ ὄνομα ἦν), γραὶ μὲν πεμπέλῳ καὶ πενιχρᾷ, ξενοδόχῳ δ' ἄλλως ἀγαθῇ καὶ τοῖς παροδεύουσιν ἄκλειστον ἀεὶ προβαλλομένῃ τὸ οἴκημα καὶ οὕτω τι φιλοφρονηθῆναι ἥδιον ὡς ἀεὶ μεμνῆσθαι τῆς ὀλίγης τραπέζης ἐκείνης καὶ αὐχμηρᾶς καὶ μὴ ἂν ἄλλην οὕτω ποτὲ τερπνοτέραν λογίσασθαι.

2. Καὶ σὲ τοίνυν, ὦ γενναῖε τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε,

Κῶδ. Λαυρ. 39, 6. Τίτλος. πραίτορα.—3. ὑποφήτην.—6. μαραθῶναδε. — 8. καταλῦσαι φασί. — 9. Ἔπιθι Φιλοχόρου ἀπ. 37 ἐν Fragm. Hist. Gr. τόμ. Α' σελ. 390.

στελλόμενον δεῦρο δυνατὸν ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ὅπως τῷ τῆς δίκης ὅπλῳ δαμάσαις τοὺς βαλλομένους οἴστρῳ πλεονεξίας καί, κατὰ τὸν Ἐφραίμ, ἀπαυχενιζομένους τὸν τῆς δικαιοσύνης ζυγὸν ὡς δάμαλις, καὶ τοῦ πάσχειν κακῶς ἀπαλλάξειας, φιλοφρονεῖται δι' ἡμῶν ἡ πόλις ἥδε· ἡ πάλαι μὲν εὐδαίμων καὶ πᾶσι καλοῖς ἐννεάσασα, νῦν δὲ χρόνῳ γεγηρακυῖα καὶ πρὸς γῆν καταρρεύσασα, προτιθεμένη δὲ ὅμως προθύμως ἣν ἔχει λόγου τράπεζαν ἄκομψον καὶ ὡς ἐξὸν ἐπιδεικνυμένη τὰ τῆς παλαιᾶς φιλοξενίας καὶ φιλοφροσύνης γνωρίσματα· οὐ λέγω τὸ χαλκοῦν ἀνιστᾶν ἢ ἐξ ἑτέρας ὕλης δημιουργεῖν (πάλαι γὰρ τὰς ἀνδριαντοποιοὺς ἐξεκόπη χεῖρας τῷ χρόνῳ, δι' ὧν τοὺς ἀγαθοὺς περὶ αὐτὴν ἄνδρας ἐδεξιοῦτο), ἀλλὰ λόγοις ἐξαίρειν καὶ τοῖς ἐπαίνοις κοσμεῖν, ὡς δύναμις. Καίτοι οὐδὲ τὴν γλῶτταν ἐκείνην ἔτι τὴν εὐγενῆ, τὴν σοφὴν εὐτυχεῖ, ἵνα λόγῳ θαυμάζῃ τὰ θαύματος ἄξια. Φθάσας γὰρ καὶ ταύτην ὁ χρόνος ἐξέτεμεν, ὡς τῆς Πανδιονίδος κόρης ὁ Θρᾷξ ἐκεῖνος ὁ ἀσελγής. Καὶ νῦν ἄγλωττος, φεῦ, ἀτεχνῶς ἡ παντοδαπῆς σοφίας καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ, ἐν ᾗ Στοὰ μὲν τῶν οὐρανοῦ νώτων παρέψαυσε σοφίας τῷ θαύματι, Περίπατος δὲ διέδραμε τῇ φήμῃ ὅσην καὶ ἥλιος, Περικλῆς δὲ ὁ Ὀλύμπιος ἠξιοῦτο καλεῖσθαι ἀστράπτων καὶ βροντῶν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ξυγκυκῶν ἅπαν τὸ προσιστάμενον, Δημοσθένης δὲ τῶν ὁποιδήποτε ῥητόρων σφοδρότερον ἔπνευσεν, ἵνα μὴ Λυσίου τὰς χάριτας καὶ γλυκύτητας Ξενοφῶντος καὶ σειρῆνας Ἰσοκράτους λέγωμεν.

19. Θράξ.

3. Ἀλλ' εἰ καὶ τὴν τοιαύτην μεγαλοφωνίαν ἡ πόλις πάλαι ποτὲ πρὸς τοῖς λοιποῖς ἄλλοις σεμνώμασιν ἀπεβάλετο, οὐδ' οὕτως ἀνέχεται καθ' ἅπαξ ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἐπὶ λόγοις καὶ σοφίᾳ φρονήματος, ὥστε μὴ οὐ λόγῳ σε κατὰ δύναμιν δεξιοῦσθαι τὸν λόγιον καὶ καθ' ἡδονήν σοι φιλοφρονήσασθαι (χαίρει γὰρ ἕκαστος τοῖς οἰκείοις ὁσονοῦν κοσμούμενος) λόγῳ μὲν οὐ χλιδῶντι καὶ φιλοτίμῳ καὶ ἀπειρόκαλον ἁβροσύνην ἐπισυρομένῳ, ἀπερίττῳ δ' ἄλλως καὶ || πενιχρῷ καὶ καταλλήλῳ τῇ τε δυστυχούσῃ περὶ λόγους πόλει καὶ τῷ λαχόντι ταύτην ποιμαίνειν οὐκ εὐτυχῶς. Ναὶ γάρ· οὐκ εὐδαίμων ἐγὼ ποιμὴν, ὡς ἐπ' ἐρημίας μεγάλης τῆς ἦν ὅτε μεγάλης πόλεως πάνυ δυστυχὲς καὶ βραχὺ νέμων ποίμνιον. Ὃς καὶ τῆς πέτρας ταύτης ὑπερκαθήμενος, εἴποτε ᾄσομαι, ἐμαυτῷ ᾄδω, οὐκ ἔχων τὸν ἐπαΐοντα, ὅτι μὴ τὴν ἠχὼ μόνην, ἀντιφθεγγομένην λαμπρῶς τοῖς ποιμενικοῖς ἡμετέροις αὐλήμασιν· ὡς ἀγροικισθῆναι κινδυνεύειν ἐξ οὗ περ τὰς σοφὰς παροικεῖν Ἀθήνας ἐλάχομεν. Πέπεισμαι δ' ὅτι μᾶλλον ἂν χαίροις πενιχρῶς οὕτω φιλοφρονούμενος παρὰ τῆς σοφῆς ποτε πόλεως ἢ παρὰ τῆς πρώτης τῶν ἄλλων φιλοτίμως καὶ περιττῶς δεξιούμενος, ὅτε καὶ Θησεὺς, ὡς ὁ λόγος ἀρχόμενος ἀνεβάλετο, τὸ πτωχικὸν καὶ [πρεσβυτικὸν] φιλοξένημα τῆς Ἑκάλης τῆς ἀττικῆς ἥδιστον ἐλογίσατο.

2. πάλαι ποτε. — 3. καθάπαξ. — 4. σοφία (τὸ πρῶτον ἐγράφη σοφιῶν;). — 9. || Κώδ. 40, α. — 15. ἔχω. — 16. ἠχῶ. — 21. ποτέ. — 24. Μετὰ τὸ καὶ ἐξέπεσε προφανῶς ἐν τῷ κώδικι λέξις τις· εἰκάζω δ' ὅτι γραπτέον τὴν λέξιν πρεσβυτικὸν διὰ τὴν ὁμοίαν ἀρχὴν καὶ τὸ ὅμοιον τέλος πρὸς τὸ ἐγγὺς κείμενον πτωχικόν.

4. Ἄγε δὴ τοίνυν, ἀνδρῶν ἄριστε, τίμησον Ἀθήνας καταλύσας δεῦρο· ἄσπασαι τὸ τῶν λόγων ἔδαφος ὁ σοφὸς, τὴν τοῦ Σόλωνος μητέρα ὁ ἐννομώτατος δικαστὴς, τὴν τῶν ῥητόρων καὶ σοφιστῶν τιθηνὸν ὁ τῆς δημοσθενικῆς ἠχοῦς ἐραστής. Ἀγάπησον εἴ που ἴχνος τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας θεάσαιο. Ἐράσμιος τοῖς ποθοῦσι καὶ καπνὸς τῆς ποθουμένης γῆς ἀποθρώσκων ἢ ἀμυδρόν τι ἄλλο φαινόμενον σύμβολον. Μόνον ἐπίσχες τὸ δάκρυον μὴ καὶ τὴν ἑορτὴν ποιήσῃς ἀνέορτον.

5. Ὁρῶ γὰρ ὡς οὐκ ἀδακρυτὶ βλέπεις Ἀθήνας οὕτως ἀποβαλομένας οὐ λέγω τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα (μακρὸς γὰρ χρόνος ἐξ οὗ περ ταύτην ἀφῄρηται), ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς πόλεως σχῆμα καὶ τὴν ὅλως ἐγγράφουσαν ταῖς πόλεσι μορφὴν καὶ κατάστασιν. Ὁρᾷς τείχη τὰ μὲν περιῃρημένα, τὰ δὲ καθῃρημένα παράπαν, οἰκίας δὲ κατεσκαμμένας καὶ γεωργουμένας, τοῦτο δὴ τὸ τῶν ἐκπορθούντων ἔσθ' ὅτε τελευταῖον παροίνημα, ὁποῖον καὶ Μακεδὼν ταῖς Θήβαις ἐμπεπαρῴνηκεν· ὁρᾷς τὴν [πόλιν] μακρὰν ἐρημίαν μικροῦ καὶ ἀοίκητον. Οὕτω βαρβαρικώτερον τῶν Περσῶν ὁ χρόνος τοῖς ἀγαθοῖς ἐπεξῆλθε τῆς πόλεως, δεινῷ συμμάχῳ, τῷ φθόνῳ, χρησάμενος. Οὐδ' ἐρείπιον

7. τοῖς ποθ. Ἔπιθι Ὀδυσσ. Α, 58. — 14. Ἔπ. Νικ. Χων. 336, 11 (ἔκδ. Βόννης) «τῷ κύκλῳ τῶν περὶ ἐκεῖνον ἐνέγραφε» καὶ αὐτ. σ. 344, 15 «τῷ κύκλῳ ἐγγραφέντας τῶν Ἀνδρονίκῳ προστεθειμένων.» — 19. πόλιν προσέθηκα λεῖπον ἐν τῷ κώδικι. — 22. συμπάσχω. Μετὰ τὸ χρησάμενος ἕπονται ἐν τῇ ᾤᾳ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος, ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς γεγραμμένα, τὰ ἑξῆς, ὧν τὰ ἐν ἀγκύλαις συμπληρούμενα λείπουσιν ἀποκοπέντα κατὰ τὴν στάχωσιν «ποῦ μοι τὰ τῆς ἄκρας ἐ[στὶ] σοφίας; ποῦ μοι τὰ τῆς [πάλαι;] ἀνδρείας; φροῦδα πά[ντα] καὶ μῦθος οὐ πιστευόμενος.»

γοῦν Ἡλιαίας ἢ Περιπάτου ἢ Λυκείου εὕροις ἄν, πλεῖστα χαμών. Μόνον ἂν ἴδοις πετραῖον Ἀρείου Πάγου γεώλοφον, οὐδὲν ὅ φασιν ἱερόν, ὅτι μὴ στεφάνην πέτρας ψιλὴν καὶ μόνῳ τῷ σεμνῷ γνωριζομένην ὀνόματι· τυχὸν δέ τι καὶ τῆς Ποικίλης Στοᾶς μικρὸν λείψανον, μηλόβοτον καὶ αὐτὸ καὶ τοῖς ὀδοῦσι τοῦ χρόνου τὰς πλίνθους παρατρωγόμενον. 6. Οὕτω Μοῦσαι μὲν καὶ Χάριτες αὐτῇ φιλοσοφίᾳ καὶ αὐτῇ σοφιστικῇ τῆς Ἀττικῆς ἐξαπέπτησαν, ἀγροικία δὲ [καὶ] βάρβαρος φωνὴ ταύτην κατεκληρώσαντο. Καὶ ἵνα τὰ παρὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος ἐπαπειλούμενα τῇ Βαβυλῶνι κατὰ καιρὸν φθέγξωμαι, «ποιμένες μὲν οὐκ ἀναπαύονται ἐν αὐτῇ, ἀναπαύονται δὲ θηρία πονηρὰ δαιμόνιά τε ἐνορχοῦνται αὐτῇ καὶ ὀνοκένταυροι κατοικοῦσι καὶ ἐχῖνοι τοῖς οἴκοις ἐννεοττεύουσι» καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ταῖς ἐρημουμέναις ἐμφιλοχωρεῖ πόλεσιν.

7. Ἀλλὰ τί ταῦτα μάτην ἐκτετραγῴδηται, καὶ ταῦτα νῦν, ὅτε χρεὼν πάντων ἐπιλελῆσθαι τῶν σκυθρωπῶν καὶ λευκὰς ἄγειν ἡμέρας, δοκοῦντας ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν παλινδρομεῖν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν τοῦ Πέλοπος, ἐπεὶ ὑπὸ σοὶ δικαστῇ καὶ κοσμήτορι ἄγεσθαι καὶ ῥυθμίζεσθαι κατὰ θεῖον εὐτύχησαν; Ὃς τῶν σπουδαίων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ πολιτευσαμένων ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πόλεων τὴν πᾶσαν συνελὼν ἀρετὴν φέρεις ἐν σεαυτῷ, καὶ τὴν μὲν νομοθετικὴν ἠκριβώσω μᾶλλον Λυκούργου καὶ Σόλωνος, τὴν δὲ δικαστικὴν ||

9. τὸ καὶ λείπει ἐν τῷ κώδικι. — 12-15. Ἐπιθ. Ἡσ. XIII, 20-22. — 20. λευκὴ ἡμέρα ἀπαντᾷ παρὰ Πλουτ. Περ. 27, Αἰσχύλ. Περσ. 301, Σοφ. Αἴαντι 709 καὶ ἀλλ. — 27. || Κώδ. 40, 6.

τοῦ Μίνωος κρεῖττον καὶ Ῥαδαμάνθυος, τοῦ δὲ δικαίου Ἀριστείδου τοσούτῳ διήνεγκας, ὅσῳ τῆς ἀδικίας τὸ δίκαιον (ἐς τοσοῦτον γὰρ ἐγὼ τῆς ἑλληνικῆς εὐθυδικίας οἶδα τὴν κατὰ Χριστὸν ὑπερφέρουσαν), Θεμιστοκλέους δὲ τοσοῦτον ἀγχινούστερος ἦσθα ὅσον καὶ παιδὸς ἀνὴρ ἐντελής. Τό γε μὴν Περικλέους ἐν δημηγορίαις καταπλῆττον καὶ Δημοσθένους τὸ ἐν ῥητορείαις ἐνθουσιάζον, πάλαι βίβλοις μανθάνων, νῦν ἐν σοὶ δι' ἔργων ἐγνώρισα, Ἱππολύτου δὲ τὸ σῶφρον καὶ Αἰακοῦ.

8. Ἀλλ' οὐ θέμις παραβάλλειν τὴν ἀρχὴν τὰ ἀσύμβλητα, ὥςπερ οὐδὲ τὸ ἀδιάφθορον τῆς δίκης σου καὶ κρεῖττον παντὸς λήμματος σχοίη ἂν παρ' ἐκείνοις οἰκεῖον ἀρχέτυπον, κἂν παρεισκυκλῇ τις τῷ λόγῳ τοὺς περὶ Μίνωα καὶ Ῥαδάμανθυν καὶ τοὺς ἐν ᾍδου δικαστικοὺς θρόνους ἐκείνων. Οἱ γὰρ ἐκθειάζοντες ἐκείνους ἀπορεῖν μοι δοκοῦσιν ἐκ τῶν ἐναργῶν παριστᾶν καὶ προδήλων τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν, καὶ παρὰ τοῦτο καθίζουσι δικαστὰς τῶν ἐν ᾍδου, ἵνα ψυχρὰν καὶ τεθνηκυῖαν τῆς δικαιοσύνης μαρτυρίαν σφίσι χαρίσωνται.

9. Οὐκουν πρὸς τὴν ἐκείνων δικαιοσύνην τὴν σὴν εὐθυδικίαν ἀντεξετάσαιμι, ἵνα μὴ τῇ νεκρᾷ καὶ ἀδήλῳ τὴν ζῶσαν καὶ φαινομένην συγκρίναιμι. Πλὴν τοσοῦτον θετέον παράλληλα, καθότι, ὡς ἐκείνους διὰ τὸ δόξαι δικαίους καὶ τῶν ἐν ᾍδου προβάλλονται δικαστάς, οὕτω καὶ σέ, δικαιότατον ἀνδρῶν ἀποδεδειγμένον καὶ τοῖς δικαστικοῖς θρόνοις ἤδη λαμπρῶς ἐμπρέψαντα, κατέπεμψεν ὁ θειότατος ἡμῶν αὐτοκράτωρ εἰς τὰ κατώτατα ταῦτα μέρη δικαστὴν ἀκριβῆ καὶ τῆς

2. τοιούτῳ. — 5. ἀγχινούσθερος. — 13. τίς. — 14. ἅδη. — 16. ἐνεργῶν.

Θέμιδος πρύτανιν, ἵνα θεμιστεύῃς τοῖς δεῦρο, μηδὲν ἀπεεικόσι νεκρῶν, ἀλλ' ἀτεχνῶς φαινομένοις καμόντων ἀμαυρὰ εἴδωλα. Ἡ γὰρ παμφάγος κακία, ὅσα καὶ Ἅδου γαστήρ, εἴ τι που ζωτικὸν ἀγαθὸν εὕροι, καταπέπωκε καὶ διέφθειρε καὶ ὡς πρόβατα ἐν Ἅδου τοὺς ἐνταῦθα ἔθετο. **10.** Καὶ δὴ τοῖς ὡς εἴρηται νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια, ὡς μηκέτι θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς. Εἰς τοῦτο καὶ γὰρ ἀπεστάλης τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἀκτὶς παρὰ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, τοῦ θεοειδοῦς φημὶ αὐτοκράτορος, ἵνα τοὺς μὲν ζωώσῃς θάλπων δίκης εὐθύτητι, τοὺς δ' ἀπαλλάξῃς τοῦ σκότους τῆς ἀδικίας, ὑφ' οὗ καὶ δεδορκότες σφίσι σκοτοῦνται τὰ βλέφαρα καὶ τὸ τοῖς δικαίοις ἐπανατέλλον φῶς ἀποστρέφονται.

11. Νῦν ἐπανῆλθεν ἡ δίκη ταῖς πόλεσι πάλαι ἀποπτᾶσα καὶ τὸν χθόνιον τοῦτον χῶρον ἀπολιποῦσα οἷς αἰσχρῶς ἑλκομένη περιϋβρίζετο· νῦν ἀνοίγονται βήματα καθ' Ἑλλάδα καὶ νόμοι παρρησιάζονται, καὶ τῷ μὲν ἀδικουμένῳ παρέστηκε ψῆφος ἐπίκουρος, τοῖς δ' ἀδικοῦσιν ἄμφηκες ξίφος ἐπανατείνεται. Οὐ γὰρ δὴ τὸ πρᾶον τοῦ ἤθους καὶ ἥμερον τοῖς χειροδίκαις καὶ ὑβρισταῖς καὶ κατακινδυνεύουσι τῶν πενήτων ἐπιεικεύσεται, οὐδὲ λαλήσει λόγους εἰρηνικοὺς κατὰ τὸν κριτὴν ἐκεῖνον ὃν κατακρίνει θεῖος προφήτης ὡς μὴ τοὺς ἀδικοῦντας ἐλέγχοντα, ἀλλ' ἀποτόμως καὶ μισοπονήρως ἐπεξελεύσεται, καὶ ὅσῳ καταγλυκαίνει τοὺς ὑγιαίνοντας τὰς ψυχάς, τοσούτῳ τοὺς φρονοῦντας μηδὲν ὑγιὲς ἐν δίκῃ δριμύξεται. Καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ

1. δεύρο. — 2. Ἐπ. Ὀδυσσ. Δ, 824. — 14. ἀποστρέφεται.

φύσει γλυκερὸν μέλι δακνηρὸν τοῖς ἠλκωμένοις καὶ νοσεροῖς σώμασι, καὶ τοὺς ἀσθενοῦντας τὰ ὄμματα παραλυπεῖ καταλάμπων ὁ γλυκὺς οὗτος ἥλιος· ἵνα μὴ λέγω καὶ Χριστὸν τὸν νοούμενον ἥλιον, ὃς φῶς ἐστιν ἱλαρώτατον τοῖς καθαροῖς δῆλα δὴ τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ πῦρ καταναλίσκον τοῖς ἀξίοις πυρώσεως <ἢ καύσεως.>

12. Νῦν ἡ Ἑλλὰς μέγα φρονεῖ καὶ ἁβρύνεται μειδιῶσα τὴν ὄψιν καὶ γεγανωμένη τὸ πρόσωπον οἷς ἐνεκολπίσατό σε τεθειμένον εἰς τὰ θεμέλια ταύτης λίθον πολυτελῆ, ἔντιμον [ἐκ] τῆς μεγάλης || ἐκλελεγμένον συγκλήτου καὶ τῷ δικαστικῷ κύκλῳ, ὅσα καὶ δακτυλίῳ χρυσῷ διαυγῆ σφενδόνην, ἐναποστράπτοντα. Καί σε κυδαίνει καὶ περιπτύσσεται, καταγαγόντα μὲν νόμους καὶ δίκας ἐκ μακρᾶς ὑπερορίας ἐπὶ τὰ πάτρια, ἀποδεδωκότα δὲ πολιτείαν ταῖς πόλεσιν ἔννομον, καὶ προσφύεται περιχαρῶς καὶ περιέπει παντοδαπῶς ὡς συνοικιστήν, ὡς ἀνακομιστὴν τῆς ἀρχαίας εὐδαιμονίας καὶ μάχαιραν αὐτοκρατορικὴν οὐ φορουμένην εἰκῆ, ἀλλὰ παροξυνομένην ὡς ἀστραπὴν καὶ διαιροῦσαν τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος. Ναὶ μὴν καὶ ὡς χεῖρα θείαν τε καὶ βασίλειον καὶ ἀνθεξομένην κρίματος, ὡς ἠκούσαμεν· διὰ σοῦ γὰρ ὅσα καὶ δεξιᾶς ἐπιλαβέσθαι τοῦ Πανελληνίου πίπτοντος ἤδη βασιλεὺς ὁ γενναῖος ἐσκήψατο καὶ πρὸς τὴν προτέραν εὐνομίαν ἀνορθοῦν ἐπεβάλετο.

13. Καὶ τίς ἂν ὁ παρ' ἡμῶν χαριστήριος τῷ κρατίστῳ βασιλεῖ γένοιτο; Νῦν ἔδει ποιητικήν τε καὶ σοφιστικὴν ἀναβιῶναι καὶ ῥητορικὴν ἀναλαβέσθαι μένος

5. δηλαδή. — 10. || Κώδ. 41, α. — 12. σφενδόνη. — 21. τέ.

ἐκεῖνο καὶ θάρσος, καὶ ἄλλην ἄλλο τι τῶν τοῦ μεγαλουργοῦ βασιλέως κατορθωμάτων ἀπολαβοῦσαν ὑμνεῖν. Ὡς ἡμεῖς γε οὐδὲ τὴν περὶ ἡμᾶς ταύτην εὐεργεσίαν κατ' ἀξίαν ᾄσομεν, πολλοῦ δέομεν τῶν καθ' ἅπαξ πεπραγμένων τῷ βασιλεῖ κεφαλαιωδῶς ἐπιμνησθῆναι καὶ τὴν πρέπουσαν σφίσιν εὐφημίαν ἀφοσιώσασθαι.

14. Πλὴν εἰ καὶ ἄλλως οὐχ οἷόν τε πάντα διέξεσθαι ὅσαπερ ἔγνωμεν αὐτοὶ καὶ ὀφθαλμοῖς ἰδόντες ἐξέστημεν, ἐπιτροχαστέον ὡς οἷόν τε καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ὅπως ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ πλημμελῶς καὶ τεταραγμένως ἐφέρετο. Καὶ παρὰ τοῦτο αὐτὴ μὲν ἀνεκαλεῖτο τὸν ἐρώμενον αὐτῆς πάλαι μέγαν Ἀνδρόνικον, ἐφ' ᾧ καταλῦσαι μὲν τὴν ὑφέρπουσαν ἤδη λατινικὴν τυραννίδα καὶ τῷ τῆς βασιλείας ἐπαναφυομένῳ μοσχεύματι ὡς σμῖλαξ περιπλεκομένην, κατὰ τὴν τῆς προφητείας εἰκόνα, ἀπαλλάξαι τε τὴν Κωνσταντίνου ἀτόπων καὶ ἀγεννῶν ἐραστῶν ἄνω κάτω κυκώντων τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Αὐτὸς δὲ ἠγαλλιάσατο ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ, οὐ παμπόλλην μὲν ἀσπίδα, παμπόλλην δὲ ἵππον ἄγων, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῷ δικαίῳ εὖ ὡπλισμένος, τοῦτο δὲ καὶ ὡς εἰς ἐρῶσαν πόλιν ἐλαύνων εὔζωνος. Καὶ δὴ ὁ μὲν Ἰξίων ἑάλω παραχρῆμα καὶ δέδωκε δίκην κατάλληλον οἷς παρ' ἀξίαν ἐπείρα τηλικοῦτον βασιλείας κάλλος καὶ συλήσειν ᾤετο· τὸ δὲ περὶ ἐκεῖνον ξενικόν, οὓς ἄλλον ἐξ ἄλλου ληστηρίου πολλοῖς θη-

1. ἀλλό. — 4. καθάπαξ. — 7. οὐχ' οἷον τε πάντων· Περὶ δὲ τοῦ ἀναγκαίου τῆς διορθώσεως ἔπιθι Ἰλιάδ. I, 61 καὶ Τ, 186. — 9. οἷον. — 12. ἐφῶ. — 14. ἐπαναφυομένην. ὡ σμίλαξ. — 15. Ἐπ. Ναούμ, I, 10. — 16. τὲ. — 22. παραχρῆμα.

σαυραῖς μισθωσάμενος ἀδαμαντίνην, ὡς ἐδόκει, τῆς τυραννίδος φρουρὰν συνεστήσατο, εἰς θάλασσαν διερρύη ἀθρόον καὶ ᾤχετο σκεδασθὲν, ὅσαι τέως οὐκ ἔφθασαν τοῦ βασιλικοῦ ξίφους γενέσθαι πάρεργον, ἀλλ' ὡς ὕδωρ ἐξεχύθησαν κατὰ θαλάττης τὰ ὀστᾶ ταῦτα τῆς τυραννίδος, οἷς ἐδραζομένη πρὸς μικρὸν ἐστηρίζετο.

15. Πῶς ἂν ἐπὶ τούτοις τὴν τηνικαῦτα αἰθρίαν εἴποιμι; ἣν εἴδομεν ἄσμενοι, τῆς ἐπικειμένης ὁμίχλης ἀπαλλαγέντες, ἢ τὸ τῆς πόλεως ἑόρτιον σκίρτημα; Ἀνεπέτασε μὲν ἡ Κωνσταντίνου τὰς πύλας ἁπάσας, πολῖται δὲ πάντες κατὰ τὰ ἔθνη τῶν μελισσῶν ἐξεχέοντο, ἐζεύγνυτο δὲ μικροῦ ταῖς τριήρεσι καὶ ταῖς λέμβοις ὁ τῆς Προποντίδος πορθμός, ἄταλλε δὲ οἶμαι καὶ κήτη καὶ δελφῖνες ἐσκίρτων, τὰ ἐμβατήρια τῷ βασιλεῖ προσαθύροντες. Τάχα καὶ Προποντὶς αὐτὴ τὸ ἁλμυρὸν ἀπεκλύσατο ῥεῖθρον τῷ τῆς ἡδονῆς ῥεύματι καὶ εἰς γλυκὺν καὶ πότιμον μετεβάλετο ποταμόν. Ἔλαθε δὲ οὕτω μεταβαλοῦσα ὡς ἂν μηδενὸς γευσαμένου διὰ τὸ μὴ ἄλλο τι διψᾶν τὸ τηνικαῦτα τοὺς πάντας ἢ τὸν || πάμμεγαν ἰδεῖν Ἀνδρόνικον χρόνιον φανέντα καὶ ὡς ποταμὸν εἰρήνης ἐπὶ τὴν οἰκείαν πηγὴν ἀνακλώμενον καὶ μυρία Ῥωμαίοις ἀγαθὰ φέροντα, δεσμίων λύσιν, φυγάδων κάθοδον, τυραννίδος κατάλυσιν καὶ τὸ μηκέτι στασιάζειν τηλικαύτην ἀρχὴν καὶ αὐτὴν ὑφ' ἑαυτῆς φθείρεσθαι. 16. Αὕτη τῶν ῥωμαϊκῶν πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη· οὗτος ὁ βασιλικὸς ἀγὼν τὸν τῆς μεγαλοπόλεως φρικώδη σεισμὸν ἔστησε, μᾶλλον δὲ τὸν τῆς οἰκουμένης, ὡς εἰπεῖν, κλόνον ἔπαυσε, καὶ τοῦτο πρῶτον τῇ βασιλίδι τῶν πό-

19. ἄλλό. τοτηνικαῦτα — 20. || Κώδ. 41, 6.

λεων τῶν περὶ αὐτὴν ἀκαθέκτων καὶ θερμῶν ἐρώτων ἀντέδωκεν ἀπαλλαγῆναι, τυραννικῆς καὶ λατινικῆς παροινίας, καὶ καθαρὰν καθαρῶς βασιλεύειν ἐπιμιξίας βαρβαρικῆς.

17. Εἶτα κατὰ τὸν πολυπλανῆ καὶ πολύφρονα ἐκεῖνον ἥρωα ἐκποδὼν ποιεῖται τοὺς ὅσοι τὴν θεόθεν ἀφωρισμένην αὐτῷ καὶ προηρμοσμένην βασιλείαν μειρακιωδῶς καὶ μοχθηρῶς ἐμνηστεύοντο καὶ συνετάραττον τὴν ῥωμαϊκὴν μοναρχίαν, εἰς πολυκοιρανίην καταμερίζοντες. Καὶ ὡς ἐπιστημονικώτατος μουσικὸς κίθαριν ἤδη λελυμένην σοφῶς ἡρμόσατο, οὕτω καὶ βασιλεὺς ὁ σοφώτατος τὴν ῥωμαϊκὴν ἡγεμονίαν ἐκμελῶς ἀγομένην καὶ φερομένην καὶ λυθήσεσθαι κινδυνεύουσαν εἰς τὸ ἐμμελὲς μετερρύθμισε. 18. Βαβαί· ἡλίκος κλύδων τὴν βασιλίδα πόλιν, μᾶλλον δὲ τὸν ὑπ' αὐτὴν ἅπαντα κόσμον περιεκάχλαζε πρὶν ἢ τὸν δεξιὸν τουτονὶ κυβερνήτην ἐπιλαβέσθαι τῆς κοινῆς διοικήσεως, οἵα δὲ ἄρτι γαλήνη διαγελᾷ τῷ παντὶ καὶ συναγάλλεσθαι παρασκευάζει τῷ βασιλεῖ, κεχρισμένῳ τὸ τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον, πολέμου μὲν πεπαυμένου παντὸς, στάσεως δὲ πάσης ἀπεσβεσμένης, τῆς χαλεπωτέρας τοσούτῳ πολέμου ὅσῳ τῆς εἰρήνης πόλεμος.

19. Ἐντεῦθεν τὸ κύκλῳ πολέμιον παρεῖται τῷ δέει τὰς χεῖρας καὶ τῶν ὅπλων λαθόμενον πρὸς ἱκέσιον σχῆμα ῥυθμίζεται, καὶ πρέσβεις, ἄλλοθεν ἄλλος ἥκοντες, τῷ βασιλείῳ στεφάνῳ τὰ ἐπινίκια προσαναπλέκουσι στέμματα. Ὁ νέος Ἰσραὴλ ἅπας ἔγνω τὸν ἑαυτοῦ βασιλέα Δαυὶδ, ὃν πάλαι μὲν θεὸς εἰς τὸ τῆς αὐτοκρατορίας ἐδικαίωσε στέμμα, φθόνος δὲ διώκων οὐκ

1. αὐτῶν. — 16. πρινή.

ἔληγε. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ὃς καὶ πρὸς τὸν ἕν γέ τι τῶν ἀγαθῶν ἔχοντα ταχὺς ἕρπει καὶ ἀναποσπάστως ἐμφύεται; Πολλοῦ ἔδει τὸ βάσκανον ἐπιμῦσαι βλέφαρον ἐπὶ τῷ πεπλουτηκότι πᾶσαν φιλοτιμίαν φύσει τε καὶ ἄνωθεν ἐπιρρέουσαν, ἡρωϊκὴν ἀνδρείαν φημὶ, φρόνησιν ἀκροτάτην, ἦθος μεγαλοπρεπὲς, κάλλος ἀμήχανον, συνελόντα εἰπεῖν, τὸ εὖ γεγονέναι καὶ ψυχὴν οὕτως ἡρμόσθαι καὶ σῶμα ὡς οὐκ ἦν ἄλλως κάλλιον.

20. Διὰ ταῦτα οὐ νεάνιδες μόναι τῷ μεγαλουργῷ Ἀνδρονίκῳ ἐν ᾄσμασι καὶ χοροῖς τὰς μυριάδας ἀπεχαρίζοντο, ἀλλ' ἀνὰ στόμα πᾶν ὁ μέγας Ἀνδρόνικος ᾀδόμενος ἔκειτο καὶ οὐδεὶς ἦν τῶν ἁπάντων ὅς οὐ τῆς μεγίστης ἀρχῆς ἐπεψηφίζετο ἄξιον καὶ τὸ μέλλον ὡς παρὸν ἑώρα καὶ προηγόρευε. Τὰ γάρ τοι θεῖα καὶ ὑπὲρ φύσιν πλεονεκτήματα τῆς ὑψηλοτάτης ψυχῆς οἷά τινα ἐναργῆ σύμβολα τὸ ἐσόμενον προεσήμαινον, μᾶλλον δὲ ἡ ἄνωθεν, οἶμαι, ψῆφος συμπείθουσα ἦν ἀφανῶς τοὺς πάντας ὀπίσω τοῦ θεοειδοῦς ἀκολουθεῖν Ἀνδρονίκου, κατὰ τὴν σολομώντειον νύμφην τετρωμένους τῆς αὐτοῦ θερμῆς ἀγαπήσεως. Ἀμέλει τοι ἐμνήστευον μὲν ἔκτοτε τὴν βασιλείαν αὐτῷ οἷς τοῦ πάντη πάντως ἐκβησομένου κατεμαντεύοντο· ἐμνήστευον μὴν καὶ δεινοὺς ἀγῶνας οἷς τὸν φθόνον διὰ τῶν ἐπαίνων ἐκκαίοντες μᾶλλον ἠρέθιζον. Φιλοῦσι γὰρ ἐπὶ πλέον ἀναφλέγειν τὰς βασάνους οἱ τῶν φθονουμένων ἔπαινοι.

21. Ἐντεῦθεν τὸν καλὸν Ἰωσὴφ εἶχεν αὖθις ὁ λάκκος καὶ ζοφερὸν δεσμωτήριον· μᾶλλον || δὲ λακωνικός τις κεάδας ἢ λαβύρινθος κνώσιος ἢ Ἅδου κευθμὼν

5. τὲ. — 8. ἄλλος. — 22. μὲν. — 25. τοὺ; βασ. — 27. || Κώδ. 42, α.

ἄφυκτος διὰ τοὺς τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων χρησμούς, δι' ὧν τὸ θεῖον τὴν μέλλουσαν τοῦ ἀνδρὸς δόξαν προέγραφε, καὶ τῷ γενναίῳ Σαμψὼν ἡ μαινὰς βασκανία δεσμοὺς <ἀλύτους> ἀρρήκτους ἐπέβαλλε, πειρωμένη περιελεῖν τὴν μεγάλην τοῦ γένους ἰσχὺν καὶ θεόσδοτον.

22. Ἦν δὲ ἄρα ταῦτα πάντα κενὰ καὶ λεπτή φασιν ἀτεχνῶς κρόκη συνδέουσα λέοντα. Οὔτε γὰρ καρτερώτατον ἔρυμα οἷόν τε ἦν κατέχειν ἐπὶ πολὺ ὃν ἔδει παρὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ὅσον οὐδέπω προσκυνηθῆναι κἀπὶ τὸ βασίλειον ἀναβιβασθῆναι ἅρμα, οὔτε μὴν τὸν καθ' ἡμᾶς Σαμψὼν κατεργασθῆναι παρὰ βασκανίας, ὡς ἐπὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀναβῆναι σίδηρον καὶ ψιλωθῆναι βοστρύχων ἀνειμένων τῷ τοῦ πνεύματος χρίσματι, κἂν ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησε δόλον καὶ πρὸς ἀλλοφύλους ἐκτοπίσασα ὑφῆκε καὶ αὐτὰ ἐκκόπτειν τὰ ὄμματα.

23. Ἐφυλάττετο μὲν οὖν διὰ ταῦτα τὸν φθόνον καὶ τῶν βασκάνων βλεμμάτων ἀπωτάτω διέτριβεν, ᾤκει δὲ τὴν ἀλλοδαπήν, τῶν φιλτάτων ἀπερρωγὼς καὶ τοῖς ἀλλοεθνέσι παρέβαλλεν ὡς Μωσῆς μὲν τοῖς Ἀραβίοις, Δαυὶδ δὲ τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις Ἰωσήφ, δίκαιοι πάντες οὗτοι καὶ φθόνου φυγάδες καὶ συγγενῶν Τελχίνων φιλοξένους ὀθνείους ἀνταλλαττόμενοι. Οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς συνταττόμενος, ποίας οὐχ ὑπέστη δυσχερείας ὁ πολύμοχθος εἴπερ τις ὡς καὶ παρὰ πάντας ἐπίφθονος; Τίνα οἰκουμένην ἢ ἀοίκητον οὐκ ἐπῆλθε, ποίαν ὑγρὰν, ποίαν ἤπειρον, ποῖον [οὐ]

7. Ἐπ. Λουκ. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συν. 30. — 8. οἷον, — 10. ἅρμα. — 13. Ἐπ. Ἰεζεκ. 44, 20. — 15. Ἐπ. Ψαλμ. 51, 4. — 19. ἀπερρογώς. — 25. εἶπέρ.

διεπεραιώσατο πορθμόν, ποῖον ποταμὸν ναυσίπορον; ὅτε καὶ τῆς θείας ἐκείνης φωνῆς ἐναργῶς ἤκουεν· «ἐμὸς εἶ σύ, καὶ ἐὰν διαβαίνῃς δι' ὕδατος μετὰ σοῦ εἰμι καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλείσουσί σε, καὶ ἐὰν διέλθῃς διὰ πυρὸς οὐ μὴ κατακαυθῇς, ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὁ σώζων σε.» 24. Οὐ γὰρ δὴ τῷ δεῖνι ἔθνει παρῴκησεν ἢ τόδε τὸ σπήλαιον ᾤκησεν ἢ ἐπὶ τόδε τὸ ὄρος μεταναστεύων ὡς στρουθίον ἀνέπτατο ἢ παρὰ τὸν δεῖνα ἑτερόφυλον βασιλέα ἵετο, ταῦτα δὴ τὰ τῶν ῥηθέντων δικαίων διὰ τὸν διώκοντα φθόνον ἀγωνίσματα· ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν σχεδὸν αὐτοπτήσας ἐγεωγράφησε καὶ πᾶσι συνέμιξεν ἔθνεσιν, ὧν ἐνώπιον οἷα σκεῦος ἐκλογῆς τὸ τοῦ Κυρίου ἀποστολικῶς ἐβάσταζεν ὄνομα. Τὰ δέ, θεὸν ὡς ὑποδεχόμενα, εἶδος ἐθαύμαζον καὶ μέγεθος, φρόνησίν τε καὶ ἀνδρείαν καὶ τὴν λοιπὴν ἀρετὴν πᾶσαν. Ἦν τὸ μὲν συγγενὲς φθόνου εἶχεν ὑπόθεσιν, τὸ δ' ἀλλόφυλον ἀγάπης ὑπέκκαυμα. Ὅσον γὰρ δι' αὐτὴν ἐπὶ τῆς οἰκείας μεμίσητο, τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἕνεκεν ταύτης πεφίλητο. Ὦ τῆς ἀλλοκοτίας τοῦ πράγματος! Δι' ἀρετὴν ἠλλοτριοῦτο τῶν οἰκείων καὶ δι' αὐτὴν τοῖς ἀλλοτρίοις ᾠκείωτο, καὶ οἷς κεκινδύνευκεν οἴκοι μικροῦ, τούτοις ἐπὶ τῆς ὀθνείας ἐσώζετο, ναὶ μέντοι καὶ ἔσωζεν ἔστιν οὗ τοὺς ἐγχωρίους ὁ ἔπηλυς.

25. Ἐπτερύξατο μὲν γὰρ ὁ ὑψιπέτης οὗτος ἀετὸς μέχρι καὶ εἰς Παλαιστίνην αὐτήν, τοὺς παγγλωσσίας

3. εἰμι. — 18. οἰκίας. — 25. παγγλωσσίας. Ἐπ. Πινδ. Ὀλυμπ. Β, 156. «λάβροι παγγλωσσίᾳ, κόρακες ὥς.» Ἴσως δὲ τὸ παρ' Ἀκομινάτῳ χωρίον ὑποδηλοῖ τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ὕπαρξιν ἔν τισι τῶν κωδίκων τῆς γραφῆς παγγλωσσίαι κόρακες ὥς.

ἐάσας κόρακας κρώζειν ἀπέραντα ὅπου τὸ πτῶμα τῆς φύσεως ὁ Χριστὸς πεσὼν ἤγειρε. Βάρβαροι δέ τινες κατὰ τῆς ἁγίας ἐπιστρατεύουσι πόλεως κἂν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις ἡ κλίνη τοῦ ἀληθινοῦ Σολομῶντος ἐγένετο, ἐφ' ἧς ἀναπεσὼν ὡς λέων κεκοίμητο (ἐρήμη γὰρ τῶν κυκλούντων αὐτὴν δυνατῶν καὶ φυλασσόντων τηνικαῦτα καταλέλειπτο, ὡς τοῖς πολεμίοις ἐπεξιόντων ἑτέρωθι), εἰ μὴ οὗτος ὁ πολλοῖς δυνατοῖς ἰσοστάσιος τῷ τότε παρὼν τὴν ἐπέλευσιν ἀπεώσατο. Οὕτω Χριστός, || ὁ παρὰ τῶν ἰδίων φθόνῳ διωχθεὶς καὶ τοῖς ἔθνεσι προσδεχθείς, τὸν ταὐτοπαθῆ λαμπροῖς τροπαίοις ἐδόξασεν. Ἐθαύμασαν ἐπὶ τούτοις τὴν λελογισμένην τοῦ αὐτοκράτορος τόλμαν καὶ τὰ στρατηγικώτατα ἔργα οἱ τοῦ κυριακοῦ τάφου προκινδυνεύοντες Γερμανοὶ καὶ τὴν ἐπὶ τῇ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ κατεσπακότες ὀφρῦν ταπεινὸν ἔβλεψαν, ὡμολόγησάν τε ἀήττητον καὶ ἀπαράβλητον τὰ στρατηγικὰ καὶ πολέμια καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς κληροῦχον ἔσεσθαι προηγόρευσαν.

26. Ἔδει δὲ ἄρα καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τὴν τηλικαύτην ἀρχὴν γνωρισθῆναι καὶ ὀφθαλμοῖς αὐτοῖς θεαθῆναι ὃν ἡ φήμη προδιεθρύλησεν, ἵν' ὑπὸ κοινῷ θεάτρῳ τῷ κόσμῳ κατὰ τοῦ φθόνου στεφανωσάμενος παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἐπιψηφισθῇ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων ἄξιος καὶ μηδεὶς ὑπολειφθῇ τῆς τοιαύτης χειροτονίας ἀπόψηφος. Διὰ ταῦτα οὐκ ἐπενύσταξε τὸ τοῦ φθόνου βλέφαρον, ἀλλὰ τὰ κατὰ Παλαιστίνην πεπραγμένα περιεργότερον ἐδεδόρκει καὶ βαρυζηλότερον. Καὶ γράμ-

10. || Κώδ. 42, 6. — 11. ταυτοπαθῆ. — 24. προδιεθρύλλησεν. — 25. ἐπενύσταξε (τὸ πρῶτον: ἐνύσταξε).

ματα στέλλονται παρὰ χρῆμα ·φαρμάκῳ βασκανίας ὅσα καὶ μέλανι κεχαραγμένα καὶ ὑποσεσημασμένα δι' αἵματος. Φόνον γὰρ ἀτεχνῶς ἐκεῖνο τὸ ἐρυθρόδανον ἔσταζεν, ἀλλ' εἰς κενὸν καὶ τὰ τῆς πείρας ἔσχασε ταύτης. Πρότερον γὰρ τοὺς ἐν οὐρανῷ δύο φωστῆρας μεγάλους ἔσβεσεν ἢ τὸν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ παρὰ θεοῦ φυλαττόμενον ἐλωβήσατο. Καὶ γοῦν εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ γενναίῳ τὰ γράμματα, φθόνου, εἴποι ἄν τις, βέλη πτερόεντα.

27. Ἐπεὶ [δὲ] καὶ διὰ τοσοῦδε τὸν φθόνον ἐπιτοξαζόμενον ᾔσθετο, μεθίσταται κἀκεῖθεν καὶ φειδοῖ τῶν διωκόντων ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος διήρχετο καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον. Οὐκ ἀφῆκεν θεὸς ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτὸν καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτοῦ βασιλεῖς «μὴ ἅπτεσθε τοῦ Χριστοῦ μου, μηδ' ἐν τῷ ὑπολείμματι τοῦ Ἰακὼβ πονηρεύεσθε.» Καί, τὸ καινότατον, οὐχ ὡς ἐξ ἀλλοδαπῆς ἥκων μεθ' ἱκετηρίας τοῖς ὁπηδήποτε παρέβαλλεν ἄρχουσιν· ἀλλ' ὡς εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν καταστὰς καὶ οἷα μονάρχης ὑποκειμένοις σατράπαις μετὰ κυριότητος προσεφέρετο, πλείους τῶν τετρακοσίων οἰκογενῶν τοῦ Ἀβραὰμ ἐπαγόμενος, ἐξ οὗ δῆτα κατ' ἐκεῖνον οὐκ ἀθεεὶ τῆς ἐνεγκαμένης ἀποδημήσειε, καὶ ἐν ἔθνεσιν ὑπῆρχεν ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων ἐν κτήνεσι καὶ ὡς σκύμνος ἐν ποιμνίοις προβάτων διέβαινε· καὶ οὐδέν τι τοσοῦτον οὑτοσὶ αὐτοχθόνων ἐνεπορεύσατο, ὧν εἶδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω, ὅσον ἐκεῖνοι τοῦ ξένου τοῦδε μᾶλλον ἀπώναντο, βουλῆς κοι-

1. παραχρῆμα. — 4. ἔσταζε. — 8. εἴπη. — 15. Ἐπ. Ψαλμ. 104, 15. Παραλειπ. Α' ις' 22. μὴ δ'. ὑπολήμματι. — 21. ἀβραάμ.

νωνοῦντες καὶ συμμάχῳ εἴτ' οὖν ἐπικούρῳ χρώμενοι καὶ τακτικοὺς θεσμοὺς διδασκόμενοι, οὓς ὑπὸ τοιούτῳ διδασκάλῳ οὐδ' οἱ μεγάθυμοι μανθάνειν ἀπηξίουν Ἴϐηρες.

28. Οὐκ ἔστι γὰρ ὅπῃ παραϐαλὼν οὐκ ἠγαπήθη μετὰ πολλοῦ θαύματος καὶ τοὺς γευσαμένους τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς ἀνηρτήσατο, ὡς παρόντα μὲν παρὰ παντὸς φιλοφρονεῖσθαι καὶ τῶν μεγίστων ἀξιοῦσθαι καὶ τῆς ἀρχῆς κοινωνὸν γίνεσθαι, δεῆσαν δέ ποτε καὶ ἀπιέναι, μόλις ἐκφεύγειν τὰς χεῖρας αὐτῶν, κατεχόντων παρ' ἑαυτοῖς καὶ πειρωμένων τοσοῦτον ἀγαθὸν ἰδιοῦσθαι καὶ οὐκ ἐώντων ἑτέρωθι φέρεσθαι.

29. Ὦ τῆς ἀηττήτου καὶ βιαίας ἀρετῆς, ἥτις ὑπερσχοῦσα μὲν τηλικοῦδε φθόνου περιεγένετο, τοσοῦτον δὲ ἀλλοεθνὲς ἐθελούσιον ἐδουλώσατο, οὐχ ὅπλοις ἡττώμενον, ἀρετῇ δὲ ψιλῇ ὑπαγόμενον. Ἧς ἔδει γενέσθαι και τοὺς βαρϐάρους μάρτυρας ἀπαραγράπτους μὲν ἅτε δὴ πολεμίους φύσει, κηρύξοντας δὲ τἀληθὲς ὡς μὴ προληφθέντας φθόνῳ καὶ οὕτω Ῥωμαίοις ἑτερογλώσσους συμφέγξασθαι πάντας κράτιστον εἶναι πάντων ἐπ' ἀρετῇ τὸν μέγαν Ἀνδρόνικον, καὶ παρὰ τοῦτο πάντων μὲν κρατέειν δίκαιον, πάντεσσι δ' ἀνάσσειν ἄξιον κἂν τὸ φθονοῦν συγγενὲς ἀπηρέ || σχετο, τὸ τοῦ λόγου, διῶκον ἀκίχητα καὶ μηδέν τι πλέον ἐξανύον, ὅτι μὴ διὰ τῆς ἐπηρείας τὴν παρὰ πάντων ἀνάρρησιν δέξασθαι καὶ λαμπρότερον ἀποδειχθῆναι καὶ τοῦ βασι-

6. αὐτοῦ. — 17. ἀπαραγράπτους σημαίνει πιθανώτατα ἐνταῦθα τὸ μὴ πλανωμένους. Ἔπ. Συνεσ. ἐπιστ. 4, σ. 162.— 22. Ἔπ. Ἰλιάδ. Π, 172. — 23. || Κώδ. 43, α. — 24. Ἔπ. Ἰλιάδ. Ρ, 75. — 26. ἀποδεχθῆναι.

λείου στέμματος ἀξιώτερον· οἷς μὴ μόνον ἐκ γένους εἰς τοῦτο καὶ ἀρετῆς δεδικαίωται (διὰ τριγονίας γὰρ ἐξῆπται τῆς ἀρχηγέτιδος καὶ βασιλικῆς ῥίζης τῶν Κομνηνῶν), ἀλλὰ καὶ ὡς ἀμυθήτων πόνων καὶ μεγάλων ἀγώνων ἔπαθλον κατεκτήσατο κατ' ἐκείνους τοὺς λίαν φθονηθέντας δι' ἀρετὴν, Ἰωσὴφ, φημὶ, καὶ Δαυῒδ, οἳ μετὰ πολλὰ τοῦ φθόνου παλαίσματα (τὸ λόγιον γὰρ Κυρίου ἐπύρωσεν αὐτοὺς «σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτῶν») τὰ τῆς βασιλείας ἐνεδήσαντο στέμματα.

30. Μᾶλλον δὲ ὡς ὁ δεσπότης Χριστὸς, φύσει ὢν βασιλεὺς, πολλὰ πρότερον πεπονθὼς διὰ φθόνον, εἶτα εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ λέγεται, οὕτω καὶ οὗτος ὁ τοῦ Κυρίου χριστὸς παππῷον μὲν κλῆρον τὴν βασιλείαν αὐχῶν, πατρῷον δὲ ὄφλημα διαδεδεγμένος, ὅμως τῷ οὕτω προσεχεῖ αἵματι καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγώνων ἱδρῶτας ἀνέμιξεν ὡσεὶ θρόμβους αἵματος στάζοντας καὶ οὕτω διπλῇ καὶ βαθείᾳ βαφῇ τὴν ἁλουργίδα βαπτομένην ἐνεπορπήσατο μᾶλλον δὲ ὡς δι' ἐντρίτου πλέγματος τὰ τῆς ἀρχῆς συνέδησε πείσματα, γενῆθεν δῆλον ὅτι καὶ ἐξ ἀγώνων ἀρετῆς. Ἀμέλει καὶ κατὰ τὴν σοφίαν Σολομῶντος οὐ διαρραγήσεται.

31. Οὕτω θειότερα τῷ βασιλεῖ τὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πώποτε ἀρξάντων βασιλικώτερα. Ἐκείνων γὰρ οἱ μὲν ἐκ σπαργάνων αὐτῶν ὥς τινα κλῆρον πατρόθεν διεδέξαντο, πρὶν ἢ πεῖραν δοῦναι εἰ ἄξιοί εἰσι τοῦ τηλικοῦδε πράγματος καὶ οἷοί τε σώζειν ὧν ἄρξουσιν, οἱ δὲ, μὴ διαδοχῇ γένους δικαιούμενοι, ἀρετῆς ἆθλον ἢ δῶ-

2. δεδικαίωτε. — 8. Ἐπ. Ψαλμ. 104, 8. — 9. ἐνεδήσατο. — 12. αὐτοῦ. — 15. καὶ τῆς. — 20. δηλονότι. — 25. πρινή.

ρον, ὡς εἰπεῖν, τύχης ἐδέξαντο. Ὁ δ' εὐδαιμονέστατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐχ ἧττον γένους κληροδοσίαν ἢ πόνων καὶ ἀρετῆς ἆθλον τὴν ἀρχὴν εἴληφεν, ὡς, εἰ καὶ θάτερον ἴσως ἀπῆν, πάντων προτετιμῆσθαι θατέρου δήπουθεν ἕνεκα. 32. Τίς γὰρ ἢ τῷ βασιλείῳ αἵματι προσεχέστερος ἢ παντοίαις ἀρεταῖς βασιλεύων καὶ πρὸ τοῦ στέμματος; Ἀμέλει τοι καὶ ὡς τὰ τῆς βασιλείας ἐσάλευεν ἐπὶ σφαλεροῦ καὶ τοῦ κυβερνήσοντος ἐδεῖτο καὶ σώσοντος, ὃν μόνον διάδοχον βασιλείας εἶπέ τις παλαιὸς λόγος καὶ καλῶς ἔχων, οὐκ εἶχεν οὐδεὶς ἐφ' ὁντιναοῦν ἀτενίζειν ἕτερον ἢ ἐπὶ τὸν φύσει τε καὶ ἐκ παίδων κατὰ τοὺς σκύμνους τῶν λεόντων ἀρχικώτατον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἕως γήρως καὶ πρεσβείου τὸ καλῶς ἄρχειν ἐκμελετήσαντα οἷς τὰς ἑκασταχοῦ δεδοκίμακεν ἡγεμονίας πείρᾳ μακρᾷ καὶ οἷός τε ἦν τὸ ἀφ' ἑκάστης ἄριστον ἐπιλέξασθαι καὶ οὕτω τοῖς ἐξ ἁπασῶν καλοῖς ὑποδείγμασι τὰ τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς ἀκριβώσασθαι· καθ' ὃν τρόπον καί τις κομψὸς ἀγαλματουργός, περικαλλὲς εἶδος τυπῶσαι προθέμενος, τὰς ἐπ' αὐτοῦ θρυλουμένας ἐπὶ κάλλει παρθένους προεστήσατο, εἶτα περιαθρῶν ἑκάστην καθ' ὃ ἂν μέλος <ἢ μέρος> πλεονεκτοῦσαν τῶν λοιπῶν συνεώρα παρθένων ἀπεμάττετο ἐκεῖνο τέχνῃ δεινῇ καὶ κάλλος ἓν ἄριστον συνεμέτρει καὶ συνετίθει, πρὸς τὰ ἐξαίρετα ἑκάστης ἐπιλέγδην ἐπακριβούμενος.

33. Ἐπεβοῶντο οὖν πάντες, χεῖρας ἱκέτιδας ἀνατείνοντες, τὸν διὰ ταῦτα πάντα ἐπὶ σωτηρίᾳ Ῥωμαίων εἰς τόδε καιροῦ παρὰ θεοῦ φυλαττόμενον, λογιζόμενοι μὴ

11. τὲ. — 15. οἶος. — 19. θρυλλουμένας.

ἄλλως ἂν ἀπαλλαγῆναι τὴν πόλιν τοῦ ἐπὶ νεωτέρᾳ βασιλείᾳ ταλανισμοῦ ἢ διὰ καθεστηκυίας ἐπιστασίας καὶ πολύφρονος. 34. Ὁ δὲ, μήτε γήρᾳ βαρὺς ὢν εἰς τὸ δικαίων ἅψασθαι πόνων, μήτε τὸ κατ' αὐτὴν ἀσφαλὲς ἢ ἄλλως ἡδὺ τοῦ κοινῇ συνοίσοντος ἄγων ἐπίπροσθεν, ἐπέστη κατὰ καιρὸν βοηθήσων τοῖς φιλανδρονίκοις Ῥωμαίοις ὁ φιλορώμαιος μέγας Ἀνδρόνικος. Καὶ δὴ, τὰ νεωτερισθέντα εὖ διαθέμενος καὶ θᾶττον καταστείλας τοὺς νεοχμώσαντας ἢ παιδαγωγὸς ἐμβριθὴς μειρακίων ἀθύρματα ἢ ἥλιος ἀνασχὼν || ἀγεννῆ καὶ δειλὰ κνώδαλα, αὖθις ἐπὶ τὰ πρότερα ἤθη συνταττόμενος ἵετο.

35. Ἦν δὲ ἄρα τῶν πάντῃ ἀμηχάνων, ἅπαξ τὴν βασιλίδα πόλιν λαβομένην τοῦ ἐρωμένου μεθεῖναι τοῦ λοιποῦ καὶ ἀπερρωγέναι τὸ δεύτερον, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι καταπροϊεμένης τὴν οἰκείαν σωτηρίαν τοῦτο ἦν ἀτεχνῶς. Οἰμώζουσα οὖν καὶ δακρύουσα φεύγοντα μόλις κατέσχε καὶ τὸ βεβουλευμένον πάλαι θεῷ συνεπαινέσασα ἐβεβαίωσεν, ὡς μάτην καὶ τοὺς ἐν τῇ Σιὼν λελωβημένους ἀνθίστασθαι κατὰ φθόνον τῷ Δαυὶδ καὶ ἀπείργειν πειρᾶσθαι τὴν εἴσοδον. Τὸ γὰρ κεκλωσμένον παρὰ τῶν θείων δακτύλων οὐχ οἷόν τε ὑπ' ἀνθρωπίνης ἐπινοίας ἐπιλυθῆναι. Οὐκ ὠφελήσει γάρ φησιν ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, οὐδὲ υἱὸς ἀνομίας προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν, ὃν ὕψωσε δῆλα δὴ Θεὸς ἐκλεκτὸν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ εἰς αὐτοκρατορίαν ἔχρισε καὶ κατέστησε κύριον οὐ Ῥωμαίων μόνον ἡμῶν, πείθομαι

2. δακαθεστηκυίας. — 7. φιλορρώμαιος. — 10. ἀθύρματων. || Κώδ. 43, 6. — 15. κατὰ προεμένης. — 17. πάλαι πάλαι. — 21. οἷον. — 22. Ἐπ. Ψαλμ. 88, 23. — 24. δηλαδή. αὐτοῦ. — 26. μόνων (τὸ πρῶτον: μόνον).

δ' ὅτι κἀκείνων ὅσων ἐπῆλθε τὴν γῆν καὶ ποσὶν οἰκείοις πεπάτηκε, κατὰ Δαυὶδ ἐπιβαλὼν ἐπ' αὐτὴν τὸ οἰκεῖον ὑπόδημα καὶ τοῖς οἰκείοις δρόμοις <καὶ περιδρόμοις> γεωμετρήσας τῇ Ῥωμαίων προσαπεκλήρωσε. Καὶ ὡς τὴν Παλαιστίνην κατασκοπήσας ὁ Ἰησοῦς ἐπέβη τὸ δεύτερον καὶ κατέσχε καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις κατεκληρούχησεν, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ Ῥωμαίων προσθήσει ὁπόσην προδήλως ἔχει κατασκοπήσας. Καὶ πίονται μὲν Ῥωμαῖοι Εὐφράτου καὶ Τίγριδος, καθιππάσονται δὲ τῆς Μέσης τῶν Ποταμῶν καὶ τῶν Κασπίων πυλῶν διελάσουσι· φθάσας γὰρ ἀνεπέτασε ταύτας ὁ βασιλεὺς καὶ διώδευσε.

36. Καὶ ταῦτα μὲν δι' εὐχῆς ἡμῖν καὶ οὐκ εἰς μακρὸν ἐλπιζόμενα, τὰ δὲ μέχρι καὶ ἐς δεῦρο; ἀλλὰ καὶ ταῦτα κρείττονα ἢ κατ' ἀνθρώπου φύσιν καὶ πρὸς τὸν βεβασιλευκότα Θεὸν ὁμοιούμενα. Ὡς γὰρ δικαιοσύνη καὶ κρῖμα ἑτοιμασία τοῦ θείου ᾄδεται θρόνου, οὕτω καὶ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἀγχίθεος κρίσιν καὶ δικαιοσύνην μετ' εὐσεβείας κρηπῖδα τοῦ οἰκείου θρόνου χρυσῆν ὑπεστήσατο, ὑφ' ὧν ἀνέχεται καὶ δορυφορεῖται ὁ ὑψηλὸς αὐτῷ καὶ μετέωρος θρόνος πολλῷ τοῦ σολομωντείου ἐκείνου σεμνότερον, ταύρων προτομαῖς χειροκμήτων καὶ λεόντων ὁμοιώμασι πεποικιλμένου.

37. Θαυμαστὰ μὲν κἀκεῖνα καὶ τῆς θεοσεβείας Σολομῶντος οὐκ ἀνάξια, σύμβολα ὄντως, οἶμαι, βασιλέως ἀγαθοῦ προβαλλομένου μὲν καὶ τὸ τοῦ λέοντος ἄλκιμον καὶ ἀρχικόν, μιμουμένου δὲ καὶ ταύρου, σωφρόνως ἀγέλης ἐξηγουμένου, προστασίαν προμηθῆ

2. Ἐπ. Ψαλμ. 107, 2. ὑπ' αὐτήν. — 4. τῆς Ῥ. — 17. κρίμα. — 19. κρηπίδα. — 23. ὁμοίων.

καὶ τοῖς ἐπιβούλοις τῶν θηρίων δυσάντητον· πολλῷ δὲ θαυμαστότερα τὰ παρὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς Σολομῶντος ἐπὶ τῷ θρόνῳ διαπεπραγμένα καὶ τοσούτῳ γεραρώτερα ὅσῳ μετὰ τοῦ σεμνοτέρου καὶ τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον ἡ εὐσεβὴς ἐγκαινίζουσα βασιλεία ἱερωσύνην πάρεδρον προσλαμβάνει καὶ μερῖτιν ποιεῖ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς.

38. Καὶ οὐχ ἡ μὲν προκάθηται σεμνὸν <ἡ σεμνῶς> ἡ δὲ κατ' ἴσον τῷ πολλῷ ἀνθρώπῳ παρέστηκεν, ἀλλ' ἐπὶ τιμῇ Χριστοῦ τοῦ παμβασιλέως ἅμα καὶ πρώτου ἀρχιερέως καὶ διεληλυθότος τοὺς οὐρανοὺς συνεδριάζουσιν ἄμφω καὶ συγκυδάζονται, ὅτι μηδ' ἀπαξιοῖ βασιλεὺς φιλόχριστος ὁμοθυμίᾳ ἐξαίρειν ἱερωσύνην, ἣν ἐκ δεξιῶν Θεὸς <ἐν Χριστῷ> συνεκάθισε. Τοῦτο γὰρ τῶν ὑπερφρόνων ἦν βασιλέων καὶ οἰομένων ἀδοξεῖν ἐν τῷ δοξάζειν τὰ τιμιώτατα. Ὁ δ', ἀκριβωσάμενος τί ποτέ ἐστι τὸ κατὰ Χριστὸν βασίλειον ἱεράτευμα, ὑφ' ἓν συνάγει τὰ θεῖα καὶ ἀρχαϊκὰ χρίσματα, τὸ ἱερατικὸν δῆλα δὴ καὶ βασίλειον, καὶ διὰ τῆς συνεδρίας συνάπτων τῇ βασιλείῳ ἁλουργίδι τὴν ἱερατικὴν διπλοΐδα, τὰ μὴ ὁμόχρωμα ποιεῖται ὁμόθρονα. Καὶ μιμεῖται μὲν κἂν τούτῳ Χριστὸν οἷς ἐνθρονίζει παρ' ἑαυτῷ τοὺς διαδόχους τῶν καθεδουμένων ἐπὶ δώδεκα θρόνους καὶ κρινούντων || μετὰ Χριστοῦ, ὑπερβάλλει δὲ Ἀβραὰμ οἷς οὐκ ἀποδεκατοῖ τὰ τῆς τιμῆς τοῖς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἱερατεύουσιν, ἀλλὰ προτίθησι μικροῦ καὶ ἰσόμοιρα, ζηλοῖ δὲ καὶ Δαυΐδ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς ἔχων, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῦ ἐν βασιλεῦσι θειοτάτου Κων-

8. κατῖσον. — 11. μήδ'. — 18. δηλαδή. — 22. καθεδουμένων. — 23. || Κώδ. 44, α. ἀβραάμ.

σταντίνου κληρονομεῖ τὰ πάντα, τὸ στέμμα, τὸν θρόνον, τὸ εὐσεβὲς, τὴν περὶ τὴν ἱερωσύνην αἰδῶ καὶ τιμὴν <δι' εὐσέβειαν> καὶ τὸ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων δοξάζειν τὸν Κύριον. 39. Τοιαύτῃ μὲν δὴ εὐσεβείᾳ ὁ θρόνος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἀνέχεται κἀπὶ τοιαύτῃ χρυσῇ ὑποβάθρᾳ καὶ ταῖς βασιλικωτάταις ἀρεταῖς, τῇ κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ, κατακοσμεῖται χρυσίου στιλπνότερον· αἷς καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ἀδελφῶν ἀρετῶν κύκλος ἀντακολουθῶν περιχορεύει τὸν αὐτοκράτορα. Ποιητὴς δ' ἂν εἶπε καὶ ἀμφιπόλους τὰς περὶ τὴν δικαιοσύνην ἀρετὰς ταύτας χρυσέας ζωῇσι νεάνισιν ἐοικυίας, πονουμένας περὶ τὸν βασίλειον θρόνον καὶ κοσμούσας ἁπάσης δορυφορίας καὶ θεραπείας ἑτέρας σεμνότερον· εὐνομίαν φημὶ καὶ ὁμοφροσύνην καὶ κουροτρόφον εἰρήνην καὶ τὴν τῶν πόλεων εἰς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν. Ἡ γὰρ τοῦ βασιλέως δικαιοσύνη οὐ μόνον αὐτὸν οἶδε ποιεῖν ὑψίθρονον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν ἅγιον ἔθνος ὑψοῖ· διὰ ταῦτα καὶ κρίνει τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ καὶ σώζει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων καὶ ταπεινοῖ συκοφάντην. Καὶ πῶς οὐκ ἂν καὶ τὸ ἑξῆς τῆς προφητείας, τὸ « καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ » δικαίως τῷ βασιλεῖ ἐφαρμόσειεν;

40. Οὐ γὰρ ἠγνόησεν ὁ τὰ πάντα σοφὸς βασιλεὺς πόθεν αἱ ῥωμαϊκαὶ πόλεις νοσοῦσι, μᾶλλον δ' αἱ πλείους τεθνήκασιν ἤδη καὶ παράπαν οἴχονται, καὶ ὡς τοῦτο μὲν ἡ φορολογικὴ ἀπληστία τὰ πάντα κατενεμήσατο, τοῦτο δὲ καὶ ἡ τῶν πλουτούντων ὀλιγαρχία τοῖς ἐκείνων ἐπεξῆλθεν ἐγκαταλείμμασιν, ἐν βρώσει ἄρτου, τὸ δημοτικώτερον, κατεσθίουσα. Ὅθεν ἑκάστη διοική-

11. Ἐπ. Ἰλιάδ. Σ, 417 κ. ἑ. — 18. Ἐπ. Ψαλμ. 71, 4. — 20. αὐτ. 71, 5.

σει δικαστὴν ἐπέστησε, τῷ τῆς δικαιοσύνης καυτῆρι τῆς πλεονεξίας τὴν νομὴν ἀνακόπτοντα. Καὶ ἄλλον μὲν ἄλλῃ, σὲ δὲ τὸν σοφὸν τῇ σοφῇ ἣν ὅτε Ἑλλάδι, τὸν περὶ νόμους καὶ βήματα τῇ εὐνομουμένῃ πάλαι ποτὲ καὶ νομοθέτας εὐτυχούσῃ Κέκροπας καὶ Λυκούργους καὶ Σόλωνας, τὸν δικαιότατον ἐν δικασταῖς τῇ παρὰ πάσας ἐκπιούσῃ τῆς ἀδικίας τὸν ἄκρατον. Ἔδει γὰρ ἐκεῖσε τῆς δικαιοσύνης ὑπερπερισσεῦσαι τὴν χάριν ὅπου τῶν ἀδικημάτων τὰ ἁμαρτήματα ἐπλεόνασαν. Τὰ γὰρ μείζω τῶν ἀρρωστημάτων ἰσχυρότερα ζητεῖ καὶ τὰ φάρμακα.

41. Νῦν τὰ παλαιὰ τῶν σοφῶν διὰ σοῦ καινίζονται θαύματα, ὧν κλέος οἷον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν. Καὶ ὡς μὲν Ἀμφίων τὰς καθῃρημένας ἀνοικοδομεῖς πόλεις νομίμοις ταῖς κρούμασιν, οἷα δὲ σοφὸς Ὀρφεὺς καταγοητεύων τιθασεύεις καὶ τῶν θηρίων τὰ ἀτεγκτότερα καὶ βορώτερα. Καὶ τὴν μὲν φορολογικὴν ὑπέρτονον τάσιν ὑποχαλᾷς ἐμμελῶς, μὴ τελέως ῥαγῇ τὰ τῶν πόλεων καταλείμματα· εἴ που δέ τις ἄρρυθμος καὶ ταραχώδης νευρά, τῇ κοπίδι τῆς δίκης σου τέμνεται, καὶ οὕτω πᾶσα πόλις τὸ πρὶν στασιάζουσα ὑπὸ σοὶ καλῷ τεχνίτῃ πρὸς ὁμόπνουν ξυναυλίαν ἁρμόττεται, τοῦτο δὴ τὸ μέγα τῆς λεσβίας λύρας κατόρθωμα. Νῦν καὶ τὴν ἐξίσωσιν τοῦ δικαίου Ἀριστείδου ὀφθαλμοῖς ἰδόντες θαυμάζομεν, ὅπως ἄριστα καταστήσας τὰς πόλεις ἐπὶ τῷ αὐτῷ τριβωνίῳ ἐπανῆλθεν ἀθήναζε, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἐμπορευσάμενος ὅτι μὴ τὸ ἀποδειχθῆναι καὶ κληθῆναι δίκαιος καὶ πᾶσιν ἐνθεῖναι διὰ ταῦτα πε-

4. πάλαι ποτε.—13. Ἰλ. Β, 486. οἷον κλέος.—15. τιθασε·

νίας ἔρωτα. 42. Νῦν, ἵνα τὸ μεῖζον ἐρῶ, ἐξ οὐρανοῦ τῆς βασιλείου περιωπῆς ἐπέβλεψεν ὁ κύριος ἡμῶν βασιλεὺς ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος, κἀκεῖνα φιλανθρώπως καὶ θεοπρεπῶς ἐχρημάτισεν· «ἰδοὺ εἶδον τὴν || κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου.» Καὶ ἐπὶ τούτοις ἄλλον σε στέλλει Μωσῆν ἐγχειρίσας σοι ῥάβδον δικαστικὴν τὴν καὶ ἄλλα μὲν ἐπιδειξομένην θαυμάσια, μεταβληθησομένην δὲ καὶ εἰς δράκοντα, ὅτε δεήσοι καταπλήττειν καὶ φοβεῖν τοὺς ὅσοι σκληρύνονται, ἵνα τρέσαντες ἐπιστραφεῖεν· ὡς ὅτε τις δράκοντα ἰδὼν παλίνορσον ἀπέστη, ὑπό τε τρόμος ἔλαβε γυῖα, τελευταῖον δὲ καὶ μαστίζουσαν πληγαῖς φιλοτίμοις τοὺς τὴν κακίαν αἰγυπτιάζοντας.

43. Ὦ μακάριοι μὲν οἱ ζῶντες ἡμεῖς ὑπὸ τοιούτῳ δικαστῇ καὶ σωφρονιστῇ, τὸ τοῦ βίου λειπόμενον ἐξανύσοντες, μακάριοι δὲ καὶ οἱ νῦν εὐτυχῶς θνήσκοντες ὅτι ἐν εἰρήνῃ κοιμώμενοι ἀναπαύονται καὶ οὐχ ὡς πρότριτα τὰ τελευταῖα πνέοντες σκυλεύονται τὰς περιουσίας ὡς πολέμιοί τινες πίπτοντες, οὐδὲ γυμνοὶ μὲν ἀπαλλάττονται τοῦ βίου αὐτοί, γυμνότερα δὲ περιλείπονται τῷ βίῳ γύναια οἰκτρὰ καὶ παιδάρια, ὥςπερ εἰ ἐπ' αὐτοχειρίᾳ τῶν οἰχομένων συγγενῶν ἑάλωσαν. Νῦν ὕπνος ὄντως ὁ θάνατος· ἔναγχος δὲ θανάτου κατὰ πολὺ φοβερώτερος καὶ μακαριώτερος, ὅτι μὴ συνεχώρουν ἡσύχως καὶ ῥᾳδίως ἀπιέναι τὰς ταλαιπώρους ψυχὰς οἱ κέρβεροι, ἀλλ' ἀνθεῖλκον λογοθετοῦντες ἐπὶ τοῖς οὖσι καὶ τὰς ἐνταφίους αὐτῶν ὀθόνας σπαράσσον-

3. βασ. εἶδες πάντας. — 5. ἰδὼν εἶδον. — 5. || Κώδ. 44, 6. — 9. δεήσει. — 10. Ἐπ. Ἰλιάδ. Γ, 33. ὅτέ. — 24. μακαριότερος.

τες. Ὅτε οὐχ οἱ ζῶντες εἶχον δακρύειν τοὺς θνήσκοντας (οὐ γὰρ εἶχον σχολὴν, περὶ χρημάτων πικρῶς ἐταζόμενοι), οἱ ἀπιόντες δὲ, οἶμαι, τοὺς ζῶντας ἐπένθουν οὑτωσὶ πάσχοντας, εἴ τις ἐν νεκροῖς αἴσθησις.

44. Ὢ τοῦ καινοῦ θεάματος καὶ ἀκούσματος! Κατέλυέ τις τὸν βίον ἐπὶ γυναικὶ καὶ παισὶ, καὶ παῖδες μὲν ὀρφανίας, γυνὴ δὲ χηρείας παραμύθιον εὕρισκον παρὰ τῶν δικαιοτάτων πραιτώρων τὴν τῶν προσόντων πάντων ἀφαίρεσιν καὶ τὸ μηδὲ χώραν ἔχειν παρακαθίσαι τῷ οἰκείῳ νεκρῷ καὶ προσκλαῦσαι, ἑλκομένους καὶ βασανιζομένους ἐπ' ἀποδόσει τῆς περιουσίας καὶ βιαζομένους συναπορρῆξαι τὸ ζῆν καὶ αὐτοὺς, ὡς τὴν τελευτὴν τοῦ ἑνὸς παγγενῆ εἶναι φθορὰν καὶ πανέστιον.

45. Ἀλλὰ νῦν τὸ μὲν τοιοῦτον τοῦ θανάτου κέντρον ἠμβλύνθη καὶ παράπαν συντέτριπται, θνήσκουσι δὲ οἷα μαλακῷ δεδμημένοι ὕπνῳ· καὶ κληρονόμοις μὲν τοῖς παρὰ τῶν νόμων εἰσαγομένοις καταλείπουσι τὰς περιουσίας, τοῖς δὲ πικροῖς φορολόγοις μόνον οἰμώζειν κλῆρος κατάλληλος ὑπολέλειπται. Λύκοι γὰρ μάτην χαίνοντες ἀπελέγχονται, μᾶλλον δὲ πᾶσα ἀνομία τοιαύτη ἐνέφριξε τὸ στόμα αὐτῆς· οἷα γὰρ τάλαντον μολίβδου, κατὰ τὴν ὅρασιν Ζαχαρίου, τῷ στόματι ταύτης ἐμβέβληται ἡ ἐμβριθὴς καὶ ἀπαρέγκλιτος δίκη σου καὶ μηδαμῶς τὴν τρυτάνην τῆς Θέμιδος παρακρούουσα. Οὐκέτι οὐδ' ἐφ' εὑρέματι θησαυρῶν ἑλκυσθήσεταί τις παρὰ τῶν ἀνορυττόντων δίκας τοιαύτας

4. ἐνέκροῖς. — 8. πραιτόρων. — 9. μὴ δὲ. — 22. αὐτῆς. — 23. Ἐπ. Ζαχαρ. 5, 7. — 26. ἐφευρ'ἔματι.

καὶ βιασθήσεται θήκας χρημάτων ἀποδοῦναι ὡς τὰ τοῦ Κροίσου ἢ Μίδου εὑρηκὼς ἀπόθετα.

46. Ἐπεὶ δὲ κοινὸν εὐτυχήσαμεν ἕρμαιον καὶ δικαιοσύνης θησαυρὸν πεπλουτήκαμεν, οὐδ' ὁ μὲν ἀνδροφόνος τὴν δίκην φευξεῖται, ὁ δὲ τὰς χεῖρας καθαρὸς ἀποτίσει ποινὴν αἵματος καὶ τὸ ἐφ' ἅπαξ ἀδίκως ζημιωθῆναι αἰτίαν εἰς ἔπειτα ἕξει αἰωνίου ἐγκλήματος, κἀπὶ τρίτην καὶ τετάρτην διαβήσεται γενεὰν ἡ παράνομος τῆς ψευδοῦς συκοφαντίας ἐκδίκησις· οὐδ' ὁ μὲν ἀδικῶν ἐνευλογηθήσεται, ὁ δ' ἀδικούμενος καὶ κονδύλους ἐπεντριβήσεται. 47. Πάλαι γὰρ ταῦτα, μᾶλλον δὲ χθές τε καὶ πρότριτα, ὅτε ἡ ἐννομωτάτη αὕτη ἀρχὴ καὶ τῶν πόλεων σώτειρα εἰς τοὐναντίον ἅπαν περιέστη ταῖς πόλεσι, διεφθαρμένη καὶ διαλελωβημένη παντάπασι καὶ οἷόν τι δημόσιον ἐργαστήριον παρανομίας ἐκ τῶν θετταλικῶν Τεμπῶν μέχρι καὶ Σπάρτης αὐτῆς ἀνεῴγνυτο καὶ προκαθῆστο τῶν ἀδίκων ἔργων ἐξάρχουσα· καὶ ὥσπερ τὴν Μήδειάν φασι φεύγουσαν διὰ τοῦ θετταλικοῦ πεδίου, τῶν φαρμάκων || ἐκχυθέντων, πολυφάρμακον τὴν Θετταλίαν ποιῆσαι, οὕτω καὶ ἡ πραιτωρεία ἀρχή, ἐκεῖθεν ἀρχομένη, κατέχεε τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος πᾶσαν ἀδικίαν ὥσπερ τινὰ δηλητήρια. Κἂν τὰ ἔτι σωζόμενα ἴχνη τῶν πόλεων ἐπίπαν ἠφάντωσε, κἂν μνήμης ἀνθρώπων ἐξῶσε καὶ αὐτὸ τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄνομα, εἰ μὴ βασιλεύς, ὁ καθ' ἡμᾶς Ζοροβάβελ, ὁ τῶν Ῥωμαίων ὀρθόπολις ὁ τὰ πεπτωκότα κατ' ἐκεῖνον τὸν παλαιὸν ἀνεγείρων καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην τῆς χρονίας

3. ἐπεὶ δὲ. — 6. ἐφάπαξ. — 7. εἰσέπειτα. — 19. || Κώδ. 45. α. — 20. πραιτωρία. — 22. ὥσπέρ τινα.

ἀποξύσας φθορᾶς, εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς σεμνότητα ἐξηυγένισε καὶ τοῦ παλαιοῦ αἴσχους ἀπήλλαξεν.

48. Οὐ γὰρ μόνον τὸ παρ' αὐτῆς εἰσφερόμενον ἅπαν ἐκ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων ἐβδελύξατο καὶ διώσατο, τῶν βασιλικῶν ταμιείων κρίνας ἀνάξιον ὡς μηδὲν ἀπεοικὸς λαφύρου ληστρικοῦ ἢ μισθώματος πορνικοῦ, ἀλλὰ καὶ δημοσίοις ἐθέσπισε σιτηρεσίοις ἐφοδιάζεσθαι. Οὕτω τε κοσμήσας ὡς θέμις, πιστεύει ταύτην ἀνδρὶ οὐ σχεδίῳ τὰ δικαστικὰ ἢ τῆς ἰταλικῆς ἐπιστήμης ἀμελετήτῳ ἢ ἀνομιλήτῳ τῆς Θέμιδος, ἀλλὰ κρατίστῳ μὲν τὰ πολιτικά, εἴπερ τις, εὖ δὲ παιδείας ἔχοντι πάσης καὶ χάρισι ῥητορικαῖς τὰς νομικὰς ἐπιστήμας συζεύξαντι καὶ οἵῳ νομογραφεῖν νεαρὰ θεσπίσματα κατὰ τὸν Τριβωνιανὸν ἐκεῖνον τὸν χαριέστατον.

49. Τοιοῦτος, ὦ παρόντες, ὁ ἄνωθεν καταπεμφθεὶς ἡμῖν δικαστής, οὕτω μὲν ἐπιστήμων καὶ τελεώτατος ὡς θεόπεμπτον δώρημα, οὕτω δὲ πάσαις ἀρεταῖς κατακώχιμος καὶ τοὺς ἀθεμίστους εἰδὼς ὑπεμβιβάζειν τῇ εὐνομίᾳ καὶ μείζονος εὐεργεσίας μεταδιδόναι ἤ περ οἱ πάλαι Τριπτόλεμοι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀντὶ τῆς ἀγρίας καὶ ζωώδους τροφῆς τὴν ἥμερον καὶ σπερματικὴν τοῖς ἀνθρώποις παραθεῖναι μυθεύονται τράπεζαν, ὁ δέ, τῆς θηριώδους αὐτονομίας ἀπαλλάττων, τὴν ἀνθρωπικὴν <οἰκείαν> ὄντως μεταδιδάσκει δίαιταν καὶ πείθει σωφρόνως καὶ δικαίως βιοῦν κατὰ τὸ ἀποστολικὸν καὶ θεῖον παράγγελμα, τοῦτο μὲν ἀναπτύσσων τοὺς νόμους καὶ πρὸς αὐτοὺς τὸν καθ' ἕκαστον ἀπευθύνων,

11. εἶπερ. — 14. τριβουνιανόν. — 19. ἤπερ. — 24. οἰκίαν. — 26. τοῦ μὲν.

τοῦτο δὲ τὸν οἰκεῖον προτιθέμενος βίον νόμον ἔμψυχον πολλῷ τῶν ἐν γράμμασι βιαιότερον εἴς τε τὸ τὰ ὅμοια πράττειν ἐπαγωγότερον, καὶ οὕτως οἷον δι' ἑκατέρας χειρὸς, τοῦ τε νόμου καὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου, χειραγωγεῖ τὰς πόλεις πρὸς πολιτείαν εὐδαίμονα.

50. Ἀλλὰ, Χριστὲ βασιλεῦ, ὁ διὰ τῶν ἀριστερῶν καὶ δεξιῶν ὅπλων τὰ καθ' ἡμᾶς διεξάγων ὅπῃ ποτὲ ἄμεινον, ἐπεὶ χρόνῳ τοιοῦδε καλοῦ τὰς ἐν ὀδύνῃ ψυχὰς ἔγευσας, δὸς ἐς μακρὸν καταπολαῦσαι τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς, ὡς ἂν ἀδικία μὲν ἐπίπαν ἐκτοπισθείη ἐνθένδε, δικαιοσύνη δὲ καὶ εὐνομία ἐνιδρυθεῖσα τοῖς δεῦρο βεβαιωθείη. Ἄμειψαι δὲ ἀξίως τῆς περὶ ἡμᾶς τηλικαύτης προμηθείας καὶ διοικήσεως τὸν φιλοπένητα καὶ δικαιότατον αὐτοκράτορα, χρόνους ἐπιμετρῶν ζωῆς μακροβίου καὶ γῆρας παρεκτείνων ἀκρότατον.

2. τὲ τά. — 7. ὁπήποτε. — 10. ἐνθάδε.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σ. γ'. στ. 4 ἀντὶ *τρεῖς* γράφε *δύο*.

Ἐν σ. ζ'. στ. 29 προστεθήτω ὅτι τὸ εἰς τὸν Δριμὺν προσφώνημα περιέχεται καὶ ἔν τινι κώδικι τῆς ἐν Ἐσκουριάλῳ βιβλιοθήκης (*Miller*, Catalogue des manuscrits de l'Escurial, σ. 203.).

Ἐν σ. 15, στ. 2 ἀντὶ *Κολασσαὶ* γράφε *Κολοσσαί*.

Ἐν σ. 24 σημ. στ. 22 σημειωθήτω ὅτι ὁ Μιχαὴλ ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ Ξηροῦ ἅπαξ μόνον ἐν κώδ. λαυρ. 36, 6 ἐν οἷς γράφει πρὸς τὸν Φωκᾶν «παρεώραται γάρ, ὡς ᾠήθης, καὶ « λόγος καὶ γῆρας καὶ βαθμὸς οἷς πᾶσιν αὐτὸς ἐγκαλλωπίζε- « σθαι μεγαλαυχεῖς, ὡς ἐκ τοῦ μακαριωτάτου Ξηροῦ μέχρι « καὶ ἐς δεῦρο τὰς τῶν διακονιῶν ἐκμετρήσας ἁπάσας κλί- « μακας.»

Ἐν σ. 25, στ. 2 ἀντὶ Ο $\overline{\text{ΚΕ}}$ γράφε $\overline{\text{ΘΚΕ}}$.

Εἰς τὴν ἐν σ. 53 σημ. 5 ἐν τοῖς περὶ ἐξοικισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν πρόσθες καὶ τόδε τὸ χωρίον τοῦ Ἀκομινάτου, γράφοντος πρὸς τὸν Στρυφνὸν ἐν κώδ. λαυρ. 86, α' «Δυσωπήθητι, κατοι- « κτείρησον καὶ κάμφθητι πρὸς ἔλεον τοσούτων πτωχῶν ἀ- « γομένων καὶ φερομένων παντὶ ἀνέμῳ καὶ πρὸς ἀλλοδαπὰς « ἐκτοπιζομένων χώρας καὶ κούφισον τῶν ἐπιτριβουσῶν ἐπη- « ρειῶν.»

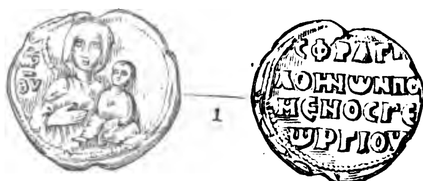
Ἐν σ. 94, στ. 7 ἀντὶ *καταδαπανουμένης* γράφε *καταδαπανωμένης*.

Ἐν σ. 96, στ. 11 ἀντὶ *ὀφρὺν* γράφε *ὀφρῦν*.

Ἐν σ. 108 στ. 12 καὶ σημ. στ. 15 ἀντὶ 1120 γράφε 1220.

Ἐν σ. 109 στ. 10 ἀντὶ *βυζαντικῶν* γράφε *βυζαντιακῶν*.

Αὐτόθι στ. 14 ἀντὶ *ἀρχὰς ιγ' αἰῶνος* γράφε *ἀρχὰς τοῦ ιγ' αἰῶνος*.

1

2

3

ΤΥΠΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Παναγιώτου Δοξαρᾶ περὶ ζωγραφίας, χειρόγραφον τοῦ ͵ΑΨΚΣΤ′ νῦν τὸ πρῶτον μετὰ προλόγου ἐκδιδόμενον ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου. Ἐν Ἀθήναις, 1871.— Δρ. 2,50.

Τὰ κατὰ τοὺς οἰκιστὰς τῶν παρ' Ἕλλησιν ἀποικιῶν καὶ τὰς αὐτοῖς ἀπονεμομένας τιμὰς καὶ προνομίας. Dissertatio inauguralis historica. Lipsiae MDCCCLXXIII. — Δρ. ν. 2.

Collection de romans Grecs en langue vulgaire et en vers (d'après les manuscrits d'Oxford et de Leyde) ἐκδοθησόμενον τὸν Ἀπρίλιον ἐν Παρισίοις παρὰ Maisonneuve.— Δρ. ν. 15.

Τὸ παρὸν βιβλίον τιμᾶται δρ. ν. 3.

